

AXIO/1

Формальне середовище виконання,
система вищих мов та базові бібліотеки
для програмування, доведення теорем
і формальної філософії

Навчальний посібник курсу «Формальна математика»

Максим Сохацький
Кам'янець-Подільський—Київ
26 травня 2021

УДК 004.4, 004.6, 004.9
УДК 510.21, 510.24, 510.25
УДК 510.6
УДК 519.68

Присвячується Маші та Міші

У роботі розкажується про новий формальний підхід до математичної верифікації та спробу автора у цій парадигмі побудувати замкнену уніфіковану систему формальних мов для програмування, математики та філософії. В процесі розробки моделі такої системи автору довелося апробувати частини її імплементації для головних SML-подібних формальних академічних мов, мови Erlang та інших (загалом 7 мов). За 10 років автором було проаналізовані синтаксис та семантика основних мов програмування (більше 50 мов) з різних промислових та академічних доменів, 8 мов з яких були особисто реалізовані автором. В роботі описані 8 мов уніфікованої мовної системи (концептуальна модель) та представлені 2 їх імплементації.

Головним чином, натхнення було почерпнуте з LISP-машин мінусуло, APL-систем, перших систем доведення теорем таких як AUTOMATH, віртуальних машин паралельної та узгодженої обробки нескінченних процесів, таких як BEAM, та кубічних MLTT-пруверів. Робота буде корисною всім аспірантам чистої та прикладної математики, теоретичної інформатики, а також інженерам цих спеціальностей для розуміння природи обчислень.

Постійне посилання твору: <https://axiosis.top/uno/>

Видавець: Інститут формальної математики «Групоїд Інфініті»

Сайт твору: <https://formal.uno/>

ISBN: 978-617-8027-10-0

Підготовлено до друку в м.Кам'янець-Подільський, 26 травня 2021 року.

© 2021 Максим Сохацький

Зміст

0.1	Актуальність роботи	2
0.2	Формалізована постановка задачі	3
0.2.1	Наукова новизна	3
0.2.2	Об'єкт та предмет дослідження	5
0.2.3	Мотивація та мета дослідження	6
0.2.4	Цілі та завдання дослідження	7
0.2.5	Методи дослідження	7
0.2.6	Формальне середовище виконання	8
0.2.7	Модальна гомотопічна система верифікації	9
0.2.8	Еквіваріантна супер-гомотопічна система	9
0.3	Практичні результати	10
0.3.1	Основні результати	10
0.3.2	Продукт дослідження	10
0.3.3	Апробація роботи	11
0.3.4	Аналіз результатів	11
0.4	Структура роботи та публікації	12
0.5	Подяка	13
1	Формальна верифікація	15
1.1	Формальна верифікація та валідація	15
1.2	Формальна специфікація	16
1.2.1	Програмне забезпечення	16
1.2.2	Математичні компоненти	17
1.3	Формальні методи верифікації	17
1.3.1	Спеціалізовані системи моделювання	17
1.3.2	Мови з залежними типами та індукцією	17
1.3.3	Системи автоматичного доведення теорем	18
1.4	Формальні мови та середовища виконання	19
1.4.1	Формальні інтерпретатори та ОС	20
1.4.2	Формальний ввід-вивід	20
1.4.3	Чисті системи типів	20
1.4.4	Гомотопічні системи типів	21
1.5	Висновки	21

2	Концептуальна модель формальної системи мов	23
2.0.1	Відповідність між категорними моделями	25
2.1	Концепти та Категорії	26
2.2	Категорні моделі мов	26
2.2.1	Обширні категорії Гротендіка	27
2.2.2	Локальні декартово-замкнені категорії Сілі	29
2.2.3	Категорії з сімействами Диб'єра	29
2.2.4	Природні моделі Еводі	30
2.2.5	Модельні категорії Квіллена	31
2.3	Спектральна категорія формальних мов	32
2.4	Структурне представлення моделі	34
2.4.1	Мінімальна система	35
2.4.2	Максимальна система	36
2.4.3	Категорія середовища виконання CPS	37
2.5	Вищі формальні мови програмування	39
2.5.1	Чиста система типів PTS	40
2.5.2	Теорія типів Мартіна-Льофа MLTT-75	41
2.5.3	Система індуктивних типів MLTT-80	42
2.5.4	Система індуктивних типів Paulin-Mohring	43
2.5.5	Гомотопічна система типів HTS	44
2.6	Висновки	45
3	Система мов середовища виконання	49
3.1	Інтерпретатор як основна лямбда-система	49
3.1.1	Векторизація засобами мови Rust	51
3.1.2	Байт-код інтерпретатора	51
3.1.3	Синтаксис	52
3.2	Система числення процесів SMP async	53
3.2.1	Операційна система	53
3.2.2	Властивості	53
3.2.3	Структури ядра	56
3.2.4	Протокол InterCore	58
3.3	Система числення тензорів AVX	59
3.4	Висновки	59
4	Бібліотека середовища виконання	61
4.1	Загальні принципи	61
4.2	Формальна специфікація	62
4.3	Пакети формального середовища	64
4.3.1	Структури даних BASE	65
4.3.2	Сервіси середовища виконання RT	65
4.3.3	Прикладні протоколи N2O	67
4.3.4	Сховище даних KVS	68
4.3.5	Бізнес-процеси BPE	68
4.3.6	Контрольні елементи протоколу NITRO	69
4.4	Висновки	70

5	Система вищих мов	71
5.1	Чиста система типів PTS	71
5.1.1	Генерація сертифікованих програм	72
5.1.2	Синтаксис	74
5.1.3	Операційна семантика	76
5.1.4	Використання мови	79
5.2	Система індуктивних схем Paulin-Mohring	81
5.2.1	Синтаксис	81
5.2.2	Поліноміальні функтори	82
5.2.3	Кодування Бома	83
5.2.4	Операційна семантика	84
5.3	Гомотопічна система типів HTS	85
5.3.1	Синтаксис	85
5.4	Структура верифікатора	87
5.5	Висновки	88
6	Бібліотека вищих мов	89
6.1	Інтерналізація теорії типів	89
6.1.1	Структура бібліотеки	92
6.1.2	Інтерпретації теорії типів	94
6.1.3	Типи Π , Σ , Path	96
6.1.4	Всесвіти	104
6.1.5	Контексти	105
6.1.6	Інтерналізація	106
6.2	Індуктивні типи	108
6.2.1	Empty, Unit	108
6.2.2	Bool, Maybe, Either, Tuple	108
6.2.3	Nat, List, Stream	109
6.2.4	Fin, Vector, Seq	110
6.2.5	Імпредикативне кодування	110
6.3	Гомотопічна теорія типів	111
6.3.1	Гомотопії	112
6.3.2	Групоїдна інтерпретація	113
6.3.3	Функціональна екстенсіональність	114
6.3.4	Пулбеки	114
6.3.5	Пушаути та фібрації	115
6.3.6	Еквівалентність, Ізоморфізм, Унівалентність	116
6.4	Вищі індуктивні типи	118
6.4.1	Інтервал	118
6.4.2	n -Сфера	118
6.4.3	Суспензія та цикли	119
6.4.4	Транкейшин та факторизація	119
6.5	Модальності	120
6.5.1	Процеси	120
6.6	Висновки	121

7	Математичні компоненти	123
7.1	Теорія категорій	123
7.1.1	Категорія	123
7.1.2	(Ко)термінал	124
7.1.3	Функтор	124
7.1.4	Натуральні перетворення	125
7.1.5	Розширення Кана	125
7.1.6	Ізоморфізм категорій	125
7.1.7	Резк-поповнення	126
7.1.8	Конструкції	126
7.1.9	Приклади	127
7.1.10	k-морфізми	128
7.1.11	2-категорія	128
7.1.12	Аддитивна категорія	129
7.1.13	Група Гротендіка	129
7.1.14	Категорія Гротендіка	129
7.2	Теорія топосів	129
7.2.1	Теорія множин	130
7.2.2	Топологічна структура	131
7.2.3	Топос Гротендіка	132
7.2.4	Елементарний топос	135
7.2.5	Висновки	137
7.3	Алгебраїчна топологія	137
7.3.1	Теорія груп	137
7.3.2	Простори	137
7.3.3	Теорія гомотопій	138
7.3.4	Теорія гомологій	143
7.4	Диференціальна геометрія	143
7.4.1	V-многовиди	143
7.4.2	G-структури	143
7.4.3	H-простори	143
7.5	Висновки	143
8	Додаткові матеріали	145
8.1	Формалізація мадх'яміки	145
8.2	Формалізація вводу-виводу для Coq/OCaml	147
8.3	Формалізація вводу-виводу для PTS/BEAM	148
8.4	Словник термінів	151
	Список використаних джерел	153

ВСТУП

Присвячується піонерам
формальної школи філософії

Фреге, Расселу, Вайтхеду,
Геделю, Гільберту, Каррі, Чорчу

У вступі розкажується про новий формальний підхід до математичної верифікації і спробу автора у цій парадигмі побудувати замкнену уніфіковану систему формальних мов для програмування, математики і філософії. В процесі розробки моделі такої системи автору довелося апробувати частини її імплементації для головних SML-подібних формальних академічних мов, мови Erlang і інших (загалом 7 мов). За 10 років автором було проаналізовані синтаксис і семантика основних мов програмування (більше 50 мов) з різних промислових і академічних доменів, 8 мов з яких були особисто реалізовані автором. В роботі описані 8 мов уніфікованої мовної системи (концептуальна модель) і представлені 2 їх імплементації.

Головним чином, натхнення було почерпнуте з LISP-машин минулого, APL-систем, перших систем доведення теорем таких як AUTOMATH, віртуальних машин паралельної і узгодженої обробки нескінченних процесів, таких як BEAM, кубічних MLTT-пруверів.

Вступне слово

Якщо говорити про математичну логіку, формальну математику, формальні методи, то основоположниками цих теорій можна вважати Бертрана Рассела і Альфреда Норта Вайтхеда, зокрема їх роботу *Principia Mathematica*¹, де будується формально теорія множин і доводиться твердження $1+1=2$. Пізніше методи і предмет лямбда-числення були розроблені Хаскелем Каррі і Алонсо Черчем, а теорема Геделя про неповноту до цих пір знаходить своє

---

¹<https://5ht.github.io/bertrand/> — імплементація метатеорії *Principia Mathematica* для Menhir і OCaml

відображення в інфініті-топосах та у злічених всесвітах сучасних пруверів.

Зараз формальні методи верифікації та відповідно теорії на яких вони побудовані є актуальними засобами забезпечення математичної якості та гарантій для розробки не тільки програмного забезпечення, але і математики, і, навіть, формальної філософії.

0.1 Актуальність роботи

Обґрунтування вибору теми дослідження зобумовлене високою ціною помилок в складних системах.

Основні відомі приклади високої ціни помилок в індустрії програмного забезпечення: 1) Mars Climate Orbiter (1998), помилка² невідповідності типів британської метричної системи, коштувала 80 мільйонів фунтів стерлінгів. Невдача стала причиною переходу NASA³ повністю на метричну систему в 2007 році. 2) Ariane Rocket (1996), причина⁴ катастрофи — округлення 64-бітного дійсного числа до 16-бітного. Втрачені кошти на побудову ракети та запуск 500 мільйонів доларів. 3) Помилка в FPU в перших Pentium (1994), збитки на 300 мільйонів доларів. 4) Помилка⁵ в SSL (heartbleed), оцінені збитки у розмірі 400 мільйонів доларів. 5) Помилка у логіці бізнес-контрактів EVM (неконтрольована рекурсія), збитки 50 мільйонів, що привело до появи верифікаторів та валідаторів контрактів^{6, 7}. Більше того, і найголовніше, помилки у програмному забезпеченні можуть коштувати життя людей.

Таким чином зросла популярність формальних мов з типизацією, які дають певні гарантії на стадії компіляції, витрачаючи при цьому небагато часу на специфікації. Піонер у цьому класі мов — Standard ML та ML-подібні мови.

Пізніше, більш загально, Системи Жирара F та F_{ω} стали промисловим стандартом де-факто. Усі сучасні мови для популярних віртуальних машин та середовищ виконання намагаються бути близькими до цих типових систем. Для JVM існує мова Scala, але перша формальна мова для JVM був порт Standard ML — MLj⁸.

²Mars Climate Orbiter Mishap Investigation Board Phase I Report November 10, 1999.

https://llis.nasa.gov/llis_lib/pdf/1009464main1_0641-mr.pdf

³National Aeronautics and Space Administration, національна адміністрація аеронавтики та космосу США

⁴ARIANE 5 Flight 501 Failure,

<http://www-users.math.umn.edu/~arnold/disasters/ariane5rep.html>

⁵The Matter of Heartbleed.

<http://mdbailey.ece.illinois.edu/publications/imc14-heartbleed.pdf>

⁶Vandal: A Scalable Security Analysis Framework for Smart Contracts,

<https://arxiv.org/pdf/1809.03981.pdf>

⁷Short Paper: Formal Verification of Smart Contracts,

<https://www.cs.umd.edu/~aseem/solidetherplas.pdf>

⁸<https://www.dcs.ed.ac.uk/home/mlj/>

Для CLR існує мова F#. Мова Haskell поставляється разом з середовищем виконання GHC. Усі ці мови так чи інакше пов'язані з системами Жирара.

Ціна помилок в математичних доведеннях теж актуальна та дотична до теми цієї роботи — формальної верифікації. Особливо великі доведення які складаються з багатьох сотень сторінок вимагають ретельної та кропіткої роботи рецензентів, що може бути замінено формальними доведеннями на мовах для доведення теорем.

0.2 Формалізована постановка задачі

За допомогою спектрального розкладення на елементарні мови, які репрезентують певні типи та описуються сигнатурами ізоморфізмів, будується єдиний погляд на еволюцію мови та її покомпонентний аналіз. Також автор зазирнув у спектр мов, які доречно використовувати як мови нижнього рівня (системне програмування) для програмування середовища виконання.

Після 5 років цього дослідження, виконавши у вигляді вправ декілька імплементацій мов, було прийнято рішення формально оформити всю роботу згідно академічних нормативів. Тому в цій секції дається формальна постановка задачі, яка складається з опису об'єкту та предмету дослідження, мети, цілей та завдань. Дається головна мотивація та аналіз результатів.

0.2.1 Наукова новизна

Починаючи з перших пруверів 60-х років таких як AUTOMATH, пізніших систем Жирара System F та сучасні фібраційні системи з залежними типами мови програмування та системи типів пройшли значний шлях. Сучасні теорії типів присвячені формалізації вищої математики, гомотопічної теорії, симпліціальної геометрії. А системи програмування абсорбували теорії паральних процесів Мілнера та формалізацію лінійних типів які мають застосування також до квантових обчислень та формалізації теоретичної фізики. Такий сучасний стан наукової розробки теми.

Дана робота ґрунтується на гомотопічній теорії типів для потреб математичних мовних засобів, а всі проміжні системи типів, такі як системи Жирара — для виробництва. Також, ця робота розкажує про сучасні середовища виконання, які здатні працювати без операційних систем та реалізуються свої систем розподілу часу (планувальники).

Інновація роботи полягає в побудові унікальної замкненої системи яка складається з: 1) системного програмного забезпечення — модального середовища виконання разом з інтерпретатором написаним на формальній мові, разом з базовою бібліотекою

та архітектурою прикладного програмування N2O.DEV; 2) прикладного програмного забезпечення — системи вищих формальних мов, для яких надано моделі, імплементації та базова бібліотека разом з математичними компонентами.

У цій роботі представлені дві конфігурації мовних систем, та три вектора атаки для їх дослідження. Перша атака — це побудова замкненої системи мов для компіляції в середовище виконання віртуальної машини BEAM що входить до складу Erlang/OTP. Друга атака — це побудова власної віртуальної машини CPS, яка пропонує більш формальну та сучасну модель обчислень. Третя атака — це розробка бібліотеки вищих мов, що могла би компілюватися в BEAM та/або CPS.

Таблиця 0.1 Класифікація мов програмування

Домен	Мови програмування
HW	VHDL, Verilog, Clash, Chisel, SystemC, Lava, BSV
ASM	PDP-11, VAX, S/360, M68K, PowerPC, MIPS, SPARC, Super-H Intel, ARM, RISC-V
ALG	C, BCPL, ALGOL, SNOBOL, Simula, Pascal, Oberon, COBOL, PL/1
ML	SML, Alice ML, OCaml, UrWeb, Flow, F#
PURE	HOPE, Miranda, Clean, Charity, Joy, Mercury, Elm, PureScript
F _ω	Scala, Haskell, 1ML, Plutus
MACR	LISP, Scheme, Clojure, Racket, Dylan, LFE, CL Nemerle, Nim, Haxe, Perl, Elixir
OOI	Simula, Smalltalk, Self, REBOL, Io JS, Lua, Ruby, Python, PHP, TS, Java, Kotlin
CMP	C++, Rust, D, Swift, Fortran
SHELL	PowerShell, TCL, SH, CLIPS, BASIC, FORTH
SVC	IDL, SOAP, ASN.1, GRPC
MARK	TeX, PS, XML, SVG, CSS, ROFF, OWL, SGML, RDF, SysML
LOGIC	AUT-68, ACL2, LEGO, ALF, Prolog CPL, Mizar, Dedukti, HOL, Isabelle, Z
ΠΣ	Coq, F*, Lean, NuPRL, ATS, Epigram, Cayenne, Idris, Dhall, Cedile, Kind
HoTT	Menkar, Cubical, yacctp, redtt, RedPRL, Arend, Agda
CHKR	TLA+, Twelf, Promela, CSPM
PAR	Ling, Pony, Erlang, BPMN, Ada, E, Go, Occam, Oz
ARR	Julia, Wolfram, MATHLAB, Octave, Futhark, APL SQL, cg, Clarion, Clipper, QCL, K, MUMPS, Q, R, S, J, O

Сірим кольором показані фокусні домени дослідження.

0.2.2 Об'єкт та предмет дослідження

Об'єктом дослідження в широкому сенсі є множина всіх формальних мов, систем доведення теорем та можливих зв'язків між ними.

Більш розширено, формально, об'єктом дослідження данної роботи є: 1) системи верифікації програмного забезпечення; 2) системи доведення теорем; 3) мови програмування; 4) операційні системи, які виконують обчислення в реальному часі; 5) їх поєднання, побудова формальної системи для уніфікованого середовища, яке поєднує середовище виконання та систему верифікації у єдину систему мов та засобів.

Повна класифікація об'єктів дослідження була зроблена в рамках проекту «Енциклопедія Мов Програмування», де була зроблена спроба надати формальну БНФ-нотацію для тих мов, для яких це не було ще ніколи не зроблено (наприклад для APL-подібної мови K).

Предмет дослідження у широкому сенсі — формальні моделі функціональних мов програмування з формальною семантикою. Предмет дослідження у вузькому сенсі — формальні системи Жирара, лямбда-куб Барендрехта та гомотопічні системи, їх категорні моделі, що містять вичерпні математичні властивості.

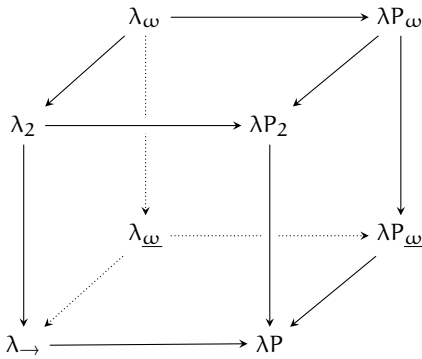
Семантику мов, або властивості мовних категорій, що є предметом дослідження вивчає предмет теорія типів. Предметом та методом дослідження такої системи мов є теорія типів, як сучасний фундамент математики, який стисло та компактно представляє обчислювальне ядро не тільки теорії множин, але і теорії категорій, алгебраїчної топології та диференціальної геометрії.

Теорія типів вивчає обчислювальні властивості мов та виділилася в окрему науку Пером Мартіном-Льофом як запит на вакантне місце у трикутнику теорій, які відповідають ізоморфізму Каррі-Говарда-Ламбека (Логіки, Мови, Категорії).

Лямбда-куб Барендрегта як карта предмету

Предметом та методом дослідження такої системи мов є теорія типів, як сучасний фундамент математики, який стисло та компактно представляє обчислювальне ядро не тільки теорії множин, але і теорії категорій, алгебраїчної топології та диференціальної геометрії.

Хенк Барендрехт як автор лямбда кубу, системи формальних моделей які поєднують та класифікують усі лямбда числення в залежності від різного набору чотирьох формул $\star : \star, \star : \square, \square : \square, \square : \star$. Усі типизовані мови програмування, включаючи PTS (CoC, System P_ω , або чиста система), яка є ядром усіх прuverів, потрапляють у лямбда куб.

Теорія типів вивчає обчислювальні властивості мов та виділялася в окрему науку Пером Мартіном-Льофом як запит на вакантне місце у трикутнику теорій, які відповідають ізоморфізму Каррі-Говарда-Ламбека (Логіки, Мови, Категорії).

0.2.3 Мотивація та мета дослідження

Одна з причин низького рівня впровадження у виробництво систем верифікації — це висока складність таких систем. Складні системи верифікуються складно. Ми хочемо запропонувати спрощений підхід до верифікації — оснований на концепції компактних та простих мовних ядер для створення специфікацій, моделей, перевірки моделей, доведення теорем у теорії типів з кванторами.

Головна мотивація цієї роботи — пошук єдиної мови або мовної системи, що здатна стати уніфікованою мовою, яка пропонує аналогічний спрощений формальний спосіб програмування та доведення теорем.

Кожен інститут чи компанія інвестує в одну певну мову, для зосередження зусиль на одному проекті. Особливість цієї робо-

ти полягає в побудові уніфікованої системи, яка комплексно підходить до вирішення проблеми розширення мовних ядер, та їх обчислювачів. Ця робота пропонує замкнений фреймворк, який складається з мінімальної системи мов, що покриваються максимальну кількість мовних синтаксисів та семантик.

Крім того, попередні дослідники зосереджувались на побудові системних бібліотек для певного середовища виконання та асоційованих з ним вищих мов (з відповідними біндингами). На відміну від фокусних досліджень, ця робота пропонує мультимовний підхід, де ми зосереджуємося на побудові моделі, яка буде вбудовуватися з мінімальними зусиллями в основні аглебраїчні мови. У таблиці 0.2 показується можливий ландшафт атаки мовних систем які можна вважати аналогічними підходами до побудови не тільки замкненого життєвого циклу мовного забезпечення, але і системи віртуалізації.

Метою цього дослідження є побудова єдиної системи, яка поєднує формальне середовище виконання та систему верифікації програмного забезпечення з великим спектром мовних засобів, які допомагають вбудувати в себе максимальну кількість існуючих мов. Це прикладне дослідження, яке є сплавом фундаментальної математики та інженерних систем з формальними методами верифікації.

0.2.4 Цілі та завдання дослідження

Головними цілями цього дослідження є побудова мінімальної системи мовних засобів для побудови ефективного циклу верифікації програмного забезпечення та доведення теорем. Основні компоненти системи, як продукт дослідження: 1) верифікований інтерпретатор безтипового лямбда числення; 2) компактне ядро — система з однією аксіомою; 3) мова з індуктивними типами; 4) мова з гомотопічним інтервалом $[0, 1]$; 5) уніфікована базова бібліотека; 6) бібліотека математичних компонент.

Завданням цього дослідження є імплементація (апробація) специфікації системи мов на різних мовах програмування та типових системах. Для цього проводився аналіз усіх існуючих мов програмування (близько 2000), які детально прокатегоризовані в «Енциклопедії Мов Програмування».

0.2.5 Методи дослідження

Існує багато підходів для формальної специфікації, верифікації та валідації, усі вони даються у розділі 1, де обґрунтовується вибір методу моделювання з використанням мови з залежними типами (теорії типів Мартіна-Льофа). Для розкриття семантики цього методу використовується категорний метод та категоріальна ло-

Таблиця 0.2 Ландшафт атаки

Мова	Чиста мова	Система F	Runtime	Віртуалізація
Alonzo	STLC	OCaml	native	Mirage
Henk	PTS	Erlang	BEAM	LING
Per	MLTT	Erlang	BEAM	Mirage
Per	MLTT	OCaml	native	Mirage
Anders	HTS	OCaml	native	Mirage
Henk	PTS	Per	BEAM	LING
Henk	PTS	Per	CPS	L4
Per	MLTT	Per	native	Mirage
Urs	ESHTS	Per	native	Mirage

Сірим кольором показані напрямки метациркулярної атаки.

гіка — теорія топосів. Теорія категорій довела свою корисність не тільки для математики⁹, але і для програмного забезпечення¹⁰

Таблиця 0.3 Категорні моделі теорій типів

Категорна модель	Позначення
Локальні декартово-замкнені категорії Сілі	LCCC
Обширні категорії Гротендіка	CompCat
Природні моделі Еводи	NatMod
Категорії з сімействами Диб'єра	CwF
Категорії з атрибутами	CwA
D-Категорії Картмела	DCat
Контекстуальні системи Воєводського	C-Systems

0.2.6 Формальне середовище виконання

В рамках розробленого фреймворку будується архітектура системи доведення теорем та обчислювального середовища (яке складається з верифікованого засобами Rust інтерпретатора та операційної системи, подібно до Erlang, але без надлишкових копіювань), яке побудовано за сучасними стандартами: 1) відсутність системи управління пам'яті у реальному часі (тільки на стадії компіляції); 2) автоматична векторизація за допомогою AVX інструкцій (тензорне ядро); 3) дані ніколи не копіюються; 4) в системі немає очікування та даремного витрачання ресурсів; 5) лінійний лямбда-інтерпретатор, програми якого поміщаються в L1 кеш процесора.

Також додається модель базової бібліотеки середовища виконання для мов Erlang та Hamler, яка пройшла апробацію в підприємствах, державних ІТ-компаніях та органах виконавчої влади.

⁹Близько 10 робіт медалістів премії Філдса ґрунтуються на категорних методах

¹⁰Категорні бібліотеки таких мов як Haskell, Scala тощо.

0.2.7 Модальна гомотопічна система верифікації

Чиста мова з однією аксомою дається як перша мова системи вищих мов після просто-типізованого лямбда-числення. Далі надається мова класу MLTT та базова бібліотека для екстракції у цільові рантайми BEAM та CPS. І уже після цього, надається гомотопічна мова з відрізком де Моргана, яка сумісна з кубічним верифікатором CCHM, в якому аксіома універсальності Воеводського має конструктивну інтерпретацію, це наша авторська варіація `subcaltt` авторства Андерса Мортберга (2017). Також надається спектральна модель категорій цих мов.

Модальні гомотопічні системи типів та системи типів у зв'язаних топосах є сучасним поглядом на конструктивну математику на шляху до формалізації модальностей, потрібних для інфінітезимальних околів та теорем про нескінченно малі величини, що є вимогами диференціальної геометрії та алгебраїчної топології.

0.2.8 Еквіваріантна супер-гомотопічна система

Додавання модальностей як системи операторів до гомотопічної системи дає змогу дуже елегантно доводити теореми вищої геометрії, диференціальної топології, диференціальної геометрії, супергеометрії. Фінальний аккорд — це побудова формальної М-теорії (спільна робота Урса Шрайбера з Хішамом Саті в Нью-Йоркському Університеті в Абу Дабі). Урс побудував вежу модальностей які вилаштовуються в діагональ спряжень, і чи має ця вежа кінець — відкрите питання в новоспеченій модальній гомотопічній теорії.

Фінальна або термінальна гомотопічна система типів включає в себе примітивні модальності, модальності для диференціальної топології (ретопологізація та топологізація) — шейп модаліті, флет (бемоль) модаліті, шарп (дієз) модаліті, модальності для диференціальної геометрії (Im та Re модальності), фізичні бозонні та ферміонні модальності. Далі система насичується та стабілізується (відкрите питання). Система типів яка включає усі види існуючих модальностей, що застосовуються у теоретичній фізиці називається еквіваріантною модальною супер-гомотопічною системою (Урс Шрайбер). Цей напрямок роботи є постдисертаційним.

0.3 Практичні результати

В рамках цього дослідження були досягнуті наступні проміжні практичні результати: 1) проаналізовані та класифіковані всі мови програмування, оформлені у вигляді «Енциклопедії Мов Програмування»¹¹, що дозволяють виконати проміжні цілі та головне завдання дослідження — створення мінімальної системи мов для побудови уніфікованої системи для програмування та доведення теорем, яка складається з мов середовища виконання та серії вищих мов; 2) розроблений прототип середовища виконання CPS який підтримує імутабельні черги та AMP/SMP планування, містить лінійний інтерпретатор, та підтримує числення процесів, реалізовано на мові Rust з лінійними типами, для якої існує формальна модель¹² 3) розроблена вища мова програмування Henk з екстрактом в байт-код віртуальної машини BEAM; 4) розроблена базова бібліотека N2O.DEV середовища виконання для віртуальної машини BEAM зі специфікацією в мові Per; 5) розроблена базова бібліотека та бібліотека математичних компонент для вищої модальної гомотопічної мови програмування Anders.

0.3.1 Основні результати

Автор особисто створили моделі та імплементації формального середовища виконання, бібліотеки середовища виконання, декількох верифікаторів та базової бібліотеки як приклади використання та моделювання системи доведення теорем. Автор також розробили курс гомотопічної теорії типів, на якому здійснюється формалізація певних розділів математики (теорія категорій, різні частини алгебраїчної топології та диференціальної геометрії).

Окрім того, створено сайти, присвячені документації по базовій бібліотеці середовища виконання¹³, та по бібліотеці системи вищих мов для кубічного верифікатора гомотопічної мови програмування¹⁴. Також частина моделей розроблений автором попала в апстрім кубічного верифікатора, як приклади використання.

0.3.2 Продукт дослідження

Не зважаючи на нетривіальну структуру результатів, головним продуктом цього дослідження слід вважати загальний підхід описаний в цій роботі, який можна звести до наступних рекомендацій: 1) побудувати лінійний інтерпретатор CPS нетипизова-

---

¹¹<https://groupoid.github.io/languages>

¹²<https://arxiv.org/pdf/1804.07608.pdf>

¹³<https://n2o.dev/ua>

¹⁴<https://anders.groupoid.space/lib>

ного лямбда числення разом з системою процесів та чергами повідомлень на формальній мові; 2) побудувати мову числення конструкцій PTS на формальній мові з екстрактом у лінійвий інтерпретатор; 3) побудувати мову системи F Жирара або STLS для розробки базової бібліотеки для лінивого інтерпретатора; 4) побудувати базову бібліотеку для лінивого інтерпретатора; 5) побудувати індуктивну мову програмування MLTT; 6) побудувати гомотопічну мову програмування HoTT; 7) побудувати базову бібліотеку для гомотопічної мови; 8) побудувати бібліотеку теорем формальної математики.

Цей підхід закріплюється формальною моделлю даною у розділі 2 та далі розвивається у наступних розділах. Таким чином, можна говорити, що продукт цього дослідження — це формальна специфікація на систему мов та трансформації між ними, яка виявилася цікава не тільки автору дослідження.

0.3.3 Апробація роботи

Апробації: 1) Відбулися виступи на двох міжнародних конференціях: MMCTSE, IAI; 2) Впровадження базової бібліотеки середовища виконання в державних компаніях ПриватБанк, ІНФОТЕХ та органах влади МВС; 3) Впровадження прототипу середовища виконання описаного в роботі, який ліг в основу комерційного продукту.

0.3.4 Аналіз результатів

Ретельне заглиблення в теорію верифікації призвело до компактифікації та покращення бібліотеки середовища виконання. Після апробації роботи автор пересвідчився в правильності вибраної стратегії.

0.4 Структура роботи та публікації

Якщо коротко суть роботи зводиться до побудови системи, яка складається з: 1) середовища виконання; 2) формального інтерпретатора; 3) системи формальних мов для доведення теорем математики, програмної інженерії та філософії.

Формальна верифікація

У розділі 1 дається огляд існуючих рішень для доведення властивостей систем та моделей, класифікуються мови програмування та системи доведення теорем.

Концептуальна модель

У розділі 2 розглядається математична модель формальної системи, яка умовно розділяється на систему мов для системного програмування (спектр мов середовища виконання) та систему мов для прикладного програмування і програмування вищих логік (спектр вищих мов). Час дослідження цього напрямлення припав на 2017-2018 роки.

Формальне середовище виконання

У розділі 3 розкажується про повний стек формального програмного забезпечення від віртуальної машини, байт-код інтерпретатора, середовища виконання та планування процесів. Час дослідження цього напрямлення припав на 2016-2017 роки.

У розділі 4 описується базова бібліотека системи середовища виконання, написана на мові нижчого рівня Erlang. Час дослідження цього напрямлення припав на 2013-2021 роки.

Система верифікації

У розділі 5 подається опис системи вищих формальних мов для доведення теорем до кубічної теорії та гомотопічної системи типів. Час дослідження цього напрямлення припав на 2021-2023 роки.

У розділі 6 описується базова бібліотека системи формальних мов, індуктивна та гомотопічні системи типів для кубічних тайпчекерів. Час дослідження цього напрямлення припав на 2018-2021 роки.

Математичні компоненти

У розділі 7 пропонується ряд математичних моделей та теорій з використанням базової бібліотеки розділу 3 та мови гомотопічної системи типів. Час дослідження цього напрямлення припав на 2018-2021 роки.

Додаткові матеріали

У додатках надаються приклади іншого використання формальних мов та моделей, зокрема для мінімальної формальної мови, побудованої в рамках дисертації, та мови програмування Coq. А також дається приклад використання гомотопічної мови для формальної філософії.

0.5 Подяка

У вступі хотів би висловити подяку: 1) своїм тибетським гуру без яких ця робота була би неможливою; 2) Андерсу Мортбергу та Хенку Барендрегту; 3) двом вчителям старших класів: геометру Панькову та алгебраїсту Конету; 4) двом вчителям в університеті: Клименко та Таран; 5) усім контрібюторам N2O.DEV¹⁵ та Groupoid Infinity¹⁶; 6) батькам; 7) іншим вчителям; 8) усім хоробрим людям з почуттям гідності, справжнім українцям.

---

¹⁵<https://n2o.dev>

¹⁶<https://groupoid.space>

Розділ 1

Формальна верифікація

Присвячується вчителям
нідерландської школи

Ніколасу де Брейну,
Хенку Барендрехту
та Барту Якобсу

Перша глава дає огляд існуючих рішень та вступ до предмету формальної верифікації. Розглядається класифікація систем верифікації, систем доведення теорем, та систем моделювання. Зображається місце дослідження у області та дотичні системи, такі як формалізовані середовища виконання.

Вступне слово

Батьком першої формальної механізованої комп'ютерної системи верифікації теорем у фібраційній моделі став Ніколас де Брейн та співавтори системи AUTOMATH. Пізніше Хенк Барендрехт класифікував усі конфігурації типових систем лямбда числень у лямбда-кубі та довів майже усі його теореми. У цій роботі для вищих формальних мов використовується лише одна, найвища вершина решітки лямбда-куба Барендрехта, а для середовища виконання — система Жирара.

1.1 Формальна верифікація та валідація

Для унеможливлення помилок на виробництві застосовуються різні методи формальної верифікації. Формальна верифікація — доказ, або заперечення відповідності системи у відношенні до певної формальної специфікації або характеристики, із використанням формальних методів математики.

Дамо основні визначення згідно з міжнародними нормами (IEEE, ANSI)¹ та у відповідності до вимог Європейського Аеро-

---

¹IEEE Std 1012-2016 — V&V Software verification and validation

космічного Агенства². У відповідності до промислового процесу розробки, верифікація та валідація програмного забезпечення є частиною цього процесу. Програмне забезпечення перевіряється на відповідність функціональних властивостей згідно вимог.

Процес валідації включає в себе перегляд (code review), тестування (модульне, інтеграційне, властивостей), перевірка модулів, аудит, увесь комплекс необхідний для доведення, що продукт відповідає вимогам висунутим при розробці. Такі вимоги формуються на початковому етапі, результатом якого є формальна специфікація.

1.2 Формальна специфікація

Для спрощення процесу верифікації та валідації застосовується математична техніка формалізації постановки задачі — формальна специфікація. Формальна специфікація — це математична модель, створена для опису систем, визначення їх основних властивостей, та інструментарій для перевірки властивостей (формальної верифікації) цих систем, побудованих на основі формальної специфікації.

Існують два фундаментальні підходи до формальних специфікацій: 1) Агребраїчний підхід, де система описується в термінах операцій, та відношень між ними (або аналітичний метод); 2) Модельно-орієнтований підхід, де модель створена конструктивними побудовами, як то на базі теорії множин, чи інкаше, а системні операції визначаються тим, як вони змінюють стан системи (конструктивний, або синтетичний метод).

1.2.1 Програмне забезпечення

Найбільш стандартизована та прийнята в області формальної верифікації — це нотація Z^3 (Spivey, 1992), приклад модельно-орієнтованої мови. Названа мова на честь Ернеста Цермело, роботи якого мали вплив на фундамент математики та аксіоматику теорії множин. Саме теорія множин, та логіка предикатів першого порядку є теорією мови Z . Тут також заслуговують уваги сесійні типи Кохея Хонди⁴, які дозволяють формалізувати протоколи на рівні вбудованої теорії типів.

Інша відома мова формальної специфікації як стандарт для моделювання розподілених систем, таких як телефонні мережі та протоколи, це LOTOS⁵ (Bolognesi, Brinksma, 1987), як приклад ал-

²ESA PSS-05-10 1-1 1995 – Guide to software verification and validation

³ISO/IEC 13568:2002 – Z formal specification notation

⁴<http://mrg.doc.ic.ac.uk/kohei/>

⁵ISO 8807:1989 – LOTOS – A formal description technique based on the temporal ordering of observational behaviour

гебраїчного підходу. Ця мова побудована на темпоральних логіках та поведінках залежних від спостережень. Інші темпоральні мови специфікацій, які можна відзначити тут — це TLA+⁶, CSP (Hoare, 1985), CCS⁷ (Milner, 1971), Actor Model, BPMN, etc.

1.2.2 Математичні компоненти

Перші системи комп'ютерної алгебри були розроблені ще під PDP-6 та PDP-10, такі як MATHLAB (MIT), інші ранні системи: MACSYMA (Джоел Мозес), SCRATCHPAD (Ричард Дженкс, IBM), REDUCE (Тони Хирн), SAC-I, пізніше SACLIV (Джорж Коллінз), MUMATH для мікропроцесорів (Девід Стоутмаєр) та пізніше DERIVE. Сучасні системи комп'ютерної алгебри: AXIOM послідовних SCRATCHPAD (NAG), MAGMA (Джон Кеннон, Сіднейський університет), MUPAD (Бенно Фуксштейнер, університет міста Падерборн). GAP (Joachim Neubüser, RWTH Aachen, Kaiserslautern).

1.3 Формальні методи верифікації

Можна виділити три підходи до верифікації: 1) спеціалізовані верифікатори моделей, або системи моделювання; 2) алгебраїчні мови для синтетичних моделей і глибокого вбудовування; 3) системи автоматичного доведення теорем і синтезу програм (теорем).

1.3.1 Спеціалізовані системи моделювання

Перший застосовується де вже є певна програма написана на конкретній мові програмування і потрібно довести ізоморфність цієї програми до доведеної моделі. Ця задача вирішується у побудові теоретичної моделі для певної мови програмування, потім програма на цій мові переводиться у цю теоретичну модель і доводить ізоморфізм цієї програми у побудованій моделі до доведеної моделі.

Приклади таких систем та підходів: 1) VST (CompCert, сертифікація C програм); 2) NuPRL (Cornell University, розподілені системи, залежні типи); 3) TLA+ (Microsoft Research, Леслі Лампорт); 4) Twelf (для верифікації мов програмування); 5) SystemVerilog (для програмного та апаратного забезпечення).

1.3.2 Мови з залежними типами та індукцією

Другий підхід можна назвати підходом вбудованих мов. Компілятор основної мови перевіряє модель закодовану у ній же. Мож-

⁶The TLA+ Language and Tools for Hardware and Software Engineers

⁷J.C.M. Baeten. A Brief History of Process Algebra.

ливо моделювання логік вищого порядку, лінійних логік, модальних логік, категорних та гомотопічних логік. Процес специфікації та верифікації відбувається в основній мові, а сертифіковані програми автоматично екстрагуються в довільні мови.

Приклади таких систем: 1) Coq побудована на мові OCaml від науково-дослідного інституту Франції INRIA; 2) Agda побудовані на мові Haskell від шведського інституту технологій Чалмерс; 3) Lean побудована на мові C++ від Microsoft Research та Університету Каргені-Мелона; 4) F* – окремий проект Microsoft Research.

Зараз другий підхід доповнився гомотопічними мовами, де верифікація відбувається з використанням гомотопічної логіки.

Приклади гомотопічних систем: 1) cubicaltt – ⁸CCHM імплементація авторства Андерса Мортберга кубічної теорії типів Сімона Губера; 2) uasctt – ще одна декартова кубічна теорія ⁹ABCFHL; 3) Agda –cubical – вбудований кубічний тайпчекер в Агду; 4) Lean – Lean також має вбудований кубічний тайпчекер; 5) RedPRL – кубічна імплементація декартової кубічної теорії ABCFHL; 6) Anders – кубічне розширення MLTT-80 з двома видами всесвітів та Ім модальністю.

1.3.3 Системи автоматичного доведення теорем

Третій підхід полягає в синтезі конструктивного доведення для формальної специфікації. Це може бути зроблено за допомогою асистентів доведення теорем, таких як HOL/Isabelle, Coq, ACL2, або систем розв'язку задач виконуваності формул в теоріях (Satisfiability Modulo Theories, SMT).

Перші спроби пошуку формального фундаменту для теорії обчислень були покладені Алонзо Черчем та Хаскелем Каррі у 30-х роках 20-го століття. Було запропоноване лямбда числення як апарат який може замінити класичну теорію множин та її аксіоматику, пропонуючи при цьому обчислювальну семантику. Пізніше в 1958, ця мова була втілена у вигляді LISP лауреатом премії Тюрінга Джоном МакКарті, який працював в Принстоні. Ця мова була побудована на конструктивних примітивах, які пізніше виявилися компонентами індуктивних конструкцій та були формалізовані за допомогою теорії категорій Вільяма Лавіра. Окрім LISP, нетипізоване лямбда числення маніфестується у такі мови як Erlang, JavaScript, Python. До цих пір нетипізоване лямбда числення є одною з мов у яку робиться конвертація доведених програм (екстракція).

⁸Cyril Cohen, Thierry Coquand, Simon Huber, Anders Mörtberg. Cubical Type Theory: a constructive interpretation of the univalence axiom. 2015. <https://5ht.co/ctt.pdf>

⁹Carlo Angiuli, Brunerie, Coquand, Kuen-Bang Hou (Favonia), Robert Harper, Dan Licata. Cartesian Cubical Type Theory. 2017. <https://5ht.co/cctt.pdf>

Історіографія фібраційних математичних пруверів бере свій початок з Нідерландів. Перший математичний прувер AUTOMATH (і його модифікації AUT-68 та AUT-QE), який був написаний для комп'ютерів розроблявся під керівництвом де Брейна у 1967 році. У цьому прувері був квантор загальності та лямбда функція, таким чином, це був перший прувер, побудований на засадах ізоморфізма Каррі-Говарда-Ламбека.

ML/LCF або метамова і логіка обчислювальних функцій були наступним кроком до досягнення фундаментальної мови простору, тут вперше з'явилися алгебраїчні типи даних у вигляді індуктивних типів, поліноміальних функторів або термінованих (well-founded) дерев. Роберт Мілнер, асистований Морісом та Н'юві розробив Метамову (ML), як інструмент для побудови прувера LCF. LCF був основоположником у родині пруверів HOL88, HOL90, HOL98 та останньої версії на даний час HOL/Isabell. Пізніше були побудовані категорні моделі Татсою Хагіно (CPL¹⁰, Японія) та Робіна Кокета (Charity¹¹, Канада).

У 80-90 роках були створені інші системи автоматичного доведення теорем, такі як Mizar (Трибулек, 1989). PVS (Оур, Рушбі, Шанкар, 1995), ACL2 на базі Common Lisp (Боєр, Кауфман, Мур, 1996), Otter (МакКюн, 1996).

1.4 Формальні мови та середовища виконання

Усі середовища виконання можна умовно розділити на два класи: 1) інтерпретатори нетипізованого або просто типізованого (рідше з більш потужними системами типів), лямбда числення з можливими JIT оптимізаціями; 2) безпосередня генерація інструкцій процесора і лінування цієї програми з середовищем виконання що забезпечує планування ресурсів (в цій області переважно використовується System F типізація).

До першого класу можна віднести такі віртуальні машини та інтерпретатори як Erlang (BEAM), JavaScript (V8), Java (HotSpot), K (Kx), PHP (HHVM), Python (PyPy), LuaJIT та багато інших інтерпретаторів.

До другого класу можна віднести такі мови програмування: ML, OCaml, Rust, Haskell, Pony. Часто використовується LLVM як спосіб генерації програмного коду. Rust використовує проміжну мову MIR над LLVM рівнем. Побудова верифікованого компілятора для такого класу систем виходить за межі цього дослідження. Нас тут буде цікавити лише вибір найкращого кандидата для середовища виконання.

¹⁰<https://web.sfc.keio.ac.jp/~hagino/thesis.pdf>

¹¹<https://github.com/devaspot/charity>

Найбільш цікаві цільові платформи для виконання програм які побудовані на основі формальних доведень для нас є OCaml (тому, що це основна мова екстракту для промислової системи доведення теорем Coq), Rust (тому, що рантайм може бути написаний без використання сміттєзбірника), Erlang (тому, що підтримує неблоковану семантику π -числення) та Pony (тому, що семантика його π -числення побудована на імутабельних чергах та CAS-курсорах).

1.4.1 Формальні інтерпретатори та ОС

Перший прототип, рантайм **OCPS** – лінійний векторизований інтерпретатор (підтримка SSE/AVX інструкцій) та система управління ресурсами з планувальником лінійних програм та системою черг і CAS курсорів у якості моделі π -числення. Розглядалося також використання ядра L4 на мові C, верифікованого за допомогою HOL/Isabell, у якості базової операційної системи.

Наступна версія **OCPS** або подальші дослідження верифікованих інтерпретаторів будуть базуватися на результатах таких досліджень як CoqASM¹² та Verified LISP Interpreter¹³.

1.4.2 Формальний ввід-вивід

Другий прототип побудований на базі coq.io, що дозволяє використовувати бібліотеки OCaml для промислового програмування в Coq. У цій роботі ми формально показали і продемонстрували коіндуктивний шел та вічно працюючу тотальну програму на Coq. Ця робота проводилася в рамках дослідження системи ефектів для результуючої мови програмування.

1.4.3 Чисті системи типів

Третій прототип – побудова тайпчекера та екстрактора у мову Erlang та CPS. Ця робота представлена у вигляді PTS тайпчекера Henk, який виступає у ролі проміжної мови для повної нормалізації лямбда термів. В роботі використане нерекурсивне кодування індуктивних типів та продемонстрована теж бескінечна тотальна програма у якості способу лінування з підсистемою вводу-виводу віртуальної машини Erlang. В доповнення до існуючих імплементацій CoC на Haskell (Morte).

---

¹²<http://nickbenton.name/coqasm.pdf>

¹³<https://www.cl.cam.ac.uk/~mom22/tphols09-lisp.pdf>

1.4.4 Гомотопічні системи типів

Четвертий прототип — імплементація першого кубічного верифікатора на мові Erlang в доповнення до існуючих CCHM (Erlang, Haskell), ABCFHL (Haskell, OCaml).

1.5 Висновки

Як результат цього розділу, було досліджено: 1) усі системи доведення теорем; 2) формальні мови програмування; 3) системи верифікації; 4) формальні середовища виконання.

Та встановлено, що усі такі системи є носіями мовних елементів які згідно теорії типів Мартіна-Льофа можна кластеризувати по наступним мовам, кожна з яких репрезентує правила типу: 5) O_λ — нетипизоване λ -числення Чорча; 6) O_π — числення процесів, CCS, CSP або π -числення Мілнера; 7) O_μ — тензорне числення та векторизація (MatLab, Julia, kx, J); 8) O_Π — числення конструкцій (функціональна повнота); 9) O_Σ — числення контекстів (контекстуальна повнота); 10) $O_=$ — теорія типів Мартіна-Льофа (логіка); 11) O_W — числення індуктивних конструкцій (матіндукція); 12) O_I — гомотопічна система типів (формальна математика).

Розділ 2

Концептуальна модель формальної системи мов

Присвячується автору першої
дисертації з гомотопічної
теорії типів

Майклу Уорену

Другий розділ описує розвиток концептуальної моделі системи доведення теорем як сукупності: 1) категорій, які розкривають семантику конкретної теорії типів (мови програмування) як синтаксису, або є її метатеорією. 2) теорії для маніпуляції мовними синтаксисами та програмами (мовні категорії). Ця концептуальна модель є сокупністю категорій, що пропонує фреймворк або стандарт на розробку та формалізацію формальних мов. Усі мови програмування та їх моделі представлені за допомогою цього фреймворка, пропонують сучасну математичну метатеоретичну основу для мов програмування (імплементації конкретних теорій типів).

В наступних розділах 3 та 5 присвячених теоріям типів для програмування та доведення теорем буде йтися виключно про теоретико-типові моделі, тобто мови програмування побудовані на конкретних синтаксисах які представлені індуктивними типами.

Цей розділ буде включати набір моделей, які використовуються для дослідження категорної семантики типових систем. Теоретичні засади цього фібраційного категорного фундаменту були закладені Александром Гротендіком в 1971 році.

Вступне слово

Категорні засади залежної теорії були побудовані Робертом Сілі [1]. Семантика залежної теорії поліморфного лямбда-числення вищих порядків вивчається локальними декартово замкненими категоріями (ДЗК) — категоріями з кінчними лімітами, де слайс-категорії по будь-якому об'єкту є декартово-замкненими.

Перші спрови побудови повної формальної категорної семантики теорії типів були дані Томасом Страйхером в 1991 році [2]. Пітер Диб'єр запропонував категорну модель з сімействами (Categories with Families, CwF) в 1995 році [3], а також Мартін Хофман показав, що ці категорії ізоморфні категоріям з атрибутами (Categories with Attributes, CwA) в 1997 році [4]. Стів Еводі запропонував трохи модифіковану категорну досніпову модель теорії типів, яку назвав природньою моделлю теорії типів [5].

Головною проблемою представлення категорної семантики теорії типів, крім доведення коректності та повноти, є теорема про ініціальність, яка говорить, що ініціальними об'єктами в категорії моделей системи типів повинна бути модель термів. Таким чином, теорії типів пакуються в категорні моделі, які містять усі необхідні теореми пов'язані з когерентністю (яка була вирішена в категоріях розширень [6]) усіх композицій, рівняннями та властивостями нормалізації та обчислень, канонічного представлення, тощо. Повна формальна ініціальна модель MLTT була представлена на Agda лише в 2020 році за допомогою алгебраїчної теорії категорій ¹.

Генеалогічна лінія передачі 2-категорного моделювання бере початок з шостої глави SGA-1 лекцій Александра Гротендіка 1971 [7]. В 1984 році Сілі [1] опублікував роботу по локальним ДЗК, однак в такій моделі кожна стрілка є типом, що недостатньо деталізує модель. Інший підхід запропонований Джоном Кармелом [8] полягав в створенні контекстуальних категорій, що дозволяв більш простіше і безпосередніше виражати природу залежних термів. Ці дві моделі були уніфіковані Томасом Ерхардом в 1988 році [9] більш абстрактною моделлю, яка була глибшою і тим ближчою до оригіналу (SGA-1), в цій моделі були представлені категорії розширень. Категорії розширень Гротендіка також можна знайти в роботах Барта Якобса [10] [11].

Модельні категорії Деніела Квіллена [12] пропонують ще вищий спосіб представлення, де розкривається глибинна структура просторів за допомогою слабких систем факторизації. Для сучасних математичних мов програмування (кубічна теорія типів) побудовані модельні категорії Квіллена, однак кон'юнктура іні-

---

¹<https://github.com/guillaumebrunerie/initiality> – доведення кон'юнктури ініціальності MLTT

ціальності залишається відкритою проблемою (станом на 2023 рік).

Подальші дослідження Террі Кокана категорних моделей теорії типів виходять на давню мрію Гротендіка про стекову модель, де замість досніпа зі значенням в категорії множин, береться функтор зі значеннями в категорії вищих групоїдів [13].

Кон'юнктура ініціальності

Кон'юнктура ініціальної в теорії типів стверджує, що модель термів (всі терми і всі типи) певної системи типів повинна бути ініціальним об'єктом в категорії моделей цієї системи типів. Ініціальність валідує формальний перехід від теорії категорії до системи типів, таким чином, що синтаксичні пруфтерми системи типів в точності відповідають теоремам в категорії, які інтерпретують ці системи типів.

Вперше ініціальність для чистих систем (Pure Type Systems), які складаються з одного П-типу, була дана Томасом Страйхером. З тих пір Ініціальний для більш складних типових систем, як то Martin-Löf Type Theory (MLTT), вважалася досягнута, вважаючи механічне продовження техніки категорного формалізації для інших типів (Π , Σ , $=$, $+$, $\perp$, T , N , U_i , El). Хоча багато дослідників, починаючи з Володимира Воеводського і його серії статей присвячених важливості механістичної формалізації кон'юнктури ініціальної в 2015-2017 рр, займалися дослідженнями ініціальності, але лише в 2020 році Гійом Брунері та Пітер Люмсдейн спільно з Менно де Боєр і Андерсом Мортбергом представили формальну модель ініціальної MLTT на Agda.

2.0.1 Відповідність між категорними моделями

Таблиця 2.1 Категорні моделі теорій типів

Категорна модель	Позначення
Локальні декартово-замкнені категорії Сілі	LCCC
Обширні категорії Гротендіка	CompCat
Природні моделі Евді	NatMod
Категорії з сімействами Диб'єра	CwF
Категорії з атрибутами	CwA
D-Категорії Картмела	DCat
Контекстуальні системи Воеводського	C-Systems

2.1 Концепти та Категорії

Концепти Фреге були першою спробою фібраційної формалізації основи для математичних тверджень, яка складається з розшарування (за допомогою якого моделюється квантор узагальнення) та тотального простору (за допомогою якого моделюється квантор існування).

Визначення 1. (Концепт, Готлоб Фреге). Концепт — це предикат над об'єктом, або іншими словами залежний П-тип з теорії типів Мартіна-Льофа. Об'єкт $x : o$ належить до концепту, тільки якщо сам концепт, параметризований цим об'єктом, населений $p(o) : U$, де $p : \text{concept}(o)$.

Визначення 2. (Система). Визначимо систему як сукупність об'єктів $Ob : U$ та зв'язків між ними $Hom : Ob \rightarrow Ob \rightarrow U$ які називаються морфізмами.

Визначення 3. (Докатегорія). Категорія – це система яка має дві операції: 1) для кожного об'єкта системи існує одиничний морфізм id ; 2) для кожних двох морфізмів системи існує операція їх композиції $\circ$, які повинні мати три властивості: 1) ліва композиція з одиничними морфізмами; 2) права композиція з одиничними морфізмами; 3) асоціативність композиції. Якщо дві операції мають тільки третю властивість асоціативність то кажуть про напівкатегорії.

Визначення 4. (Категорія). Категорія це докатегорія, така що для довільного $A : Ob(c)$ тип $isContr(\Sigma(B : Ob(C)), A = B)$ населений.

Визначення 5. (Мала категорія). Якщо морфізми категорії утворюють множину то така категорія називається малою.

Визначення 6. (Концептуальна модель). Концептуальна модель визначається як категорія, об'єкти якої індексовані певною множиною, або залежні від параметра.

2.2 Категорні моделі мов

Для того аби показати сучасну досніпову категорну модель теорії типів, дамо которкий опис теорії які лягли в основу категорного моделювання теорії типів.

2.2.1 Обширні категорії Гротендіка

Визначення 7. (Вертикальний морфізм). Нехай $p : E \rightarrow B$ — функтор. Морфізм $f : Y \rightarrow X$ категорії E називається вертикальним, якщо $p(f) \in \text{одиничним морфізмом в } B: p(f) = \text{id}_B$.

Визначення 8. (Декартовий морфізм). Нехай $p : E \rightarrow B$ — функтор, морфізм $f : Y \rightarrow X$ категорії E називається декартовим над $t = p(f)$ якщо для кожного морфізма $u : Z \rightarrow Y$ такого що $p(f) = p(u)$ існує унікальна вертикальна стрілка $a : Z \rightarrow Y$ така що $f \circ a = u$.

Визначення 9. (Гіпердекартовий морфізм, Бенабу). Нехай $p : E \rightarrow B$ — функтор, морфізм $f : Y \rightarrow X$ категорії E називається гіпердекартовим над $t = p(f)$ якщо для кожного морфізма $u : K \rightarrow J$ категорії B та кожного морфізма $v : Z \rightarrow X$ категорії E , таких, що $p(v) = t \circ u$ існує унікальний морфізм $w : Z \rightarrow Y$ категорії E , такий, що $v = f \circ w$ та $p(w) = u$.

Визначення 10. (Категорія стрілок). Категорія стрілок $B^{\rightarrow}$ категорії $B \in \text{категорію}$, у якій об'єкти це стрілки категорії $a : \text{Ob}_B^{\rightarrow} = \text{Hom}_B(x, y)$, а морфізми — пари стрілок $\text{Hom}_B^{\rightarrow} = [f : \text{Hom}_B, g : \text{Hom}_B]$ з категорії B , які комувають:

$$\begin{array}{ccc} x & \xrightarrow{f} & f(x) \\ a \downarrow & & \downarrow f(a) \\ y & \xrightarrow{g} & f(y) \end{array}$$

Визначення 11. (Розшаруванням Гротендіка). Функтор $p : E \rightarrow B$ називається розшарованою категорією над B (або розшаруванням Гротендіка), якщо для кожного морфізма $u : J \rightarrow I$ в категорії B та об'єкта $X \in p(I)$ в категорії B , існує декартовий морфізм $f : Y \rightarrow X$ над u який називається декартовим підйомом X над u .

Визначення 12. (Розщеплене розшарування). Розшарування Гротендіка називається розщепленим або функторіальним досніпом, якщо p^{-1} може бути продовжений до функтора $B^{\text{op}} \rightarrow \text{Cat}$ в точній індексованій категорії. Категорія, об'єкти якої є розщеплені розшарування позначається як функторіальний досніп $\text{Psh}(B) = [B^{\text{op}}, \text{Cat}]$.

Визначення 13. (Розшарований функтор). Нехай $p : X \rightarrow B$ та $q : Y \rightarrow B$ — розшарування Гротендіка зі спільною базою B , Функтор $F : X \rightarrow Y$ називається декартовим (або розшарованим функтором), якщо: 1) $q \circ F = p$; 2) для кожного декартового морфізма x з X відносно p , $F(x)$ — декартовий морфізм відносно q .

Визначення 14. (Розшароване природне перетворення). Нехай $p : E \rightarrow B$ та $q : D \rightarrow A$ це два розшарування Гротендіка зі спільною базою B , тоді категорія $\text{Fib}_B(p, q)$ (підкатегорія Cat/B) визначається так, що об'єкти це розшаровані функтори $p \rightarrow q$, а морфізми це пари функторів $(H : E \rightarrow D, K : B \rightarrow A)$ такі, що для довільного декартового морфізма f відносно p слідує, що $H(f)$ декартовий відносно q .

Визначення 15. (Обширна категорія). Функтор $p : E \rightarrow B^{\rightarrow}$ називається обширною категорією, якщо: 1) $\text{cod} \circ p : E \rightarrow B$ є декартовим функтором; 2) для кожного декартового функтора $f \in E$ значення функтора p в точці f є пулбеком в B .

Визначення 16. (Конструкція Гротендіка). Ізоморфізм між 2-категоріями $\text{Psh}(B)$ та $\text{Fib}(B)$ називається конструкцією Гротендіка.

$$\int : \text{Psh}(B) \xrightarrow{\cong} \text{Fib}(B)$$

2.2.2 Локальні декартово-замкнені категорії Сілі

Локальні декартово-замкнені категорії (ДЗК) та їх зв'язок з теорією типів були представлені Сілі [1]. Внутрішньою мовою локальних ДЗК є мова програмування з залежними типами Π та Σ , що становить основу сучасних фібраційних прuverів. Доведення, що декартово замкнена категорія містить STLC надано в розділі 7 математичних компонент в рамках топосо-теоретичної моделі конструктивної теорії множин.

2.2.3 Категорії з сімействами Диб'єра

Узагальнена алгебраїчна теорія Пітера Диб'єра [3] [14] [15].

Визначення 17. (Категорія з сімействами). Категорія $\mathcal{C}$, об'єкти якої $\mathbf{Ob}_{\mathcal{C}}$ це простори залежних функцій $\Pi(A, B)$, а морфізми $\mathbf{Hom}_{\mathcal{C}}(\Pi(A, B), \Pi(A', B'))$ пари функцій $[f : A \rightarrow A', g(x : A) : B(x) \rightarrow B'(f(x))]$.

Визначення 18. (Категорія контекстів). Категорія, об'єкти якої є усі можливі контексти, а морфізми усі можливі підстановки.

```
def CwF : U :=  $\Sigma$  (C: precategory) (T: catfunctor C Fam)
    (context: isContext C) (terminal: isTerminal C), isComprehension C T
```

2.2.4 Природні моделі Еводі

Сучасна категорна досніпова модель теорії типів, яка була представлена Стівом Еводі та активно розроблюється в університеті Карнегі-Мелона.

Визначення 19. (Досніп). Досніп на категорії $\mathcal{C}$ визначається як функтор $F : \mathcal{C}^{\text{op}} \rightarrow \mathbf{Set}$ з оберненої до $\mathcal{C}$ категорії в категорію множин $\mathbf{Set}$.

Визначення 20. (Природна модель). Природна модель складається з: 1) категорії $\mathcal{C}$; 2) виділеного термінального об'єкту $t \in \mathcal{C}$; 3) досніпів $Ty, Tm : \mathcal{C}^{\text{op}} \rightarrow \mathbf{Set}$; 4) природного перетворення $p : Tm \rightarrow Ty$.

```
def naturalModel : U :=  $\Sigma$  (C : precategory) ( _ : isCategory C)
  (t : terminal C) (Tm : carrier C) (Ty : carrier C)
  (p : hom C VT V),  $\Pi$  (f : homTo C V), hasPullback C (Tm, f, Ty, p)
```

Володимир Воеводський запропонував свою категорну модель, яку назвав $\mathcal{C}$ –системами. В бібліотеці математичних компонент розділу 7 представлено доведення ізоморфізму $\mathcal{C}$ –систем Воеводського природним моделям Еводі.

Визначення 21. (Репрезентативні природні перетворення). Для двох досніпів $P, Q : \mathcal{C}^{\text{op}} \rightarrow \mathbf{Set}$ та природного перетворення $\alpha : Q \rightarrow P$, α називається репрезентативним якщо для всіх $\text{Ob}(\mathcal{C})$ та $x : \text{Ob}(\mathcal{C})$ існує $p_x : D \rightarrow \mathcal{C}$ та $y : Q(D)$, такий що цей квадрат комутує:

$$\begin{array}{ccc} y(D) & \xrightarrow{y} & Q \\ \downarrow y p_x & & \downarrow \alpha \\ y(\mathcal{C}) & \xrightarrow{x} & P \end{array}$$

Визначення 22. (Послабляючий морфізм). Складається з: 1) функтора природних моделей $F : \mathcal{C} \rightarrow \mathcal{D}$, 2) природне перетворення $\phi_{Ty} : F_! Ty_{\mathcal{C}} \rightarrow Ty_{\mathcal{D}}$, 3) природне перетворення $\phi_{Tm} : F_! Tm_{\mathcal{C}} \rightarrow Tm_{\mathcal{D}}$, такими що настає діаграма комутує:

$$\begin{array}{ccc} F_! Tm_{\mathcal{C}} & \xrightarrow{\phi_{Tm}} & Tm_{\mathcal{D}} \\ \downarrow F_! p(\mathcal{C}) & & \downarrow p(\mathcal{D}) \\ F_! Ty_{\mathcal{C}} & \xrightarrow{\phi_{Ty}} & Ty_{\mathcal{D}} \end{array}$$

Тут $F_! : \mathbf{Set}^{\mathcal{C}^{\text{op}}} \rightarrow \mathbf{Set}^{\mathcal{D}^{\text{op}}}$ є лівим розширенням Кана.

2.2.5 Модельні категорії Квіллена

Дисертація Деніела Квіллена була присвячена диференціальним рівнянням, але відразу після цього він перевівся в MIT і почав працювати в алгебраїчній топології, під впливом Дена Кана. Через три роки він видає Шпрінгеровські лекції з математики "Гомотопічна алгебра яка назавжди трансформувала алгебраїчну топологію від вивчення топологічних просторів з точністю до гомотопий до загального інструменту, що застосовується в інших областях математики.

Модельні категорії вперше були успішно застосовані Воеводським для доказу кон'юнктури Мілнора (для 2) і потім мотивної кон'юнктури Блоха-Като (для n). Для доказу для 2 була побудована зручна стабільна гомотопічна категорія узагальнених схем. Інфініті категорії Джояля, досить добре досліджені Лур'є є прямим узагальненням модельних категорій.

Цікавою властивістю модельних категорій є те, що дуальні до них категорії перевертають розшарування і корозшарування, таким природнім чином реалізують дуальність Екмана-Хілтона. Розшарування і корозшарування пов'язані, тому взаємовизначені. Корозшарування є морфізмами, що мають властивість лівого гомотопічного підйому по відношенню до ациклічних розшарувань і розшарування є морфізмами, що мають властивість правого гомотопічного підйому по відношенню до ациклічних корозшарувань.

2.3 Спектральна категорія формальних мов

Категорії, об'єкти яких є мови програмування, або точніше їх синтаксиси (ініціальні об'єкти), а морфізми — трансформаціями цих синтаксичних дерев (верифікаторами, компіляторами, екстраторами) є об'єктом дослідження концептуальної ситсеми мов.

В той час, як категорні моделі теорії типів працюють з контекстуальними категоріями та двома досніпами Tm та Ty які моделюють типи та терми в категорії множин, мовні категорії призначені для моделювання різних теорій типів та різних відповідних досніпів, а також перетворень між ними.

Визначення 23. (Синтаксичне дерево). Синтаксичне дерево — це індуктивний тип або дерево Бома, конструктори якого відповідають одному з 4 типів правил в теорії типів, як правило використовуються три правила: правило формації, інтро-правила та елімінатор.

Визначення 24. (Вище синтаксичне дерево). Синтаксичне дерево в яке додано β та η правила називається вищим синтаксичним деревом.

Визначення 25. (Мова програмування). Мова програмування або мовна категорія — це категорія, об'єкти якої — це maybe-типи сум синтаксичних дерев мов програмування, а морфізми — це стрілки (які містять правила виводу, типизації, нормалізації, екстації тощо). Приклади синтаксичних дерев: O_{Π} , O_{Σ} , $O_{=}$. Приклади мовних категорій: O_{PTS} (Henk), $O_{MLTT-80}$ (Per), O_{NTS} (Anders).

Визначення 26. (Модель). Модель визначимо як систему формальних мов (об'єкти) разом з їх програмами, та мовними перетвореннями (зв'язки) між ними для яких працює правило асоціативності композиції та правила лівої і правої композиції з одиничними стрілками. Іншими словами будемо розуміти тут категорну модель.

Визначення 27. (Послідовність синтаксичних дерев). Кожна послідовність синтаксичних дерев

$$O_{\Pi} \rightarrow O_{\Sigma} \rightarrow O_{=} \rightarrow O_W \rightarrow O_I. \quad (2.1)$$

генерує відповідну послідовність мов програмування

$$O_{PTS}(O_{\Pi}) \rightarrow O_{MLTT-72}(O_{\Pi}, O_{\Sigma}) \rightarrow O_{MLTT-75}(..., O_{\Sigma}, O_{=}) \rightarrow O_{MLTT-80}(..., O_{=}, O_W) \rightarrow O_{NTS}(..., O_W, O_I). \quad (2.2)$$

наступним чином. Кожна мова програмування залежить від синтаксису який її визначає та всіх попередніх синтаксисів мов програмування з послідовності. Перша мова програмування містить тільки перший синтаксис. Розкриті сигнатури мають вигляд:

$$\begin{aligned}
O_{PTS} &: O_{\Pi} \rightarrow \mathcal{U}, \\
O_{MLTT-72} &: O_{\Pi} \rightarrow O_{\Sigma} \rightarrow \mathcal{U}, \\
O_{MLTT-75} &: O_{\Pi} \rightarrow O_{\Sigma} \rightarrow O_{=} \rightarrow \mathcal{U}, \\
O_{MLTT-80} &: O_{\Pi} \rightarrow O_{\Sigma} \rightarrow O_{=} \rightarrow O_W \rightarrow \mathcal{U}, \\
O_{HTS} &: O_{\Pi} \rightarrow O_{\Sigma} \rightarrow O_{=} \rightarrow O_W \rightarrow O_I \rightarrow \mathcal{U}.
\end{aligned}$$

Таким чином кожна наступна мова програмування містить усі попередні мови програмування, визначені послідовністю синтаксичних дерев,

Визначення 28. (Створення мовної категорії). Мови можна додавати, наприклад $O_{HTS} = O_{\Pi\Sigma=W_I}$, для побудови якої необхідно об'єднати у індуктивному типі мови усі індуктивні типи її підмов. Таким чином функтор діє на декартовому добутку синтаксичних дерев мовних категорій та має значення в категорії мовних категорій. Приклад найпотужнішої гомотопічної мови:

$$(2.3) \quad O_{HTS} = O_{\Pi\Sigma=W_I} : O_{\Pi} \rightarrow O_{\Sigma} \rightarrow O_{=} \rightarrow O_W \rightarrow O_I \rightarrow \mathcal{U}.$$

Кожне синтаксичне дерево, як правило, містить конструктори та елімінатори певного одиничного типу. Але починаючи з $O_{MLTT-80}$ складність типів, які додаються до ядра значно зростає. Таким чином мовні категорії конструються гранулярно з точністю до включення певного типу в ядро верифікатора.

Визначення 29. (Типи синтаксичних дерев). У розділі 1 були проаналізовані усі мови програмування та середовища виконання, а також спеціалізовані мови моделювання. В результаті чого було встановлено чіткі індивідуальні мовні синтаксиси. Кожен синтаксис складається з множини синтаксичних одиниць цієї мови (конструктори індуктивного типу), які відповідають правилам теорії типів Мартіна-Льофа (формації, інтро-правило, елімінатор, β -, та η -правила). Якщо додати β -, та η -правила як рівності у визначення синтаксису, то для представлення потрібні вищі індуктивні типи. Таким чином кожному синтаксичному дереву відповідає певний тип в теорії типів Мартіна-Льофа.

Визначення 30. (Спектральна категорія мов). Так, виділяється наступна послідовність мов, та функторів між ними, де кожна мова-кодомен є складнішою та більш потужною за мову-домен. Система мов є категорією мовних категорій або категорією мов програмування.

$$(2.4) \quad O_{\infty} : O_{CPS} \rightarrow O_{PTS} \rightarrow O_{MLTT-80} \rightarrow O_{HTS} \rightarrow \dots$$

Визначення 31. (Коконтекстуальна категорія мов). Якщо не виділяти певну послідовність мовного ускладнення та розглядати усі суми усієї певної множини мовних синтаксисів, то ми отриміємо коконтекстуальну категорію, де об'єкти — це усі можливі мовні

Таблиця 2.2 Аналіз формальних суб-мов як примітивів ядра

Мова	Застосування
O_λ	Нетипизоване λ -числення Чорча (інтерпретація)
O_π	Числення процесів, CCS, CSP або π -числення Мілнера
O_μ	Тензорне числення (векторизація)
O_Π	Числення конструкцій PTS (функціональна повнота)
O_Σ	Числення контекстів MLTT-72 (контекстуальна повнота)
$O_=$	Теорія типів Мартіна-Льофа MLTT-75 (логіка)
O_W	Числення (ко-)індуктивних конструкцій W та M дерев MLTT-80 (матіндукція)
O_I	Гомотопічна система типів CCHM (формальна математика)
$O_\triangleright$	Кубічна система с обмежувальною рекурсією (теореми про π -числення)
$O/_$	Система фактор-типів (Lean)
O_H	Мова з оператором Адамара (квантова фізика)
$O_\dashv$	Модальна HoTT (фізика)

Сірим кольором показаний спектр мовних примітивів ядра концептуальної моделі.

категорії побудовані за допомогою усіх перестановок суми мовних синтаксисів, а морфізми це функтори перетворення однієї мовної категорії в іншу мовну категорію. Приклади: $O_{I*} \rightarrow O_{\Pi=}$, $O_\Pi \rightarrow O_{\Pi\Sigma}$, $O_\Pi \rightarrow O_{\Pi\Sigma}$, $O_{\Pi*} \rightarrow O_\Pi$.

2.4 Структурне представлення моделі

Виходячи з визначення моделі, вони можуть мати різний набір об’єктів в системі мов програмування. Покажемо приклади екземплярів які можна породити в рамках цієї моделі.

2.4.1 Мінімальна система

Приклад мінімальної системи, яка містить лише одну мову для доведення теорем та одну мову для виконання програм.

(2.5)
$$PTS_{CPS} = \begin{cases} Ob : \{O_{CPS}, O_{PTS}\} \\ Hom : \{1, 2 : 1 \rightarrow O_{PTS}, 3 : O_{PTS} \rightarrow O_{CPS}\} \end{cases}$$

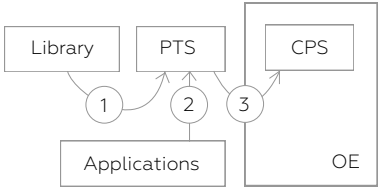

Рис. 2.1 Мінімальна система з чистої мови та інтерпретатора

Стрілки 1 та 2 визначають модель та базову бібліотеку, а стрілка 3 означає екстракт доведення (якщо таке є) в інтерпретатор. Можна використати графічну мову мереж Петрі для зображення екземпляра моделі системи мов.

2.4.2 Максимальна система

Інший приклад системи — це максимальна система, яка містить усі формальні мови програмування та формальне середовище виконання (порядок синтаксичних дерев як параметрів при конструюванні мовної категорії може змінюватися, тут генеалогія HTS не ведеться від MLTT, яке є розгалуженням).

$$\text{Total} = \begin{cases} \text{Ob} : \{O_{\text{CPS}}, O_{\text{PTS}}, O_{\text{MLTT-75}}, O_{\text{MLTT-80}}, O_{\text{HTS}}\} \\ \text{Hom} : \begin{cases} 1, 2 : \mathbb{1} \rightarrow O_{\text{HTS}}, 3 : O_{\text{MLTT-75}} \rightarrow O_{\text{MLTT-80}} \\ 4 : O_{\text{HTS}} \rightarrow O_{\text{MLTT-80}}, 5 : O_{\text{MLTT-80}} \rightarrow O_{\text{PTS}}, 6 : O_{\text{PTS}} \rightarrow O_{\text{CPS}} \end{cases} \end{cases} \quad (2.6)$$

За допомогою мереж Петрі це можна відобразити наступним чином:

Кубічна та чиста системи типів та середовище виконання

Рис. 2.2

2.4.3 Категорія середовища виконання CPS

Визначення 32. (Категорія середовища виконання O_{CPS}).

$$O_{CPS} = \begin{cases} Ob : \{ \text{maybe CPS} \} \\ Hom : \{ eval : Ob \rightarrow Ob \} \end{cases}$$

Синтаксис середовища виконання може містити наступні синтаксиси: O_λ , O_π , O_μ .

Визначення 33. (Синтаксис мовної категорії O_{CPS}).

```
data CPS = lambda (_: church CPS)
         | process (_: milner CPS)
         | tensor (_: futhark CPS)
```

Формальне середовище виконання складається з інтерпретатора (нетипізованого λ -числення) та числення акторів (процесів, черг, таймерів). Інтерпретатор та операційна система включені в систему доведення теорем для уніфікації всіх сигнатур системи та формалізації самого інтерпретатора як системи виконання. Слід зазначити, що не завжди є змога зробити екстракт в O_{CPS} , тому об'єкти мовних категорій є *maybe*-типами.

$$O_{CPS} : O_\lambda \rightarrow O_\pi \rightarrow O_\mu \rightarrow U$$

Далі буде йтися тільки про формальні інтерпретатори, так як вони є найбільш компактними формами мов для верифікації (в порівнянні з моделями System F). Таким чином будемо розглядати формальне середовище виконання, як сукупність інтерпретатора та операційної системи.

Визначення 34. (Синтаксичне дерево O_λ). Інтерпретатор визначається своїм трьома конструкторами: номер змінної (індекс де Брейна), лямбда функція та її аплікація:

```
data church = var (x: nat)
            | lam (l: nat) (d: cps)
            | app (f a: cps)
```

Мовою інтерпретаторів є нетипізоване лямбда числення, однак в залежності від складності інтерпретатора це дерево може виглядати по-різному.

В цьому розділі ми побудуємо надшвидку імплементацію інтерпретатора, яка цілком, разом зі своїми програмами, розміщується в кеш-пам'яті першого рівня процесору, та здатна до AVX векторизацій засобами мови Rust. Як промислова опція, підтримується також екстракт в байт-код інтерпретатора BEAM віртуальної машини Erlang.

Визначення 35. (Синтаксичне дерево O_π). Правило формації, конструктора та елімінатора визначається синтаксичним деревом O_* :

```
data milner (lang: U)
  = process (protocol: lang)
  | spawn (cursors: lang) (core: nat) (program: lang)
  | snd (cursor: lang) (data: lang)
  | rcv (cursor: lang)
  | pub (size: nat)
  | sub (cursor: lang)
```

Визначення 36. (Синтаксичне дерево O_μ).

```
data futhark (lang: U)
  = iota (cursor: lang)
  | map (cursor: lang)
  | fold (size: nat)
  | scan (cursor: lang)
  | for (cursor: lang)
  | while (cursor: lang)
  | concat (cursor: lang)
  | zip (cursor: lang)
  | transpose (cursor: lang)
```

2.5 Вищі формальні мови програмування

Тут йдеться про мови програмування придатні для доведення теорем, та їх таксономію від найелементарніших (чистої системи з одним типом Π) до найпотужніших гомотопічних систем. Одна така гомотопічна система є кінцевим завданням цього розділу — побудова моделі гомотопічного верифікатора. В процесі його побудови в цьому розділі ми розглянемо під мікроскопом складові частини його нижчих мовних рівнів.

Застосуємо категорну семантику для мов програмування і будемо розглядати мови програмування як моноїдальні мовні категорії, об'єкти яких є просторами усіх програм цих мов програмування, а морфізми — правила верифікації та компіляції цих мов. Морфізми між мовними категоріями в категорії мов програмування — це функтори підвищення та пониження складності мови, подібно до того як діють морфізми в контекстуальних категоріях. Морфізм деконструює або конструює за допомогою Either-типу або Σ -типу індуктивний тип мови програмування.

Мови розкладаються у спектральну (індексовану натуральними числами $\mathbb{N} \rightarrow \mathbb{U}$) послідовність мов, кожен елемент якої є мовою програмування, яка не містить синтаксичне дерево вищої мови програмування.

2.5.1 Чиста система типів PTS

Чиста ситема або числення конструкцій або система з одним типом або система з однією аксіомою, продовжує традиції елементарних пруверів в стилі першого AUTOMATH та сучасних Henk, Morte, Cedile, Om.

Визначення 37. (Мовна категорія чистої мови O_{PTS}).

$$O_{PTS} = \begin{cases} \text{Ob} : \{ X : \text{maybe PTS}, \text{target} : \text{maybe CPS} \} \\ \text{Hom} : \begin{cases} \text{type}, \text{norm} : X \rightarrow X, \text{extract} : X \rightarrow \text{target} \\ \text{certify} : X \rightarrow \text{target} = \text{type} \circ \text{norm} \circ \text{extract} \end{cases} \end{cases} \quad (2.7)$$

Визначення 38. (Синтаксис мовної категорії O_{PTS}). Чиста мова O_{PTS} містить лише синтаксис одного типу, П-типу. Така теорія називається теорією з одним типом, або з однією аксіомою.

```
data PTS = forall (_: Forall PTS)
```

Вона описана в літературі як Calculus of Construction (Кокан), Pure Type System (Барендрехт, Меєр, Гонзалез, Стемп, Фу).

Визначення 39. (Синтаксичне дерево O_{Π}).

```
data Forall (lang: U)
= fibrant (n: nat)
| variable (x: name) (l: nat)
| pi (x: name) (l: nat) (f: lang)
| lambda (x: name) (l: nat) (f: lang)
| application (f a: lang)
```

2.5.2 Теорія типів Мартіна-Льофа MLTT-75

Мова теорії типів є сучасною основою всіх прuverів з залежними типами, такими, наприклад, як NuPRL та Agda. Багато так званих ПΣ прuverів імплементують MLTT – 75 серед таких як: ПΣ², ПΥ³.

Визначення 40. (Мовна категорія $O_{MLTT-75}$).

$$(2.8) \quad O_{MLTT-75} = \begin{cases} Ob : \{ \text{maybe MLTT} - 75 \} \\ Hom : \begin{cases} type, norm : Ob \rightarrow Ob \\ certify : Ob \rightarrow Ob = type \circ norm \end{cases} \end{cases}$$

Визначення 41. (Синтаксис мовної категорії $O_{MLTT-75}$). Мова $O_{MLTT-75}$ включає в себе синтаксиси трьох типів теорії Мартіна-Льофа: O_{Π} , O_{Σ} , $O_{=}$.

```
data MLTT
  = forall (_: Forall MLTT)
  | sigma (_: Sigma MLTT)
  | id (_: Id MLTT)
```

Визначення 42. (Синтаксичне дерево O_{Σ}). Також можна до чистої системи додати Σ -тип, піднявши типову систему до мови $O_{MLTT-72}$ або $O_{\Pi\Sigma}$:

```
data Sigma (lang: U)
  = sigma (n: name) (a b: lang)
  | pair (a b: lang)
  | fst (p: lang)
  | snd (p: lang)
```

Визначення 43. (Синтаксичне дерево $O_{=}$). Додавши тип рівності можна підняти систему ще на одну сходинку, до $O_{MLTT-75}$ або $O_{\Pi\Sigma=}$:

```
data Id (lang: U)
  = identity (t a b: lang)
  | id_intro (a b: lang)
  | id_elim (a b c d e: lang)
  | id_compute (a b c d e: lang)
```

$O_{=}$ не містить η -правила.

²<https://github.com/zlizta/pisigma-0-2-2>

³<https://github.com/sweirich/pi-forall>

2.5.3 Система індуктивних типів MLTT-80

MLTT-80 покладена в основу CCHM верифікатора.

Визначення 44. (Мовна категорія $O_{MLTT-80}$).

$$O_{MLTT-80} = \begin{cases} Ob : \{ X : \text{maybe PM, target : maybe CPS} \} \\ Hom : \begin{cases} \text{type, norm, induction} : X \rightarrow X, \text{extract} : X \rightarrow \text{target} \\ \text{certify} : X \rightarrow \text{target} \\ \text{certify} = \text{type} \circ \text{norm} \circ \text{induction} \circ \text{extract} \end{cases} \end{cases} \quad (2.9)$$

Мова індуктивних типів дозволяє безпосередньо кодувати індуктивні типи, не використовуючи схеми кодування Бома, містить усі попередні мовні синтаксиси: $O_=$, O_Σ , O_Π та синтаксиси O_0 , O_1 , O_2 , O_W .

Визначення 45. (Синтаксичне дерево мовної категорії $O_{MLTT-80}$).

```
data MLTT-80
= forall (_: Forall MLTT-80)
| sigma (_: Sigma MLTT-80)
| id (_: Id MLTT-80)
| 0 (_: Empty MLTT-80)
| 1 (_: Unit MLTT-80)
| 2 (_: Bool MLTT-80)
| W (_: W MLTT-80)

data W (lang: U) =
| W_Form (n: name) (a b: lang)
| W_Sup (a b: lang)
| W_Ind (a b c: lang)

data 2 (lang: U) =
| 2_bool | 2_true | 2_false
| 2_Ind (a: lang)

data 1 (lang: U) =
| 1_unit | 1_star
| 1_Ind (a: lang)

data 0 (lang: U) =
| 0_Ind (a: lang)
```


2.5.4 Система індуктивних типів Paulin-Mohring

Визначення 46. (Мовна категорія O_{PM}).

$$O_{PM} = \begin{cases} \text{Ob} : \{ X : \text{maybe PM}, \text{target} : \text{maybe CPS} \} \\ \text{Hom} : \begin{cases} \text{type, norm, induction} : X \rightarrow X, \text{extract} : X \rightarrow \text{target} \\ \text{certify} : X \rightarrow \text{target} \\ \text{cerfity} = \text{type} \circ \text{norm} \circ \text{induction} \circ \text{extract} \end{cases} \end{cases}$$

(2.10)

Мова індуктивних типів дозволяє безпосередньо кодувати індуктивні типи, не використовуючи схеми кодування Бома, містить усі попередні мовні синтаксиси: $O_=$, O_Σ , O_Π .

Визначення 47. (Синтаксичне дерево мовної категорії O_{PM}).

Головним чином, система загальних індуктивних схем передбачає три основних компоненти: 1) верифікатор строго позитивних схем; 2) верифікатор завершеності рекурсивної перевірки рекурсивних схем; 3) верифікатор взаємної рекурсії.

```
data PM = forall (_: Forall PM)
  | sigma (_: Sigma PM)
  | id (_: Id PM)
  | inductive (_: InductiveSchemes PM)
```

Мова містить наступні допоміжні визначення: i) телескопу, який містить послідовність елементів мови; ii) розгалуження, як конструкцій case оператора; iii) імен конструкторів індуктивного типу.

```
data tele (A: U) = emp | tel (n: name) (b: A) (t: tele A)
data branch (A: U) = br (n: name) (args: list name) (term: A)
data label (A: U) = lab (n: name) (t: tele A)
  | com (n: name) (t: tele A) (dim: list name)
    (s: list (prod (prod name bool) A))
```

Визначення 48. (Синтаксичне дерево O_*). Правило формації, конструктора та елімінатора визначається синтаксичним деревом O_* :

```
data InductiveSchemes (lang: U)
  = data (n: name) (t: tele lang) (labels: list (label lang))
  | case (n: name) (t: lang) (branches: list (branch lang))
  | constructor (n: name) (args: list lang)
```

2.5.5 Гомотопічна система типів HTS

Головним чином, гомотопічна система складається з наступних частин: 1) два всесвіти *fibrant* та *pretype*; 2) MLTT-75; 3) CCHM розширення.

Визначення 49. (Мовна категорія O_{HTS}).

$$O_{HTS} = \begin{cases} Ob : \{ \text{maybe HTS} \} \\ Hom : \begin{cases} type, norm : Ob \rightarrow Ob \\ certify : Ob \rightarrow Ob = type \circ norm \end{cases} \end{cases}$$

Визначення 50. (Синтаксис мовної категорії O_{HTS}). Синтаксис гомотопічної мовної категорії містить усі попередні мовні синтаксиси: O_I , O_W , $O_=$, O_Σ , O_Π :

```
data HTS = forall (_: Forall HTS)
  | sigma (_: Sigma HTS)
  | id (_: Id HTS)
  | homotopy (_: Homotopy HTS)
```

Гомотопічна типна наслідуює $O_{MLTT-80}$ але модифіковану з Path-типом в індуктивних визначеннях, структурою композиції, анонсує Path-тип (формація, конструктор, та елімінатор) як лямбда функцію на відрізу, а також склейку типів у всесвіті та склейку змінних з відповідними елімінаторами.

Визначення 51. (Синтаксичне дерево O_I).

```
data Homotopy (lang: U)
  = pretype (n: nat)
  | path (A x y: lang)
  | path_lambda (name: name) (a: lang)
  | path_app (f a: lang)
  | interval | zero | one
  | meet (a b: lang) | join (a b: lang) | neg (e: lang)
  | transp (a b c: lang) | hcomp (a b: lang)
  | glue (a b c: lang) | Glue (a b: lang) | unglue (a b: lang)
```

Таким чином, O_{HTS} містить два Id-типа, один унаслідований від $O_=$ (з модифікованою обчислювальною семантикою), а інший Interval який міститься в синтаксичному дереві O_I .

2.6 Висновки

Таким чином ми здійснили спектралізацію або іншими словами розклали усі існуючі немодальні формальні системи типів у спектральну категорію.

Системи фібраційного типу Groupoid Infinity для математичного представлення, сертифікації (доведення теорем), з екстракцією в сертифікований інтерпретатор та його середовища виконання.

Основним дослідницьким продуктом є формальне середовище виконання AXIO/1, яке здатне запускати прості лямбда-програми на верифікованому інтерпретаторі Joe. Але ніхто не може обмежити розвиток своїх власних вищих мов з екстракцією в цей інтерпретатор. Метою створення AXIO/1 є утримування процесу розробки під одним авториті процесі управління відкритим програмним забезпеченням (Кафедральна модель управління).

AXIO/1 складається з середовища виконання та його мов Joe, Alice, Bob для розробки системного програмного забезпечення, які використовують стандартний синтаксис ML; і більш високі мови та їх екстрактори для виконання Alonzo, Henk, Per, Anders для доведення теорем, які використовують Lean-подібний синтаксис.

Інтерпретатори і системні мови

Перевірений лямбда-інтерпретатор і паралельне виконання матриць. Мови Joe, Bob і Alice мають однакову стандартну ML, як граматику BNF.

Joe

Джо є сертифікованим інтерпретатором байт-коду стекової віртуальної машини та компілятором коду Intel/ARM/SM90.

[1] — MinCaml, [2] — CoqASM. [3] — Verified LISP Interpreter, [4] — Kind, [5] — O-CPS/Rust.

```
fun a (0, n) = n + 1
  | a (m, 0) = a (m - 1, 1)
  | a (m, n) = a (m - 1, a (m, n - 1))
```

Bob

Bob — це паралельне неблокуюче середовище виконання з нульовим копіюванням та курсорами CAS-курсорами [4,5] з характеристиками для вбудовуваних систем реального часу.

[5] — Kernel, [6] — Pony, [7] — Erlang.

```
fun proc =
let val p0 = pub(0,8)
    val s1 = sub(0,p0)
    val s2 = sub(0,p0)
in send(p0,11);
    send(p0,12);
    [ receive(s1);
      receive(s2);
      receive(s1);
      receive(s2)
    ]
end
```

Alice

Alice — це числення лінійних типів із частковими дробами [6] для програмування рівня 3 BLAS.

```
fun simpleConvolution (i n: int) (x0: float) (write w: vector float)
: vector float
= begin
    if n = i then result.emit(write),
    a = [w0,w1,w2] = w.get(0,3),
    b = [x0,x1,x2] = [ x0 | write.get(i,2) ],
    write.set(i, Dotp(a,b)),
    simpleConvolution((i + 1),n,x1,write,w)
end
```

Чисті фібраційні мови програмування (вищих порядків)

Alonso

Alonso — це система типу STLC-40 як приклад основного обчислення, відкритого до фібраційних ПΣ перевірок.

[1] STLC-40 — Проста теорія типів

```
def zero : (T → T) → T → T := λ (s: T → T) (z: T), z
def succ : ((T → T) → T → T) → ((T → T) → T → T)
:= λ (w: (T → T) → T → T) (y: T → T) (x: T), y (w y x)
```

Henk

Henk — це система чистого типу (PTS-91) у стилі числення індуктивних конструкцій Кокванда/Х'юта (CoC-88) з нескінченною кількістю всесвітів. Henk також підтримує синтаксис AUTOMATH (AUT-68).

[1] AUT-68 — AUTOMATH 1968, [2] CoC-88 — числення конструкцій, [3] PTS-91 — система чистого типу (Π).

```
def N := Π (A : U), (A → A) → A → A
def zero : N := λ (A : U) (S : A → A) (Z : A), Z
def succ : N → N := λ (n : N) (A : U) (S : A → A) (Z : A), S (n A S Z)
def plus (m n : N) : N := λ (A : U) (S : A → A) (Z : A), m A S (n A S Z)
def mult (m n : N) : N := λ (A : U) (S : A → A) (Z : A), m A (n A S) Z
def pow (m n : N) : N := λ (A : U) (S : A → A) (Z : A), n (A → A) (m A) S Z
```

Per

Пер є ПΣ (MLTT-72) перевіром із обчисленням індуктивних конструкцій та типами тотожності (MLTT-75). Природне розширення CoC до CIC було зроблено Франком Пфеннінгом і Крістін Полін (IND-89).

[1] Mini-TT — реалізація OCaml, [2] MLTT-72 — Pi, Sigma, [3] MLTT-75 — Pi, Sigma, Id, [4] MLTT-80 — 0, 1, 2, W, Pi, Sigma, Id, [5] PP-89 — Індуктивно визначені типи, [6] CIC-2015 — Числення індуктивних конструкцій.

```
def empty      : U := inductive { }
def L1 (A : U) : U := inductive { nil | cons (head: A) (tail: L1 A) }
def S1        : U := inductive { base | loop : Equ S1 base base }

def quot (A: U) (R : A → A → U) : U
:= inductive { quotient (a: A)
              | identification (a b: A) (r: R a b)
              : Equ (quot A R) (quotient a) (quotient b)
              }
```

Anders

Anders — це система гомотопічних типів (HTS-2013) із примітивами суворої рівності та кубічної Agda (CCHM-2016).

[1] HTS-2013 — система гомотопічних типів, [2] BCH-2014 — Кубічні набори, [3] CCHM-2015 — Система кубічного типу, [4] ОП-2016 — Топосні аксіоми, [5] CHM-2017 — Рівняння Губера, [6] ВМА-2017 — Кубічна Агда.

```
def idfun (A : U) : A → A := λ (a : A), a
def idfun (A : U) : A → A := transp (<i>A) 0
def idfun (A : U) : A → A := λ (a : A), hcomp A 0 (λ (i : I), []) a
def isFiberBundle (B : U) (p : B → U) (F : U) : U
  := Σ (v : U) (w : surjective v B), (Π (x : v), PathP (<_>U) (p (w.1 x)) F)
def ~ (X : U) (a x : X) : U := Path (X) (X a) (X x)
def (X : U) (a : X) : U := Σ (x : X), ~ X a x
def unitDisc (X : U) (x : X) : U := Σ (x : X), Path (X) x (X x)
def starDisc (X : U) (x : X) : X x := (x, idp (X) (X x))
def ωT (A : U) : U := Σ (a : A), A a
def inf-prox-ap (X Y : U) (f : X → Y) (x x : X) (p : ~ X x x)
  : ~ Y (f x) (f x) := <i>-app X Y f (p @ i)
def d (X Y : U) (f : X → Y) (x : X) ( : X x) : Y (f x)
  := (f .1, inf-prox-ap X Y f x .1 .2)
def ωT-map (X Y : U) (f : X → Y) ( : ωT X) : ωT Y
  := (f .1, d X Y f .1 .2)
def is-homogeneous (A : U)
  := Σ (e : A) (t : A → equiv A A),
    Π (x : A), Path A ((t x).1 e) x
```

Urs

Urs — це еквіваріантна система супергомотопічних типів з ферміонними та бозонними модальностями, вбудованими в верифікатор.

[1] R-HoTT — Rezk Infinity Categories, [2] G-HoTT — Guarded Cubical, [3] L-HoTT — Linear HoTT, [4] ES-HoTT — Equivariant Super HoTT.

Розділ 3

Система мов середовища виконання

Присвячується автору Erlang

Джо Армстронгу

Третій розділ описує розвиток концептуальної моделі системи доведення теорем як сукупності формальних середовищ виконання, кожне наступе з яких, складніше за попереднє, має свою операційну семантику, та наслідуює усі властивості попередніх операційних середовищ послідовності.

Вступне слово

3.1 Інтерпретатор як основна лямбда-система

Мінімальна мова системи O_{CPS} визначається простим синтаксичним деревом:

```
data cps = var (x: nat)
          | lam (l: nat) (d: cps)
          | app (f a: cps)
```

Однак, на практиці, застосовують більш складні описи синтаксичних дерев, зокрема для лінійних обчислень, та розширення синтаксичного дерева спеціальними командами пов'язаними з середовищем виконання. Програми таких інтерпретаторів відповідно виконуються у певній пам'яті, яка використовується як контекст виконання. Кожна така програма крутиться як одиниця виконання на певному ядрі процесора. Система процесів, де кожен процес є CPS-програмою яку виконує інтерпретатор на певному ядрі.

Мотивація для побудови такого інтерпретатора, який повністю розміщується разом зі програмою в L1 стеку (який лімітований 64KB) базується на успіху таких віртуальних машин як LuaJIT, V8,

Таблиця 3.1 Заміри на інтерпретаторах ландшафту атаки

Мова	Fac(5) в нс
Rust	0
Java	3
PyPy	8
CPS	291
Python	537
K	756/635
Erlang	10699/1806/436/9
LuaJIT	33856

Таблиця 3.2 Заміри на інтерпретаторах ландшафту атаки

Мова	Akk(3,4) в мкс
CPS	635
Rust	8,968

HotSpot, а також векторних мов програмування типу K та J. Якби ми могли побудувати дійсно швидкий інтерпретатор який би виконував програми цілком в L1 кеші, байткод та стріми якого були би вирівняні по словам архітектури, а для векторних обчислень застосовувалися би AVX інструкції, які, як відомо перемагають по ціні-якості GPU обчислення. Таким чином, такий інтерпретатор міг би, навіть без спеціалізованої JIT компіляції, скласти конкуренцію сучасним промисловим інтерпретаторам, таким як Erlang, Python, K, LuaJIT.

Для дослідження цієї гіпотези мною було побудовано еспериментальний інтерпретатор без байт-коду, але з вирівняним по словам архітерктури стріму команд, які є безпосередньою машинною презентацією конструкторів індуктивних типів (enum) мови Rust. Наступні результати були отримані після неотпимізованої версії інтерпретатора при обчисленні факторіала (5) та функції Акермана у точці (3,4).

Ключовим викликом тут стали лінійні типи мови Rust, які не дозволяють звертатися до ссилкок, які вже були оброблені, а це впливає на всю архітектуру тензорного преставлення змінних в мові інтерпретатор cps, яка наслідує певним чином мову K.

3.1.1 Векторизація засобами мови Rust

```
objdump ./target/release/o -d | grep mulpd
223f1: c5 f5 59 0c d3    vmulpd (%rbx,%rdx,8),%ymm1,%ymm1
223f6: c5 dd 59 64 d3 20 vmulpd 0x20(%rbx,%rdx,8),%ymm4,%ymm4
22416: c5 f5 59 4c d3 40 vmulpd 0x40(%rbx,%rdx,8),%ymm1,%ymm1
2241c: c5 dd 59 64 d3 60 vmulpd 0x60(%rbx,%rdx,8),%ymm4,%ymm4
2264d: c5 f5 59 0c d3    vmulpd (%rbx,%rdx,8),%ymm1,%ymm1
22652: c5 e5 59 5c d3 20 vmulpd 0x20(%rbx,%rdx,8),%ymm3,%ymm3
```

3.1.2 Байт-код інтерпретатора

Синтаксичне дерево, або неформалізований бай-код віртуальної машини або інтерпретатора `OCPS` розкладається на два дерева, одне дерево для управляючих команд інтерпретатора: `Defer`, `Continuation`, `Start` (початок програми), `Return` (завершення програми).

```
data Lazy = Defer (otree: NodeId) (a: AST) (cont: Cont)
           | Continuation (otree: NodeId) (a: AST) (cont: Cont)
           | Return (a: AST)
           | Start
```

Операції віртуальної машини: умовний оператор, оператор присвоєння, лямбда функція та аплікація, є відображеннями на конструктори синтаксичного дерева.

```
data Cont = Expressions (a: AST) (v: Option (Iter AST)) (c: Cont)
           | Assign (ast: AST) (cont: Cont)
           | Cond (c,d: AST) (cont: Cont)
           | Func (a,b,c: AST) (cont: Cont)
           | List (acc: Vec AST) (vec: Iter AST) (i: Nat) (c: Cont)
           | Call (a: AST) (i: Nat) (cont: Cont)
           | Return
           | Intercore (m: Message) (cont: Cont)
           | Yield (cont: Cont)
```

3.1.3 Синтаксис

Синтаксис мови O_{CPS} підтримує тензори, та звичайне лямбда числення з значеннями у тензорах машинних типів даних: i32, i64.

```

E: V | A | C
NC: ";" = [] | ";" m:NL = m
FC: ";" = [] | ";" m:FL = m
EC: ";" = [] | ";" m:EL = m
NL: NAME | o:NAME m:NC = Cons o m
FL: E | o:E | m:FC = Cons o m
EL: E | EC | o:E m:EC = Cons o m
C: N | c:N a:C = Call c a
N: NAME | S | HEX | L | F
L: "(" ")" = [] | "(" [" c:NL "]" m:FL ")" = Table c m
    | "(" "1:EL ")" = List 1
F: "{" "}" = Lambda [] [] []
    | "{" [" c:NL "]" m:EL "}" = Lambda [] c m
    | "{" m:EL "}" = Lambda [] [] m

```

Після парсера, синтаксичне дерево розкладається по наступним складовим: AST для тензорів (визначення вищого рівня); Value для машинних слів; Scalar для конструкцій мови (куди входить зокрема списки та словники, умовний оператор, присвоєння, визначення функції та її аплікація, UTF-8 літерал, та оператор передачі управління в потік планувальника який закріплений за певним ядром CPU).

```

data AST = Atom (a: Scalar)
         | Vector (a: Vec AST)

```

```

data Value = Nil
           | SymbolInt (a: u16)
           | SequenceInt (a: u16)
           | Number (a: i64)
           | Float (a: f64)
           | VecNumber (Vec i64)
           | VecFloat (Vec f64)

```

```

data Scalar = Nil
            | Any
            | List (a: AST)
            | Dict (a: AST)
            | Call (a b: AST)
            | Assign (a b: AST)
            | Cond (a b c: AST)
            | Lambda (otree: Option NodeId) (a b: AST)
            | Yield (c: Context)
            | Value (v: Value)
            | Name (s: String)

```

Кожна секція цієї глави буде присвячена цим мовним компонентам системи доведення теорем. В кінці розділу дається повна система, яка включає в себе усі мови та усі мовні перетворення.

3.2 Система числення процесів SMP async

3.2.1 Операційна система

Перелічимо основні властивості операційної системи (прототип якої опублікований на Github¹).

3.2.2 Властивості

Автобалансована низьколатентна, неблокована, без копіювання, система черг з CAS-мультикурсорами, з пріоритетами задач та масштабованими таймерами.

3.2.2.1 Асиметрична багапроцесорність

Ядро системи використовує асиметричну багапроцесорність (АП) для планування машинного часу. Так у системі для консольного вводу-виводу та вебсокет моніторингу використовується окремий ректор (закріплений за ядром процесора), аби планування не впливало на програми на інших процесорах.

Це означає статичне закріплення певного атомарного процесу обчислення за певним реактором, та навіть можливо дати гарантію, що цей процес не перерветься при наступному кванті планування ніяким іншим процесом на цьому ядрі (ситуація єдиного процесу на реактор ядра процесору). Ядро системи постачається разом з конфігураційною мовою для закріплення задач за реакторами:

```
reactor[aux;0;mod[console;network]];
reactor[timercore;1;mod[timer]];
reactor[core1;2;mod[task]];
reactor[core2;3;mod[task]];
```

3.2.2.2 Низьколатентність

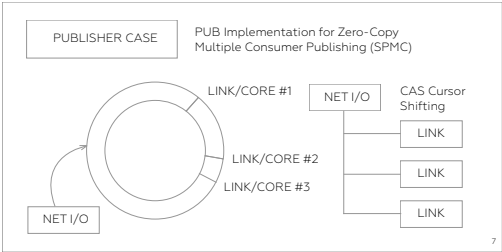
Усі реактори повинні намагатися обмежити IP-лічильник команд діапазоном розміром з L1/L2 кеш об'єм процесора, для унеможливлення колізій між ядрами на міжядерній шині можлива конфігурація, де реактори виконують код, області пам'яті якого не перетинаються, та обмежені об'ємом L1 кеш пам'яті що при наявній AVX векторизації дасть змогу повністю використовувати ресурси процесору наповну.

---

¹<https://github.com/voxoz/kernel>

3.2.2.3 Мультикурсори

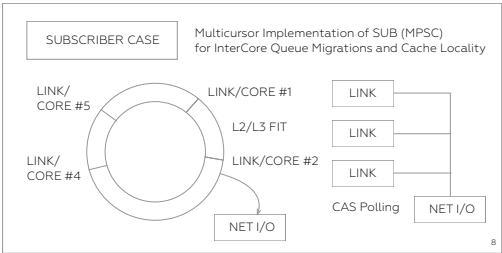
Серцем низьколатентної системи транспорту є система наперед виділений кільцевих буферів (які називаються секторами глобального кільця). У цій системі кілець діє система курсорі для запису та читання, ці курсори можуть мати різний напрямок руху. Для забезпечення імутабельності (нерухомості даних) та відсут-

Кільцева статична черга з CAS-курсором для публікації

Рис. 3.1

ності копіювання в подальшій роботі, дані залишаються в черзі, а рухаються та передаються лише курсори на типизовані послідовності даних.

Кільцева статична черга з CAS-курсором для згортки

Рис. 3.2

3.2.2.4 Реактори

Кожен процесор має три типи реакторів які можуть бути на ньому запущені: i) Task-реактор; ii) Timer-реактор; iii) ІО-цикли. Для Task-реактора існують черги пріоритетів, а для Timer-реактора — дерева інтервалів. Загальний спосіб комунікації для задач вигля-

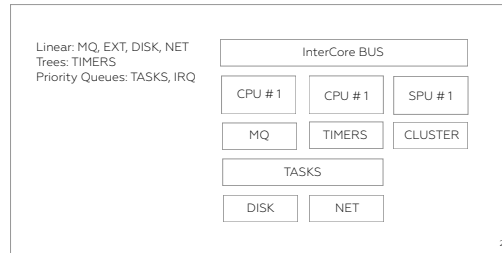

Рис. 3.3 Система процесорних ядер та реакторів

дає як публікація у чергу (рух курсора запису) та підписки на черги і згортання (рух курсора читання). Кожна черга має як курсори для публікації так і курсори для читання. Можливо також використання міжреакторної шини InterCore та посилення службового повідомлення по цій шині на інший реактор. Так, наприклад, працюють таймери та старту процесів, які передають сигнал в реактор для перепланування. Можна створювати нові повідомлення шини InterCore і систему фільтрів для згортання черги реактора для більш гнучкої обробки сигналів реального часу.

Task-реактор

Task-реактор або реактор задач виконує Rust задачі або програми інтерпретатора, які можуть бути двох видів: кінечні (які повертають результат виконання), або нескінченні (процеси).

Приклад бескінечної задачі — О-процес, який запускається при старті системи. Цей процес завжди доступний по WebSocket каналу та з консолі терміналу.

ІО-реактор

Мережевий сервер або ІО-реактор може обслуговувати багато мережевих з'єднань та підтримує Windows, Linux, Mac смаки.

Timer-реактор

Різні типи сутностей планування (такі як Task, ІО, Timer) мають різні дисципліни селекторів повідомлень для черг (послідовно, через само-балансуючі дерева, BTree дерева тощо).

3.2.2.5 Міжреакторний транспорт InterCore

Шина InterCore конструюється певним числом SPMS черг, виділених для певного ядра. Шина сама має топологію зірки між ядрами, та черга MPSC організована як функція над множиною паблішерів. Кожне ядро має рівно одного паблішера. Функція обробки шини протоколу InterCore називається `poll_bus` та є членом планувальника. Ви можете думати про InterCore як телепорт між процесорами, так як `pull_bus` викликається після кожної операції `Yield` в планувальник, і, таким чином, якщо певному ядру опублікували в його чергу повідомлення, то після наступного `Yield` на цьому ядрі буде виконана функція обробки цього повідомлення.

pub [capacity]

Створює новий CAS курсор для паблішінга, тобто для запису. Повертає глобальний машинний ідентифікатор, має єдиний параметр, розмір черги. Приклад: `p: pub[16]`.

sub [publisher]

Створює новий CAS курсор для читання певної черги, певного врайтера. Повертає глобальний машинний ідентифікатор для читання. Приклад: `s: sub[p]`.

spawn [core ; program ; cursors]

Створює нову програму задачу CPS-інтерпретатора для певного ядра. Задача може бути або програмою на мові Rust або будь якою програмою через FFI. Також при створенні задачі задається список курсорів, які ексклюзивно належатимуть до цієї задачі. Параметри функції: ядро, текст програми або назва FFI функції, список курсорів. Приклад: `spawn[0,"etc/proc0";(0;1)]`.

snd [writer ; data]

Посилає певні дані в певний курсор для запису. Повертає `Nil` якщо все ОК. Приклад: `snd[p;42]`.

rcv [reader]

Повертає прочитані дані з певного курсору. Якщо даних немає, то передає управління в планувальник за допомогою `Yield`. Приклад: `rcv[s]`.

3.2.3 Структури ядра

Ядро є ситемою акторів з двома основними типами акторів: чергами, які представляють кільцеві буфери та відрізки пам'яті; та за-

дачами, які репрезентують байт-код програм та їх інтерпретацію на процесорі. Черги бувають двох видів: для публікації, які містять курсори для запису; та для читання, які містять курсори для читання. Задачі можна імплементувати як Rust програми, або як `OCPS` програми.

3.2.3.1 Черга для публікації

```
pub struct Publisher<T> {  
    ring: Arc<RingBuffer<T>>,  
    next: Cell<Sequence>,  
    cursors: UncheckedUnsafeArc<Vec<Cursor>>,  
}
```

3.2.3.2 Черга для читання

```
pub struct Subscriber<T> {  
    ring: Arc<RingBuffer<T>>,  
    token: usize,  
    next: Cell<Sequence>,  
    cursors: UncheckedUnsafeArc<Vec<Cursor>>,  
}
```

Існує дві спеціальні задачі: `InterCore` задача, написана на Rust, яка запускається на всіх ядрах при запуску системи, а також `CPS`-інтерпретатор головного термінала системи, який запускається на `BSP` ядрі, поближе до `Console` та `WebSocket` IO селекторів. В процесі життя різні `CPS` та Rust задачі можуть бути запущені в такій системі, поєднуючи гнучкість програм інтерпретатора, та низькорівневих програм, написаних на мові Rust.

Окрім черг та задач, в системі присутні також таймери та інші IO задачі, такі як сервери мережі або сервери доступу до файлів. Також існують структури які репрезентують ядра та містять палнувальники. Уся віртуальна машина є сукупністю таких структур-ядер.

3.2.3.3 Канал

Канал складається з одного курсору для запису та багатьох курсорів для читання. Канал предствляє собою компонент зірки шини `InterCore`.

```
pub struct Channel {  
    publisher: Publisher<Message>,  
    subscribers: Vec<Subscriber<Message>>,  
}
```

3.2.3.4 Черги ядра

Память репрезентує усі наявні черги для публікації та читання на ядрі. Ця інформація передається клонованою кожній задачі планувальника на цьому ядрі.

```
pub struct Memory<'a> {
    publishers: Vec<Publisher<Value<'a>>>,
    subscribers: Vec<Subscriber<Value<'a>>>>,
}
```

3.2.3.5 Планувальник

Планувальник репрезентує ядра процесара, які розрізняються як BSP-ядра (або 0-ядра, bootstrap) та AP ядра (інші ядра > 0, application). BSP ядро тримає на собі Console та WebSocket IO селектори. Це означає, що BSP ядро дає свій час на обробку зовнішньої інформації, у той час як AP процесори не обтяжені таким навантаженням (іо черга в таких планувальниках пуста). Існує InterCore повідомлення яке додає або видаляє довільні IO селектори в планувальних для довільних конфігурацій.

```
pub struct Scheduler<'a> {
    pub tasks: Vec<T3<Job<'a>>>>,
    pub bus: Channel,
    pub queues: Memory<'a>,
    pub io: IO,
}
```

3.2.4 Протокол InterCore

Протокол шини InterCore.

```
pub enum Message {
    Pub(Pub),
    Sub(Sub),
    Print(String),
    Spawn(Spawn),
    AckSub(AckSub),
    AckPub(AckPub),
    AckSpawn(AckSpawn),
    Exec(usize, String),
    Select(String, u16),
    QoS(u8, u8, u8),
    Halt,
    Nop,
}
```


3.3 Система числення тензорів AVX

3.4 Висновки

Як апогей, система HTS є фінальною категорією, куди сходять-ся всі стрілки категорії мов. Кожна мова та її категорія мають певний набір стрілок ендоморфізмів, які обчислюють, верифікують, нормалізують, оптимізують програми своїх мов. Стрілки виду $e_i : \mathbf{O}_{n+1} \rightarrow \mathbf{O}_n$ є екстракторами, які понижають систему типів, при чому $\mathbf{O}_{CPS} = \mathbf{O}_0$.

Базова бібліотека мови Ерланг у яку проводиться основний екстракт, поставляється з дистрибутивом Erlang/OTP. Базова бібліотека $\mathbf{O}_{PTS}$ наведена в репозиторії Github². Гомотопічна базова бібліотека відповідає термінальній мові $\mathbf{O}_{SSNM}$, та теж відкрита на Github³. Останні два розділи присвячені математичному моделюванню математики на цій мові.

---

²<https://github.com/groupoid/om>

³<https://github.com/groupoid/cubical>

Бібліотека середовища виконання

Присвячується автору
формальної системи F

Жану-Іву Жирару

Після побудови в розділі 3 формального середовища виконання, яке складається з операційної системи у якій виконуються CPS-інтерпретатори з формальною системою вводу-виводу IO, можна зразу переходити до базової бібліотеки середовища виконання.

Даний розділ формалізує інтерфейс прикладного програмування та систему бібліотек часу виконання для забезпечення потреб побудови гетерогенних систем та сервісів.

Вступне слово

Так чи інакше для дослідження будь-якої базової бібліотеки середовища виконання доведеться зустрітися з теорією яка стоїть за System F. Навіть базова бібліотека фундаментальної вищої мови PTS в сутності потребує для свого кодування лише системи Ф, так як є безпосереднім портом з мови Haskell. Тому доречно використовувати у якості проміжної типової системи систему Ф Жирара як цільову систему для екстрактів з вищих мов, таких як HTS (якщо такі екстракти існують для окремих програм).

4.1 Загальні принципи

N2O.DEV — це формальна філософія та інженерна вправа водночас. Вона обмежує автора бути ефективним та точним не втрачаючи при цьому повноти та функціональності. Це нахшталт внутрішньої дисципліни при проектуванні програмного забезпечення. Ця філософія багато років застосовується на практиці для по-

будови систем SYNRC, та визначає стандартний мінімальний набір для демонстрації однієї з сучасних моделей реактивного веб-програмування, яка включає: веб-сокет веб-фреймворк з бінарною серілізацією, пушами та контролем DOM елементів зі сторони сервера. N2O.DEV вчить будувати прості та надійні системи на будь-якій мові програмування.

4.2 Формальна специфікація

Формальне середовище виконання визначає структуру операційних середовищ (runtimes) як операційну систему лямбда-інтерпретаторів які працюють на паралельному обчислювальному середовищі (ядрах процесорів). Кожне з ядер процесорів виконує в нескінченному циклі команди лямбда-інтерпретаторів, переключаючи через певний проміжок часу на потік команд іншого інтерпретатора. Таке визначення дає змогу вбудувати цю структуру у віртуальну машину Erlang: 1) Головний процес додатку; 2) Супервізор додатку; 3) Проміжні супервізори; 4) Кінцеві пул процесорів повідомлень.

Тут визначена специфікація програмного забезпечення усіх рівнів прикладної моделі для підприємств на функціональних мовах програмування. Ця специфікація визначає правила побудови WebSocket сервера, бінарного серіалізатора та веб-фреймворку визначеному формальними протоколами. Промислові версії також підтримують систему управління бізнес-процесами та ефективне сховище з глобальним простором ключів.

Серверні та клієнтські мови

Мови програмування розділені на чотири рівня як для клієнтської (мобільної та веб розробки) так і для серверної розробки (бекенд системи). Нульовий рівень — тотальні формальні алгебраїчні мови програмування, що забезпечують повноту, функціональність та доведення властивостей програм згідно сучасних уявлень про математичне моделювання та системи залежних типів побудованих на розшаруваннях. Перший рівень — формальні функціональні мови програмування, як правило System F, System F які успішно використовуються в промисловості та забезпечують достатньо формальний запис який піддається масштабуванню у великих командах завдяки потужному ядру компіляторів. Другий рівень — неформальні (без формальної операційної чи денотативної семантики) чи формальних верифікаторів, які проте успішно використовуються в промисловості, можуть бути як з розвинутими системами типів з узагальненими шаблонами та типами сумами, так і однотипними мовами програмування з динамічною типізацією. Третій рівень — мови які погано піддаються масшта-

буванню у промисловому виробництві (на основі спостережень за власним досвідом).

Таблиця 4.1Перелік кваліфікаційних рівнів верифікації

Сторона/Рівень	Приклади мов
клієнт/3	JavaScript, Lua
клієнт/2	Swift, Kotlin, TypeScript
клієнт/1	UrWeb, OCaml, PureScript
клієнт/0	Kind, PTS
сервер/3	PHP, Python, Perl, Ruby
сервер/2	Erlang, Elixir
сервер/1	SML, Scala, Haskell, F#, Rust, Hamler
сервер/0	Coq, Agda, Lean, MLTT/HTS

Обрані мови реалізації

Тут перелічені мови, на яких реалізовано та апробовано N2O.DEV.

Standard ML¹. В академічних цілях Марат Хафізов створив за специфікацією N2O/NITRO порт на мови Standard ML (SML/NJ та MLton). Ця робота представлена Github організацією O1 в структурі N2O.

Haskell². Перший експеримент з формалізації N2O в систему F була робота Андрія Мельникова. Пізніше, більш повну версію з NITRO протокол запропонував Марат Хафізов, ця версія представлена на Github як організація O3.

F#³. Також у якості вправи Siegmentation Fault зробив порт NITRO на мову F# разом з ETF кодуванням. Ці напрацювання представлені в Github організації O61.

Lean⁴. У якості більшо формальної платформи з залежними типами, мова Lean 4 від Леонардо де Мура з Microsoft. Siegmentation Fault автор порта, який представлений Github організацією O89 та сайтом lean4.dev.

Erlang⁵. Основна промислова платформа, яка в повній мірі реалізує специфікацію N2O.DEV.

Elixir⁶. Адаптація N2O.DEV для мови Elixir. Основна імплементація не змінена, постійно підтримується публікація пакетів на HEX.PM.

¹<https://github.com/o1>

²<https://github.com/o3>

³<https://ws.erp.uno>

⁴<https://github.com/o89>

⁵<https://github.com/synrc>

⁶<https://github.com/synrc>

Hamler. Нова формальна платоформа на базі PureScript для віртуальної машини Erlang. В подальшому цей розділ буде присвячений імплементації та специфікації на мові Hamler (варіація PureScript з бекендом в Erlang Core).

Таблиця 4.2 Перелік мов для яких існує версія базової бібліотеки

Мова/Платформа	Набір реалізованих компонент
Erlang/OTP	N2O, BPE, KVS, NITRO, MAD, FORM
Elixir/OTP	N2O, BPE, KVS, NITRO, FORM
Hamler/OTP	RT, BASE, N2O, BPE, KVS, NITRO
Standard ML	N2O, NITRO, ETF
Haskell	N2O, NITRO, ETF
F#	N2O, NITRO, ETF
Lean 4	N2O, NITRO, MAD, ETF

Авторськими вважаються імплементації на мовах Erlang (Elixir) та Hamler (PureScript). Інші представлені імплементації вважаються сертифікованими формальними референсними моделями.

Протягом 8 років автор практикувався аби адаптувати бібліотеку середовища виконання до основних формальних або напів-формальних мов System F, які принаймі написані на мовах які теж є мовами System F (SML, F#, Haskell). Сторонніми дослідниками була навіть зроблена адаптація для Lean 4⁷. В процесі цюї багаторічної вправи стало зрозумілим, що досягти на виробництві тієї якості, яка досягається в середовищі виконання Erlang/OTP майже неможливо. Тому модель базової бібліотеки, спочатку адаптувалася з оригінальної мови Erlang (2013) для мови Elixir (2018), і потім для мови Hamler (2021), що є варіацією PureScript (System F_ω). Всього існує 7 моделей для 7 мов програмування базової бібліотеки представленої в цій роботі.

4.3 Пакети формального середовища

Тут представлена модель бібліотеки формального середовища виконання, яке складається з JIT-інтерпретатора, потужної SMP-системе акторів з неблокуючими курсорами черг повідомлень для системи процесів 1:1 (процес-черга, кожен процес має свою чергу). Така спрощена модель дещо відрізняється від моделі CSP, CCS та класичного числення процесів (Pi Calculus) проте протягом цих 8 років на практиці стало зрозумілим, що модель Erlang/OTP більш гнучка до масштабування та стійка до помилок.

Іншими словами модель в System F базової бібліотеки середовища виконання формально визначає цей прошарок уніфіко-

⁷<https://o89.github.io/lean4.dev/>

ваного мовного середовища. А модель процесів хоча формально не відображає семантику коіндукції (стерта інформація), проте досі синтаксис мовного середовища представленого в розділі 2 є сумісним з моделлю Erlang/OTP яка є основною платформою, що підтримується у виробництві.

4.3.1 Структури даних BASE

Структури даних представлені додатком BASE. Основні модулі додатку: List, Array, Atomics, Binary, Bool, Char, Counters, DateTime, Digraph, Enum, Eq, Float, Int, Map, Maybe, Ord, OrdDict, OrdSet, Pid, Queue, Read, Record, Regex, Set, Time, Tuple.

Сигнатури додатка BASE максимально сумісні з базовою бібліотекою Hamler.

4.3.2 Сервіси середовища виконання RT

Сервіси середовища виконання представлені додатком RT, іменні простори якого дещо відрізняються від відповідних сигнатур базової бібліотеки мови Hamler.

4.3.2.1 Database

Модулі простору Database: Mnesia, ETS.

```
axiom all : IO (List TableId)
axiom browse : IO String
axiom delete : Π (k: U), TableId -> k -> IO Unit
axiom first : Π (t: TableId) (k: U), IO (Maybe k)
axiom last : Π (k: U), TableId -> IO (Maybe k)
axiom foldl : Π (v acc: U), (v -> acc -> acc) -> acc -> TableId -> IO acc
axiom foldr : Π (v acc: U), (v -> acc -> acc) -> acc -> TableId -> IO acc
axiom insert : Π (v: U), TableId -> v -> IO Boolean
axiom lookup : Π (k v: U), TableId -> k -> IO (List v)
axiom member : Π (k: U), TableId -> k -> IO Boolean
axiom new : Atom -> TableOptions -> IO TableId
axiom next : Π (k: U), TableId -> k -> IO (Maybe k)
axiom prev : Π (k: U), TableId -> k -> IO (Maybe k)
axiom rename : TableId -> Atom -> IO Atom
axiom take : Π (k v: U), TableId -> k -> IO (List v)
axiom match : Π (a v: U), TableId -> a -> IO (List v)
axiom slot : Π (v: U), TableId -> Integer -> IO (Maybe (List v))
```

4.3.2.2 Filesystem

Модулі простору Filesystem: Dir, File, FilePath, IO, Active.

4.3.2.3 OS

Модулі простору OS: Env, Init, Shell.

4.3.2.4 Process

Модулі простору Process: Application, Supervisor, Dict, GenServer, Spawn, Process, Timer.

4.3.2.5 Network

Модулі простору Network: TCP, UDP, TLS, Inet, WebSocket.

4.3.3 Прикладні протоколи N2O

Сервіси веб-сокета сервера, представлені додатком N2O: N2O, PI, Proto, Ring, MQTT, WS, TCP, Heart, Syn, FTP, NITRO, ETF, GCM, Session, Cache.

Модуль N2O пропонує ряд сервісів зручних та вивірених в промисловій роботі для побудови сервісних протоколів що вбудовуються в цикли сучасних TCP, QUIC, UDP, MQTT, WebSocket серверів, та в процесі своєї роботи можуть стартувати додаткові процеси для обробки інформації під супервізією середовища виконання.

```
axiom pickle : Binary -> Binary
axiom depickle : Binary -> Binary
axiom encode : П (k: U), k -> Binary
axiom decode : П (k: U), Binary -> IO k
axiom reg: П (k: U), k -> IO k
axiom unreg : П (k: U), k -> IO k
axiom send : П (k v z: U), k -> v -> IO z
axiom getSession : П (k v: U), k -> IO v
axiom putSession : П (k v: U), k -> v -> IO v
axiom getCache : П (k v: U), Atom -> k -> IO v
axiom putCache : П (k v: U), Atom -> k -> v -> IO v
```

Тут залишено лише саме необхідне, але не настільки тривіальне аби бути іграшковим. Всі функції всієї сервісів можуть підмінятися в ході виконання. В сутності тут зібрані сервіси: 1) бінарної серіалізації Erlang Term Format (ETF), функції encode/decode; 2) функції симетричного шифрування AES-GCM/128 pickle/depickle; 3) функції Pub/Sub внутрішнього Erlang реєстра (syn/gproc/global, тощо); 4) функції роботи з персональними сесіями, які захищені зашифрованими токенами; 5) функції роботи з глобальним кеш-сервісом для бізнес-об'єктів.

Модуль N2O.PI абстрагує користувача від надмірного фольклору Supervisor та пропонує простіший протокол запуску асинхронних процесів.

```
data PI = PI String Atom Atom Atom Integer RestartType
data Sup = Ok Pid String | Error String

axiom start : PI -> IO Sup
```

4.3.4 Сховище даних KVS

Сервіси сховища даних представлені додатком KVS: KVS, Stream, ST, Rocks, Mnesia, FS.

```
axiom get :  $\Pi$  (f k v: U), f -> k -> IO (Maybe v)
axiom put :  $\Pi$  (r: U), r -> IO StoreResult
axiom delete :  $\Pi$  (f k: U), f -> k -> StoreResult
axiom index :  $\Pi$  (f p v r: U), f -> Atom -> v -> List r
```

```
data Reader = Reader Integer Binary ETF String Integer
data Writer = Writer Integer Binary ETF String Integer
data StoreResult = Ok Integer String Binary
                  | Error Integer String Binary
```

```
axiom next : Reader -> IO Reader
axiom prev : Reader -> IO Reader
axiom take : Reader -> IO Reader
axiom drop : Reader -> IO Reader
axiom save : Reader -> IO Reader
axiom append :  $\Pi$  (f r: U), f -> r -> IO StoreResult
axiom remove :  $\Pi$  (f r: U), f -> r -> IO StoreResult
```

4.3.5 Бізнес-процеси BPE

Сервіси системи управління бізнес-процесами представлені додатком BPE: BPE, Event, Action, Process, Hist, Flow.

```
axiom start : Proc -> IO Sup
axiom stop : String -> IO Sup
axiom next : ProcId -> IO ProcRes
axiom load : ProcId -> IO ProcRes
axiom proc : ProcId -> IO ProcRes
axiom assign : ProcId -> IO ProcRes
axiom persist : ProcId -> Proc -> IO ProcRes
axiom amend :  $\Pi$  (k: U), ProcId -> k -> IO ProcRes
axiom discard :  $\Pi$  (k: U), ProcId -> k -> IO ProcRes
axiom modify :  $\Pi$  (k: U), ProcId -> k -> Atom -> IO ProcRes
axiom event : ProcId -> String -> IO ProcRes
axiom head : ProcId -> IO Hist
axiom hist : ProcId -> IO (List Hist)
axiom step : ProcId -> Atom -> IO (List Hist)
axiom docs : ProcId -> IO (List Tuple)
axiom events : ProcId -> IO (List Tuple)
axiom tasks : ProcId -> IO (List Tuple)
axiom doc : Tuple -> ProcId -> IO (List Tuple)
```

```
data ProcId = String
data Proc = Proc ProcId String
data ProcRes = Ok Integer String Binary
              | Error Integer String Binary
```

4.3.6 Контрольні елементи протоколу NITRO

Сервіси веб-фреймворка, представлені додатком NITRO: NITRO, Combo, Edit, Form, Input, Table, Actions, Render.

```
axiom q : Π (k: U), Atom -> k
axiom qc : Π (k: U), Atom -> k
axiom jse : Maybe Binary -> Binary
axiom hte : Maybe Binary -> Binary
axiom wire (actions: List Action) : IO (List Action)
axiom render (content: Either Action Element) : Binary
axiom insert_top (dom: Atom) (content: List Element) : IO (List Action)
axiom insert_bottom (dom: Atom) (content: List Element) : IO (List Action)
axiom update (dom: Atom) (content: List Element) : IO (List Action)
axiom clear (dom: Atom) : IO Unit
axiom remove (dom: Atom) : IO Unit
```

NITRO – це Nitrogen-подібний веб фреймворк для Erlang/OTP. Він може бути використаний не лише у веб-додатках, а ще і в консольних програмах, у яких потрібно зробити рендеринг HTML5.

Nitrogen Elements – це трансформатор шаблонів HTML для мови Erlang, у якому всі HTML теги рендеряться з Erlang рекордів.

Працюючи з N2O вам взагалі не потрібно користуватись HTML. Натомість ви визначаєте вашу сторінку у вигляді Erlang рекордів, відповідно сторінка генерується з перевіркою типів, під час компіляції. Це класичний підхід CGI для компільованих сторінок, який надає всі переваги перевірки помилок під час компіляції, та визначає DSL для клієнт- та серверного рендерингу.

Nitrogen Elements, за своєю природою, є примітивними UI елементами управління, які можуть бути використані для побудови Nitrogen сторінок з внутрішнім DSL Erlang-а. Вони компілюються в HTML та JavaScript. Поведінка всіх елементів контролюється на стороні сервера, а весь зв'язок між веб-переглядачем та сервером здійснюється за допомогою WebSocket каналів. Отже, вам не потрібно використовувати POST запити чи HTML форми. Тобто:

```
#textbox { id=userName, body= <<"Anonymous">> },
#panel { id=chatHistory, class=chat_history }
```

згенерує наступний html:

```
<input value="Anonymous" id="userName" type="text"/>
<div id="chatHistory" class="chat_history"></div>
```

A

```
nitro:update(loginButton,
  #button{id = loginButton,
    body = "Login",
    postback = login,
    source = [user, pass]}});
```

згенетує наступне:

```

qi('loginButton').outerHTML=<button id=\"loginButton\"
type=\"button\">Login</button>; { var x=qi('loginButton');
x && x.addEventListener('click',function (event){
  event.preventDefault(); { if (validateSources(['user','pass'])) {
    ws.send(enc(tuple(atom('pickle'),bin('loginButton'),
      bin('b840bca20b3295619d1157105e355880f850bf0223f2f081549dc
      8934ecbcd3653f617bd96cc9b36b2e7a19d2d47fb8f9fbe32d3c768866
      cb9d6d85700416edf47b9b90742b0632c750a4240a62dfc56789e0f5d8
      590f9afdfb31f35fbab1563ec54fcb17a8e3bad463218d6402f1304'),
      [tuple(tuple(string('loginButton'),bin('detail')),[]),
      tuple(atom('user'),querySource('user')),
      tuple(atom('pass'),querySource('pass'))]])); }
    else console.log('Validation Error'); }));};

```

Для подальшої інформації дивіться актуальную документацію⁸

4.4 Висновки

Кожна мова, на якій реалізовано N2O.DEV, має вбудовувати свою філософію максимально природно та компактно. Якщо потрібен якийсь шар між базовою бібліотекою мови, його можна надати, але, якщо можливо, його слід зменшити до нуля. У деяких випадках деякі частини базової бібліотеки можна замінити кращою альтернативою. N2O має надати клієнтську бібліотеку-компаньйон, зазвичай реалізовану на іншому наборі мов клієнта: JavaScript, Swift, Kotlin. Якщо ви все зробили правильно, значення N2O не повинно перевищувати 500 LOC на будь-якій мові.

⁸<https://n2o.dev/ua/deps/nitro/index.html>

Система вищих мов

Присвячується автору MLTT

Перу Мартіну-Льофу

П'ятий розділ описує розвиток концептуальної моделі системи доведення теорем як сукупності: послідовності формальних мов програмування, кожна наступна з яких, складніша за попередню, має свою операційну семантику, та наслідує усі властивості попередніх мов послідовності.

Вступне слово

Батьком всіх сучасних теорій типів, зокрема HoTT, в яких працюють сучасні формальні математики можна вважати Пера Мартіна-Льофа. В його теорії мова ділиться на типи, кожен з яких визначається 4 правилами: конструктори та деконструктори, та рівняння які визначають як відбуваються обчислення та гарантують унікальність. Таке кодування природнім чином відповідає кодуванню ізоморфізмів та відображає глибинну категорну семантику типових систем. Ця робота цілком відповідає моделі типів Мартіна-Льофа та показує те тільки конфігурацію конкретного спектра мов, але і визначає модель для опису цього спектру.

5.1 Чиста система типів PTS

IEEE¹ стандарт та регуляторні документи ESA² визначають інструменти та підходи до виробничого процесу верифікації та валідації. Найбільш розвинені та потужні засоби вимагають застосування математичних мов та нотацій. Ера верифікованої математики була започаткована верифікатором AUTOMATH [16] (де Брейн) розробленого під керівництвом де Брейна, а також розвиток теорії типів Мартіна-Льофа [17]. Сьогодні ми маємо Lean,

---

¹IEEE Std 1012-2016 — V&V Software verification and validation

²ESA PSS-05-10 1-1 1995 — Guide to software verification and validation

Coq, F*, Agda мови які використовують числення конструкцій, Calculus of Constructions [18] (CoC) та числення індуктивних типів (Calculus of Inductive Constructions [19] (CiC). Пізніше учень де Брейна, Хенк Барендрехт класифікував послаблені чисті системи типів по трьом осям та візуалізував це за допомогою лямбда-куба [20]. Чисті мови програмування вже були імплементовані раніше (Morte³ Габріеля Гонзалеза, Henk [21] Еріка Мейера). Чисті системи типів це системи з одним П-типом (або ще і Σ як в ECC [22], Ore), з можливими розширеннями, такими як PTS[∞] зі зліченою кількістю всесвітів [23] (Сохацький), Cedile з self-типами [24] [25] (Стамп, Фу), система з K-правилами [26] (Барте).

Головна мотивація чистих систем — це простота аналізу ядра верифікатора, можливість застосування сильної нормалізації та довірена зовнішня верифікація та сертифікація завдяки простоті верифікатора (type checker), це означає, що алгоритм верифікації повинен бути настільки простим, аби можна було просто імплементувати його на будь-якій мові програмування. Приклади застосування тут можуть бути: 1) формальна мова блокчейн контрактів (Pluto⁴); 2) сертифіковані обчислення для інтерпретаторів; 3) платіжні системи.

5.1.1 Генерація сертифікованих програм

Згідно ізоморфізму Каррі-Говарда-Ламбека або інтерпретації Брауера-Гейтінга-Колмогорова існує взаємноозначна відповідність між доведеннями теорем (або пруфтермами) та лямбда-функціями в теорії типів Мартіна-Льофа [17]. Так як специфікація та доведення її відповідності для певної програми відбувається за допомогою мови з залежними типами, ми можемо екстрагувати цільову імплементацію (зі стертою інформацією про типи) сертифікованої програми в довільну мову програмування. У якості такої цільової мови підходять майже усі інтерпретатор безтипового лямбда-числення, такі як JavaScript, Erlang, PyPy, LuaJIT, K.

Більш розвинені практики та підходи до кодогенерації та екстрагуванню сертифікованих програм полягає у генерації C++ чи Rust програм, або програм для нижчих систем лямбда-кубу, таких як System F або System F_ω. У цій роботі представлений екстракт в мову Erlang у якості цільового інтерпретатора.

PTS синтаксиси. Мінімальне ядро з однією аксіомою сприймає декілька лямбда-синаксисів. Перший синтаксис сумісний з системою програмування **morte**⁵, та походить від неї. Інший синтаксис

³Gabriel Gonzalez. Haskell Morte Library <https://github.com/Gabriel439/Haskell-Morte-Library>

⁴Rebecca Valentine. Formal Specification of the Plutus Core Language. 2017. <https://iohk.io/research/papers/#JT5XKNBP>

⁵<http://github.com/Gabriel439/Haskell-Morte-Library>

сумісний з синтаксисом **cubical**⁶. Планувалося також підтримати синтаксис **caramel**⁷.

$$(5.1) \quad \begin{cases} \text{Sorts} = \mathcal{U}. \{i\}, i : \text{Nat} \\ \text{Axioms} = \mathcal{U}. \{i\} : \mathcal{U}. \{\text{inc } i\} \\ \text{Rules} = \mathcal{U}. \{i\} \rightsquigarrow \mathcal{U}. \{j\} : \mathcal{U}. \{\text{max } i \ j\} \end{cases}$$

Мова програмування Ом – це мова з залежними типами, яка є розширенням числення конструкцій (Calculus of Constructions, CoC) Тері Кокана. Саме з числення конструкцій починається сучасна обчислювальна математика. В додаток до CoC, наша мова Ом має предикативну ієрархію індексованих всесвітів. В цій мові немає аксіоми рекурсії для безпосереднього визначення рекурсивних типів. Однак в цій мові вцілому, рекурсивні дерева та корекурсія може бути визначена, або як кажуть, закодована. Така система аксіом називається системою з однією аксіомою (або чистою системою), тому що в ній існує тільки Пі-тип, а для кожного типу в теорії типів Мартіна Льюфа існує п'ять конструкцій: формація, інтро, елімінатор, бета та ета правила.

Усі терми підчиняються системі аксіом Axioms всередині послідовності всесвітів Sorts та складність залежного терму відповідає максимальній складності домена та кодомена (правила Rules). Таким чином визначається простір всесвітів, та його конфігурація може бути записана згідно нотації Барендрехта для систем з чистими типами:

Проміжна мова чистої системи типів Ом базується на мові Henk [21], вперше описаній Еріком Мейером та Саймоном Пейтоном Джонсом в 1997 році. Пізніше Габріель Гонзалез імплементував на мові Haskell верифікатор з посиланням на Henk, та використовував кодування Бома для нерекурсивного кодування рекурсивних індуктивних типів. Ця мова базується лише на П-типі, λ -функції, її елімінатора аплікації, β -редукції та η -експансії. Дизайн мови Ом нагадує дизайн мов Henk та Morte. Ця мова призначена бути максимально простою (повна імплементация займає 300 рядків), формально верифікованою, здатною продукувати сертифіковані програми та розповсюджувати їх за межі комп'ютера по мережах та недовірених каналах зв'язку, та компілювати (верифікувати та екстрагувати) на цільових платформах за допомогою тієї ж мови Ом, можливо імплементованої на іншій мові програмування та вбудованій в основну систему.

⁶<http://github.com/mortberg/cubicaltt>

⁷<https://github.com/MaiaVictor/caramel>

Таблиця 5.1 Перелік мов, інтерпретаторів та платформ для цільової компіляції

Ціль	Джерело	Система типів	Застосування
CPS	Per	$\pi+\lambda+\mu$ calculi	середовище виконання
BEAM	Hamler	System F	системна бібліотека N2O.DEV
BEAM	PTS	CoC $^\infty$	фундаментальна мова
BEAM	HTS	HoTT	гомотопічна система
JavaScript	PureScript	System F	дитячі розваги
JVM	Java	F-sub ⁸	реліктова історія
JVM	Scala	System F $_\omega$	маргінальна промисловість
CLR	F#	System F $_\omega$	маргінальна промисловість
GHC	Haskell	System F $_\omega$	avoid success at all costs
GHC	Morte	CoC	фундаментальна мова Кокана
JavaScript	Kind	Self-Types + IntNet	сучасна фундаментальна мова
GHC,OCaml	Coq	CiC	промисловий прuver

5.1.2 Синтаксис

Синтаксис PTS сумісний з численням конструкцій (CoC) Тері Кокана, та такими мовами як Morte та Henk. Однак в системі PTS присутній індекс для всесвітів який представлений натуральними числами. Тут наведений синтаксис у BNF нотації

```
I := #list #nat
U := * + * . #nat
0 := U + I + ( 0 ) + 0 0 + 0 → 0
    + λ ( I : 0 ) → 0
    + ∀ ( I : 0 ) → 0
```

Тут + — сума виразів, ' ' — конкатенація терміналів без пробілу, := — оператор визначення BNF-правила, #empty, #nat, #list — вбудовані типи BNF-нотації — синтаксичні елементи BNF нотації, $\ast, \rightarrow, (,), \lambda, \forall$ — термінали або синтаксичні елементи мови програмування. Еквівалентне визначення як ініціальний об’єкт категорій $\mathbf{O}_{PTS}$ або $\mathbf{O}_\Pi$ який може вмістити цей синтаксис містить всі правила виводу внутрішньої мови категорії.

```
data pts (lang: U)
= star          (n: nat)
| var    (x: name) (l: nat)
| pi     (x: name) (l: nat) (d c: lang)
| remote (n: name) (n: nat)
| lambda (x: name) (l: nat) (d c: lang)
| app                    (f a: lang)
```


Всесвіти

Мова PTS^∞ – це лямбда числення з залежними типами вищого порядку, розширення числення конструкцій Кокана, або системи P_ω Барендрехта, з предикативною (імпредикативною) ієрархією індексованих всесвітів. Це розширення мотивоване консистентністю [27] в залежній теорії типів та неможливістю кодування парадоксів Жирара-Хуркенса-Рассела⁹. Також для забезпечення консистентності в мові PTS відсутня аксіома **Fixpoint**, хоча за допомогою рекурсивного трактування конструктора **remote**, така можливість зберігається.

$$U_0 : U_1 : U_2 : U_3 : \dots$$

Де U_0 – імпредикативний всесвіт, U_1 – перший предикативний всесвіт, U_2 – другий предикативний всесвіт, U_3 – третій предикативний всесвіт і т.д.

(S)

$$\frac{o : \text{Nat}}{U_o}$$

Предикативні всесвіти

Всі терми підпорядковуються системі аксіом A для послідовності всесвітів S. Складність R залежності термів дорівнює максимальній складності термів з яких складається формула (або вираз мови). Система всесвітів описується згідно SAR-нотації Барендрехта. Зауважте, що предикативні всесвіти несумісні в Бом кодуванням, але ви можете переключати предикативність.

(A₁)

$$\frac{i : \text{Nat}, j : \text{Nat}, i < j}{U_i : U_j}$$

(R₁)

$$\frac{i : \text{Nat}, j : \text{Nat}}{U_i \rightarrow U_j : U_{\max(i,j)}}$$

Імпредикативні всесвіти

Стягуваний імпредикативний простір внизу ієрархії є єдиним можливим розширенням предикативної ієрархії для того аби вона залишалась консистентною. Однак в чистій системі типів PTS підтримується ієрархія бескінечних імпредикативних всесвітів.

(A₂)

$$\frac{i : \text{Nat}}{U_i : U_{i+1}}$$

(R₂)

$$\frac{i : \text{Nat}, j : \text{Nat}}{U_i \rightarrow U_j : U_j}$$

⁹Так званий парадокс голяра який виникає в системах $U : U$

Контексти

Контексти моделюються словником з іменами змінних в верифікаторі. Він може бути типизований як `list Sigma`. Правило елімінації тут не дається, після використання функції верифікації, словник вивільняється з пам'яті.

$$\frac{}{\Gamma : \text{Ctx}} \quad (\text{Ctx-formation})$$

$$\frac{\Gamma : \text{Ctx}}{\emptyset : \Gamma} \quad (\text{Ctx-intro}_1)$$

$$\frac{A : \mathcal{U}_i, \quad x : A, \quad \Gamma : \text{Ctx}}{(x : A) \vdash \Gamma : \text{Ctx}} \quad (\text{Ctx-intro}_2)$$

5.1.3 Операційна семантика

Операційна семантика — це правила обчислення, або β - η -правила фьюжену інтро-правила та елімінаторів. для визначення яких необхідно визначити: 1) інтро-правила, їх тип (правило формації), та клас (тип правила формації); 2) правило елімінації та залежної елімінації (індукції). Таким чином будемо вважати, що операційна семантика системи типів OTS буде складатися з 5 правил: формації, інтро-правило, залежний елімінатор (індукція), β -редукція або правило обчислення, η -експансія або правило унікальності.

$$\frac{A : \mathcal{U}_i, \quad x : A \vdash B : \mathcal{U}_j}{\Pi (x : A) \rightarrow B : \mathcal{U}_{p(i,j)}} \quad (\Pi\text{-formation})$$

$$\frac{x : A \vdash b : B}{\lambda (x : A) \rightarrow b : \Pi (x : A) \rightarrow B} \quad (\lambda\text{-intro})$$

$$\frac{f : (\Pi (x : A) \rightarrow B) \quad a : A}{f a : B [a/x]} \quad (\text{App-elimination})$$

$$\frac{x : A \vdash b : B \quad a : A}{(\lambda (x : A) \rightarrow b) a = b [a/x] : B [a/x]} \quad (\beta\text{-computation})$$

$$\frac{\pi_1 : A \quad u : A \vdash \pi_2 : B}{[\pi_1 / u] \pi_2 : B} \quad (\text{subst})$$

Перелік теорем (специфікації) для чистої системи типів можуть бути прямо вбудовані в теорію типів, таким чином ми отримуємо логічний фреймворк для перевірки імплементації залежної теорії.

```
PTS (A: U): U
= (Form: (A -> U) -> U)
* (Ctor: (B: A -> U) -> ((a: A) -> B a) -> (Pi A B))
* (Elim: (B: A -> U)(a: A) -> (Pi A B) -> B a)
* (Beta: (B: A -> U)(a: A)(f: Pi A B)-> Equ (B a)(Elim B a (Ctor B f))(f a))
* (Eta: (B: A -> U)(a: A)(f: Pi A B)-> Equ (Pi A B) f (\(x:A) -> f x)) * 1
```

Доведення цих теорем дано в модулі базової бібліотеки розділу 3. Також можна повитися на інші доведення [20]. Рівняння обчислювальної семантики (бета та ета правила) визначаються за допомогою Path-типів, які визначаються $O_{\equiv}$ або O_I мовним синтаксисом.

Ці рівняння обчислювальної семантики представлені тут як Path-тип в вищій мові. В чисту систему типів PTS (з бескінечною кількістю всесвітів) для завантаження файлів з локального довіреного сховища додається `remote` конструктор в синтаксичне дерево. Рекурсія по цьому конструктору заборонена.

Індекси де Брейна діють локально в межах одного імені. При додаванні існуючого імені в контекст збільшується індекс цього імені. Таким чином PTS верифікатор чистої системи типів відрізняється від канонічного приклада алгоритма верифікації CoC [18]. Він включає наступні функції мовної категорії: підстановка, зсув імені, нормалізація термів, рівність за визначенням та верифікація.

Перевірка типів

Для перевірки типів застосовується наступний алгоритм верифікації, який є основою усіх залежних систем. В чистих системах потрібно бути обережним з `remote` конструктором. Він використовується для завантаження типів з локального довіреного сховища. При дозволі рекурсії по `remote` конструктору можливо реалізувати self-типи [25] [24].

```

type (:star,N)      D → (:star,N+1)
  (:var,N,I)        D → :true = proplists:is_defined N B, om:keyget N D I
  (:remote,N)       D → om:cache (type N D)
  (:pi,N,0,I,0)     D → (:star,h(star(type I D)),star(type 0 [(N,norm I)|D]))
  (:fn,N,0,I,0)     D → let star (type I D), NI = norm I
                        in (:pi,N,0,NI,type(0,[(N,NI)|D]))
  (:app,F,A)        D → let T = type(F,D),
                        (:pi,N,0,I,0) = T, :true = eq I (type A D)
                        in norm (subst 0 N A)

```

Індекси де Брейна

Зсув переіменовує змінну N в контексті P, тобто додає одиницю для лічильника цієї змінної.

```

sh (:star,X)      N P → (:star,X)
  (:var,N,I)      N P → (:var,N,I+1) when I >= P
                  → (:var,N,I)
  (:remote,X)     N P → (:remote,X)
  (:pi,N,0,I,0)   N P → (:pi,N,0,sh I N P,sh 0 N P+1)
  (:fn,N,0,I,0)   N P → (:fn,N,0,sh I N P,sh 0 N P+1)
  (:app,L,R)      N P → (:app,L,R)

```

Підстановка, нормалізація, рівність

Підстановка заміняє змінну у виразі на певний терм.

```

sub (:star,X)      N V L → (:star,X)
(:var,N,L)        N V L → V
(:var,N,I)        N V L → (:var,N,I-1) when I > L
(:remote,X)       N V L → (:remote,X)
(:pi,N,0,I,0)     N V L → (:pi,N,0,sub I N V L,sub 0 N (sh V N 0) L+1)
(:pi,F,X,I,0)     N V L → (:pi,F,X,sub I N V L,sub 0 N (sh V F 0) L)
(:fn,N,0,I,0)     N V L → (:fn,N,0,sub I N V L,sub 0 N (sh V N 0) L+1)
(:fn,F,X,I,0)     N V L → (:fn,F,X,sub I N V L,sub 0 N (sh V F 0) L)
(:app,F,A)        N V L → (:app, sub F N V L,sub A N V L)

```

Нормалізація виконує підстановку при аплікаціях до функцій (бета-редукція) за допомогою рекурсивного спуску по конструкторам синтаксичного дерева.

```

norm (:star,X)      → (:star,X)
(:var,X)            → (:var,X)
(:remote,N)         → cache (norm N [])
(:pi,N,0,I,0)       → (:pi,N,0,norm I,norm 0)
(:fn,N,0,I,0)       → (:fn,N,0,norm I,norm 0)
(:app,F,A)          → case norm F of
                      (:fn,N,0,I,0) → norm (subst 0 N A)
                      NF → (:app,NF,norm A) end

```

Рівність за визначенням перевіряє рівність Erlang термів.

```

eq (:star,N)        (:star,N)      → true
(:var,N,I)          (:var,(N,I))    → true
(:remote,N)         (:remote,N)     → true
(:pi,N1,0,I1,01)    (:pi,N2,0,I2,02) →
  let :true = eq I1 I2
  in eq 01 (subst (shift 02 N1 0) N2 (:var,N1,0) 0)
(:fn,N1,0,I1,01)    (:fn,N2,0,I2,02) →
  let :true = eq I1 I2
  in eq 01 (subst (shift 02 N1 0) N2 (:var,N1,0) 0)
(:app,F1,A1)        (:app,F2,A2)    → let :true = eq F1 F2 in eq A1 A2
(A,B)               → (:error,(:eq,A,B))

```

Обмеження

Обмеження: 1) неможливість визначити рекурсію та індукцію без фіксованої аксіоми; 2) кодування Бома повинно бути позитивно-рекурсивним; 3) неможливість побудови великого елімінатора, вивести тип з даних; 4) неефективність сім'ї лямбда кодувань вцілому (Парігот, Скотт, Бом).

5.1.4 Використання мови

Тут буде показано використання мови PTS.

```
> ./om help me
[{a,[expr],"to parse. Returns {_,_} or {error,_}.",
 {type,[term],"typechecks and returns type."},
 {erase,[term],"to untyped term. Returns {_,_}.",
 {norm,[term],"normalize term. Returns term's normal form."},
 {file,[name],"load file as binary."},
 {str,[binary],"lexical tokenizer."},
 {parse,[tokens],"parse given tokens into {_,_} term."},
 {fst,[{x,y}],"returns first element of a pair."},
 {snd,[{x,y}],"returns second element of a pair."},
 {debug,[bool],"enable/disable debug output."},
 {mode,[name],"select metaverse folder."},
 {modes,[],"list all metaverses."}]

> ./om print fst erase norm a "#List/Cons"
  \ Head
-> \ Tail
-> \ Cons
-> \ Nil
-> Cons Head (Tail Cons Nil)
ok
```

Екстракти

Мова PTS_{∞} передбачає автоматичну генерацію сертифікованих програм в цільові платформи. Сертифікація полягає у візуальному доведенню однієї стрілки ізоморфізму λ -функції в залежній теорії типів та λ -функції в нетипизованому лямбда-численні.

```
ext (:var,X,N,F)      → (:var,X)
  (:app,A,B,N,F)      → (:call,N,ext(F,A,N),[ext(F,B,N)])
  (:fn,S,I,O,N,F)     → (:fun,N,(:clauses,[{:clause,N,
                                         [(:var,N,S)],[],[ext(F,O,N)]}]))
  _                    → []
```

Так працює функція екстракту в Erlang з системи типів PTS^{∞} . Erlang-версія Om повинна бути зручна для використання для віртуальних машин LING та BEAM. Оскільки цей екстракт генерує AST дерево Erlang (подібно до Elixir), результатуючий код подається повністю на весь стек оптимізаційного компілятора Erlang, включаючи Erlang Core, тому весь модуль екстракта займає 30 рядків.

5.1.4.1 Інтерпретатори

З практичної точки зору мова Om є способом використання залежних типів та специфікації, побудовані за їх допомоги на мові Erlang. Завдяки глибокій інтеграції з Erlang вдалося мінімувати імплементацію системи до 300 рядків. Екстракт в інтерпретатор

О_{PTS} (чи інші) є альтернативною опцією для Ом. Також, мова Ом може бути легко портована на інші мови.

5.1.4.2 LLVM

Більш складна опція генерації сертифікованих програм — це генерація машинного коду, з використанням або без використання допоміжних проміжних мов таких як LLVM та MIR. Тому що для цього потрібно верифікувати модель асемблера та процесора а також його оптимізатора, так як зі складністю синтаксичного дерева росте складність та велична терму-доведення будь-яких властивостей.

5.1.4.3 FPGA

Інша, не менш складна, або ще більш складна опція є безпосередня генерація VHDL моделей (наприклад, clash).

5.2 Система індуктивних схем Paulin-Mohring

Індуктивні синтаксиси та кодування можуть підтримуватися за допомогою системи модулів. Кожна система модулів може самостійно (у вигляді ефектів), або за допомогою лямбда кодувань попередньої мови PTS рівня, зберігати та оперувати індуктивними типами даних.

5.2.1 Синтаксис

```
def := data id tele = sum + id tele : exp = exp +
      id tele : exp where def
exp := cotele*exp + cotele → exp + exp → exp + (exp) + app + id +
      (exp,exp) + \ cotele → exp + split cobrs + exp .1 + exp .2

0 := #empty      imp := [ import id ]
brs := 0 + cobrs  tele := 0 + cotele
app := exp exp    cotele := ( exp : exp ) tele
id := [ #nat ]    sum := 0 + id tele + id tele | sum
ids := [ id ]     br := ids → exp
cod := def dec    mod := module id where imp def
dec := 0 + codec  cobrs := | br brs
```

Індуктивні синтаксиси будуються на телескопах Диб'єра, конструкторах сум, та їх елімінаторах.

```
data tele (A: U) = emp | tel (n: name) (b: A) (t: tele A)
data branch (A: U) = br (n: name) (args: list name) (term: A)
data label (A: U) = lab (n: name) (t: tele A)
                  | com (n: name) (t: tele A) (dim: list name)
                    (s: list (prod (prod name bool) A))

data ind (lang: U)
  = datum (n: name) (t: tele lang) (labels: list (label lang))
  | case (n: name) (t: lang) (branches: list (branch lang))
  | ctor (n: name) (args: list lang)
```

5.2.2 Поліноміальні функтори

Існує два види формальної рекурсії: 1) перша з найменшою нерухомою точкою (як $F_A(X) = 1 + A \times X$ або $F_A(X) = A + X \times X$), іншими словами рекурсія з базою (термінується **1** або **A**). Списки та дерева є прикладами таких рекурсивних структур з **nil** та **leaf** термінальними конструкторами (або рекурсивні суми). 2) друга з найбільшою нерухомою точкою, або рекурсія без бази (як $F_A(X) = A \times X$) — така рекурсія не термінована на рівні типів, та моделює нетерміновані послідовності, процеси тощо (або рекурсивні добутки). Кодування найменшою нерухомою точкою ще називається кодуванням добре-визначеними деревами або кодування поліноміальними функторами.

Натуральні числа: $\mu X \rightarrow 1 + X$

Списки елементів A: $\mu X \rightarrow 1 + A \times X$

Лямбда числення: $\mu X \rightarrow 1 + X \times X + X$

Потоки: $\nu X \rightarrow A \times X$

Потенційно нескінченний список елементів A: $\nu X \rightarrow 1 + A \times X$

Скінченне дерево: $\mu X \rightarrow \mu Y \rightarrow 1 + X \times Y = \mu X = \text{List } X$

Для цих кодувань існує аналог кодування Чорча, який розповсюджує кодування чистими функціями з нетипизованого лямбда числення до Π -типу. Таке кодування називається кодуванням Бома-Беррардуччі, а просто кодування Бома. Воно дозволяє кодувати індуктивні типи даних Π -типами чистими функціями. Проте як було показано Жеверсом [28] неможливо побудувати принцип індукції в чистих системах без використання в явному чи прихованому вигляді **Fixpoint** аксіоми. Також неможливо побудувати J елімінатор **Id** типу закодованого в Бом кодуванні, а також елімінатори гомотопічних примітивів, наприклад елімінатори гомотопічного візрізка як **funExt**, **homotopy**.

5.2.3 Кодування Бома

Тип даних `List` над даним типом A , може бути представлений як ініціальні алгебра $(\mu L_A, \text{in})$ функтору $L_A(X) = 1 + (A \times X)$. Позначається $\mu L_A = \text{List}(A)$. Функції-конструктори $\text{nil} : 1 \rightarrow \text{List}(A)$ та $\text{cons} : A \times \text{List}(A) \rightarrow \text{List}(A)$ визначені як $\text{nil} = \text{in} \circ \text{inl}$ та $\text{cons} = \text{in} \circ \text{inr}$, таким чином $\text{in} = [\text{nil}, \text{cons}]$. Для кожних двох функцій $c : 1 \rightarrow C$ та $h : A \times C \rightarrow C$, катаморфізм $f = \llbracket [c, h] \rrbracket : \text{List}(A) \rightarrow C$ є унікальним розв'язком системи рівнянь:

$$\begin{cases} f \circ \text{nil} = c \\ f \circ \text{cons} = h \circ (\text{id} \times f) \end{cases}$$

де $f = \text{foldr}(c, h)$. Маючи це, ініціальна алгебра представлена функтором $\mu(1 + A \times X)$ та сумою морфізмів $[1 \rightarrow \text{List}(A), A \times \text{List}(A) \rightarrow \text{List}(A)]$ як катаморфізму. Використовуючи це кодування, `List`-тип в базовій бібліотеці мови `OPTS` буде мати наступну форму:

$$\begin{cases} \text{foldr} = \llbracket [f \circ \text{nil}, h] \rrbracket, f \circ \text{cons} = h \circ (\text{id} \times f) \\ \text{len} = \llbracket [\text{zero}, \lambda a \ n \rightarrow \text{succ } n] \rrbracket \\ (++) = \lambda \text{xs } \text{ys} \rightarrow \llbracket [\lambda x \rightarrow \text{ys}, \text{cons}] \rrbracket(\text{xs}) \\ \text{map} = \lambda f \rightarrow \llbracket [\text{nil}, \text{cons} \circ (f \times \text{id})] \rrbracket \end{cases}$$

```
data list (A: U) = cons (x: A) (cs: list A) | nil
```

$$\begin{cases} \text{list} = \lambda \text{ctor} \rightarrow \lambda \text{cons} \rightarrow \lambda \text{nil} \rightarrow \text{ctor} \\ \text{cons} = \lambda x \rightarrow \lambda \text{xs} \rightarrow \lambda \text{list} \rightarrow \lambda \text{cons} \rightarrow \lambda \text{nil} \rightarrow \text{cons } x \ (\text{xs } \text{list } \text{cons } \text{nil}) \\ \text{nil} = \lambda \text{list} \rightarrow \lambda \text{cons} \rightarrow \lambda \text{nil} \rightarrow \text{nil} \end{cases}$$

```
module list where
```

```
map (A B: U) (f: A -> B) : list A -> list B
length (A: U): list A -> nat
append (A: U): list A -> list A -> list A
foldl (A B: U) (f: B -> A -> B) (Z: B): list A -> B
filter (A: U) (p: A -> bool) : list A -> list A
```

$$\begin{cases} \text{len} = \text{foldr } (\lambda x \ n \rightarrow \text{succ } n) \ 0 \\ (++) = \lambda \text{ys} \rightarrow \text{foldr } \text{cons } \text{ys} \\ \text{map} = \lambda f \rightarrow \text{foldr } (\lambda x \ \text{xs} \rightarrow \text{cons } (f \ x) \ \text{xs}) \ \text{nil} \\ \text{filter} = \lambda p \rightarrow \text{foldr } (\lambda x \ \text{xs} \rightarrow \text{if } p \ x \text{ then } \text{cons } x \ \text{xs} \text{ else } \text{xs}) \ \text{nil} \\ \text{foldl} = \lambda f \ v \ \text{xs} = \text{foldr } (\lambda x \ g \rightarrow (\lambda \rightarrow g \ (f \ a \ x))) \ \text{id } \text{xs } v \end{cases}$$

5.2.4 Операційна семантика

Традиційно індуктивні типи входять в операційну семантику систем побудованих та основі MLTT-80 (таких як кубічні системи, або система HTS). Оригінально Мартін-Льоф виразив індуктивні дерева через W -типи, для яких також потрібно 0 -тип, 1 -тип, та 2 -тип. Така система є менш потужною ніж система типів Полін-Морін, оскільки не дозволяє виразити загальні схеми індукції та взаємну рекурсію. Хоча з іншого боку не потребує термінейшин чекера, стріктлі позитів чекера, та взаємної рекурсивності, що дозволяє доводити семантику такого мовного ядра значно простіше.

$$\frac{A : \text{Type} \quad x : A \quad B(x) : \text{Type}}{W(x : A) \rightarrow B(x) : \text{Type}} \quad (W\text{-formation})$$

$$\frac{a : A \quad t : B(a) \rightarrow W}{\text{sup}(a, t) : W} \quad (W\text{-intro})$$

$$\frac{\begin{array}{l} w : W \vdash C(w) : \text{Type} \\ x : A, u : B(x) \rightarrow W, \\ v : \Pi(y : B(x)) \rightarrow C(u(y)) \vdash c(x, u, v) : C(\text{sup}(x, u)) \end{array}}{w : W \vdash \text{wrec}(w, c) : C(w)} \quad (W\text{-elim})$$

$$\frac{\begin{array}{l} w : W \vdash C(w) : \text{Type} \\ x : A, u : B(x) \rightarrow W \\ v : \Pi(y : B(x)) \rightarrow C(u(y)) \vdash c(x, u, v) : C(\text{sup}(x, u)) \end{array}}{\begin{array}{l} x : A, u : B(x) \rightarrow W \vdash \text{wrec}(\text{sup}(x, u), c) \\ = c(x, u, \lambda(y : B(x)), \text{wrec}(u(y), c)) : C(\text{sup}(x, u)) \end{array}} \quad (W\text{-}\beta)$$

5.3 Гомотопічна система типів HTS

Гомотопічна система типів, принаймі без вищих індуктивних типів, які є функтором на інших мовних категоріях, формально моделюється досніповою (предпучковою) семантикою на категорії де Моргана $I : \square_n^{\text{op}} \rightarrow \text{Set}$. Так як тут теж є своя аплікація та лямбда, то можна сказати, що це ще одна лямбда система, але для безпосередніх маніпуляції багатовимірними кубами, використовуючи при цьому логіку де Моргана.

5.3.1 Синтаксис

Тут подано повний синтаксис разом з вищими індуктивними типами.

```

sys := [ sides ]           side := (id=0)→exp+(id=1)→exp
form := form\f1+f1+f2     sides := #empty+cos+side
cos := side,side+side,cos  mod := module id where impls dec
f1 := f1/\f2               f2 := -f2+id+0+1
imp := import id           brs := #empty+cobrs
app := exp exp             tel := #empty+cotel
impls := #list imp         cotel := (exp:exp) tel
id := #list #nat           dec := #empty+codec
u2 := glue+unglue+Glue     u1 := fill+comp
ids := #list id            br := ids→exp+ids@ids→exp
codec := def dec
cobrs := | br brs
sum := #empty+id tel+id tel|sum+id tel<ids>sys
def := data id tel=sum+id tel:exp=exp+id tel:exp where def
exp := cotel*exp+cotel→exp+exp→exp+(exp)+id
      (exp,exp)+\cotele→exp+split cobrs+exp.1+exp.2+
      (ids)exp+exp@form+app+u2 exp exp sys+u1 exp sys

```

Тут термінали := (визначення), + (сума типів), #empty (пустий тип), #nat (тип натуральних чисел), #list (тип списків) — є частинами BNF мови. Термінали |, :, *, <, >, (,), =, \, /, -, →, 0, 1, @, [,], module, import, data, split, where, comp, fill, Glue, glue, unglue, .1, .2, а також термінал , є терміналами мови верификатора гомотопічної системи типів. Ця мова включає в себе: індуктивні типи, вищі індуктивні типи, оператори склеювання для всесвітів та типів з відповідними елімінаторами. Усі ці концепції, та їх моделі більш формально та детально описані у наступному розділі 3.

Система не повинна бути обмежена мовами та синтаксисами, ми покажемо як приклад, підтримку гомотопічної мови з інтервалом $[0,1]$ сумісної з **cubical** та з підтримкою індуктивних синтаксисів та кодувань попереднього рівня.

```
data hts (lang: U)
  = pre (n: nat)
  | path (A x y: lang)
  | plam (name: name) (a: lang)
  | papp (f a: lang)
  | interval
  | zero
  | one
  | meet (a b: lang)
  | join (a b: lang)
  | neg (e: lang)
  | comp (a b: lang)
  | fill (a b c: lang)
  | glue (a b c: lang)
  | glue-1 (a b: lang)
  | unglue-1 (a b: lang)
```

5.4 Структура верифікатора

На відміну від одноаксіоматичного верифікатора **Henk**, який містить тільки один індексований всесвіт $\mathbf{U}_i$, рівність за визначенням для примітивів єдиного Π -типу, та функцію верифікації $\tau = \mathbf{type}$, верифікатори **Per** і **Anders** містять додатково Σ -тип для контекстів та телескопів, більш деталізовану функцію типізації τ , та багато інших досніпових модулів, крім Π -типу, але які теж підпорядковуються системі типів Мартіна-Льофа.

Космос -індексованих всесвітів ω

В теорії типів всі сигнатури всіх типів живуть в ієрархіях всесвітів індексованих натуральними числами. Множина таких ієрархій називається космосом. В імплементаціях $\mathbf{N}$ завжди реалізовано як Big Integer. Верифікатор **Anders** має космос, що складається з двох ієрархій всесвітів $\omega = \{\mathbf{V}_i, \mathbf{U}_i\}$.

Рівність з точністю до α - β конверсій

Рівність за визначенням (інтенціональна) двох термів означає, що за допомогою серії альфа та бета перетворень можна довести що терми дорівнюють посимвольно (бінарно). Саме ця функція повинна бути імплементована для всіх типів у верифікаторі. Програми, які доводять рівність двох термів в теорії самого верифікатора за допомогою конструкторів рефлексивності називаються екстенціональними рівностями. Якщо це відбувається для $=$ -типу у всесвітах $\mathbf{V}_i$ — це називаються пропозиційними рівностями, а якщо в інших ідентифікаційних системах у всесвітах $\mathbf{U}_i$ — називаються типовими рівностями. Інтерналізація інтенціональної рівності за визначенням всередині теорії за допомогою Π -типів називається рівністю Лейбніца і є виводимою у всіх фібраційних верифікаторах.

Функція верифікації τ

Головна функція верифікації розпадається на систему взаємозалежних функцій $\tau = \{\mathbf{infer}, \mathbf{app}, \mathbf{check}, \mathbf{act}, \mathbf{conv}, \mathbf{eval}\}$, які повинні бути імплементовані для кожного типу, вбудованого в верифікатор.

Контексти та телескопи

В теорії типів контексти, як алгебраїчні послідовності які містять сигнатури, які теж у свою чергу складаються з послідовностей пар, що складаються з імені змінної та її типу, визначаються Σ -типами.

Досніпові модулі вбудованих типів

Кожен досніповий модуль повинен бути представлений у вигляді п'яти синтаксичних примітивів: 1) формації; 2) конструкції; 3) елімінації; 4) обчислювальності; 5) унікальності. Ці примітиви повинні бути узгоджені в сенсі Мартіна-Льофа та представлені у цій статті, як документація на бібліотеку верифікатора, як у тому числі дає формальне визначення примітивам в конкретній теорії $\mathcal{J} = \{\Pi, \Sigma, =, \mathbf{W}, \mathbf{0}, \mathbf{1}, \mathbf{2}, \mathbf{Path}, \mathbf{Glue}\}$.

5.5 Висновки

Як апогей, система HTS є фінальною категорією, куди сходяться всі стрілки категорії мов. Кожна мова та її категорія мають певний набір стрілок ендоморфізмів, які обчислюють, верифікують, нормалізують, оптимізують програми своїх мов. Стрілки виду $e_i : \mathbf{O}_{n+1} \rightarrow \mathbf{O}_n$ є екстракторами, які понижають систему типів, при чому $\mathbf{O}_{\text{CPS}} = \mathbf{O}_0$.

Базова бібліотека мови Ерланг у яку проводиться основний екстракт, поставляється з дистрибутивом Erlang/OTP. Базова бібліотека $\mathbf{Opt}_S$ наведена в репозиторії Github¹⁰. Гомотопічна базова бібліотека відповідає термінальній мові $\mathbf{O}_{\text{CSNM}}$, та теж відкрита на Github¹¹. Останні два розділи присвячені математичному моделюванню математики на цій мові.

¹⁰<https://github.com/groupoid/henk>

¹¹<https://github.com/groupoid/anders>

Розділ 6

Бібліотека вищих мов

Присвячується вчителям
американської школи
формальної філософії та
авторам HoTT

У попередньому п'ятому розділі дається опис гомотопічної мови програмування, реалізація якої вперше була представлена ССНМ в 2017 році, та для якої написана гомотопічна базова бібліотека представлена у цьому та наступному розділах.

Вступне слово

6.1 Інтерналізація теорії типів

Кожна мовна імплементація повинна бути протестована. Один з можливих сценаріїв тестування типових верифікаторів це пряме вбудовування в модель теорії типів виконуючого верифікатора. Так як всі типи в теорії формулюються за допомогою п'яти правил: формації, інтро, елімінації, обчислення, рівності; ми зконструювали номінальні типи-синоніми для виконуючого верифікатора та довели, що це є реалізацією MLTT. Це може розглядатися як універсальний тест для імплементації типового верифікатора, позаяк компенсація інтро правила та правила елімінатора пов'язані в правилі обчислення та рівності (бета та ета редукція). Таким чином, доводячи реалізацію MLTT, ми доводимо властивості самого виконуючого верифікатора. MLTT-75 розкладається у спектр Π , Σ , та $=$ типів. У цьому розділі ми побудуємо мінімальну кубічну систему необхідну для вбудовування MLTT-75 у саму себе.

Більш формально, кубічне MLTT вбудовування конструктивно виражає J елімінатор типу-рівності та його рівняння — правило обчислення, що було неможливо до кубічної інтерпретації. Також

цей розділ відкриває серію параграфів присвячених формалізації основ математики у кубічній теорії типів, MLTT моделюванню та кубічної верифікації. Так як не всі можуть бути знайомі з теорією типів, цей розділ також містить їх інтерпретації з точки зору різних розділів математики.

Додамо, що це тільки вхід в техніку прямого вбудовування і після MLTT моделювання, ми можемо піднятися вище — до вбудовування в систему індуктивних типів, і далі, до вбудовування CW-комплексів як злеюнок вищих індуктивних типів.

6.1.0.1 Теорія типів

Теорія типів — це універсальна мова програмування чистої математики (для доведення теорем), яка може містити довільну кількість консистентних аксіом, впорядкованих у вигляді псевдоізоморфізмів: 1) сигнатури типу або формації; 2) функції encode, способи конструювання елементів типу або конструкція; 3) функції decode, залежні елімінатори принципу індукції типу або елімінація; 4) рівняння бета правила або обчислювальності; 5) рівняння ета правила або унікальності. Таке визначення було дано Мартіном-Льофом, від чого теорія типів носить його ім'я MLTT.

Головна мотивація гомотопічної теорії типів — надати обчислювальну семантику гомотопічним типам та CW-комплексам. Головна ідея гомотопічної теорії [1] полягає в поєднанні просторів функцій, просторів контекстів і просторів шляхів таким чином, що вони утворюють фібраційну рівність яка збігається (доводиться в самій теорії) з простором шляхів.

Завдяки відсутності ета-правила у рівності, не кожні два доведення одного простору шляхів дорівнюють між собою, отже простір шляхів утворює багатовимірну структуру інфініті-групоїда.

Кожен тип в MLTT описується за допомогою пяти правил: 1) правила формації або сигнатура типу; 2) множина конструкторів за допомогою яких рекурсивно будують елементи типу певної сигнатури; 3) залежний елімінатор принципу індукції для цього типу; 4) бета-рівняння або правило обчислення; 5) ета-рівняння або принцип унікальності.

Найбільш цікаві — Id типи, які були додані в теорію типів в 1984 році ¹ у той час як оригінальна теорія була представлена ² в 1972 році. Предикативна ієрархія всесвітів була додана ³ в 1975.

MLTT з Id типами зберігає властивість стягуваного простору усіх доведень (uniqueness of identity proofs, UIP), або ета-правило Id типа, але HoTT відхиляє UIP — ета правило не виконується, а

¹P. Martin-Löf, G. Sambin. Intuitionistic type theory. 1984.

²P. Martin-Löf, G. Sambin. The Theory of Types. 1972.

³P. Martin-Löf. An intuitionistic theory of types: predicative part. 1975.

Таблиця 6.1Інтерпретації теорії типів які відповідають математичним теоріям

Теорія типів	Логіка	Теорія категорій	Теорія гомотопій
A тип	клас	об'єкт	простір
isProp A	твердження	(-1)-обрізаний об'єкт	простір
a:A програма	доведення	узагальнений елементи	точка
$B(x)$	предикат	індексований об'єкт	розшарування
$b(x) : B(x)$	умовне доведення	індексовані елементи	секції
$\emptyset$	$\perp$ неправда	термінальний об'єкт	пустий простір
1	T істина	ініціальний об'єкт	сінгльтон
$A + B$	$A \vee B$ діз'юнкція	кодобуток	простір кодобутків
$A \times B$	$A \wedge B$ кон'юнкція	добуток	простір добутків
$A \rightarrow B$	$A \Rightarrow B$	внутрішній Hom	простір функції
$\sum x : A, B(x)$	$\exists x:A B(x)$	залежна сума	повний простір
$\prod x : A, B(x)$	$\forall x:A B(x)$	залежний добуток	простір секцій
Path_A	еквівалентність $=_A$	об'єкт типу шляхів	тип шляхів A^I
факторизація	клас еквівалентн.	фактор	фактор
W-тип	індукція	коліміт	комплекс
тип типів	всесвіт	класифікаторо об'єктів	всесвіт
квантова схема	граф доведення	струнна діаграма	

натомість вводиться простір шляхів — Path тип ⁴ — так звана ∞ -Groupoid інтерпретація.

Простори шляхів є ключовими для доведення властивостей обчислюваності та унікальності (бета та ета правил). Також в цій роботі ми покажемо мінімальну систему де можна довести всі властивості MLTT теорії типів.

⁴M. Hofmann, T. Streicher. The groupoid interpretation of type theory. 1996.

6.1.1 Структура бібліотеки

6.1.1.1 Основи

Перша частина базової бібліотеки — модальні універсальні MLTT основи, що розділені на три групи. Перша група містить класичні типи MLTT системи описані Мартіном-Льофом, які присутні у мовах **Per** та **Anders**. Друга група містить універсальні ідентифікаційні системи мови **Anders**. Третя група містить модальності мови **Anders**, які використовуються в диференціальній геометрії та в теорії гомотопій. Основи пропонують фундаментальний базис який використовується для формалізації сучасної математики в таких системах доведення теорем як: Coq, Agda, Lean.

- Фібраційні
- Універсальні
- Модальні

6.1.1.2 Математики

Друга частина базової бібліотеки **Anders** містить формалізації математичних теорій з різних галузей математики: аналіз, алгебра, геометрія, теорія гомотопій, теорія категорій.

Слухачам курсу (10) пропонується застосувати теорію типів для доведення початкового але нетривіального результату, який є відкритою проблемою в теорії типів для однієї із математик, що є курсами на кафедрі чистої математики (КМ-111):

- Функціональний аналіз
- Гомологічна алгебра
- Диференціальна геометрія
- Теорія гомотопій
- Теорія категорій

6.1.1.3 Програми

Третя частини базової бібліотеки, присутня у мовах **Per** та **Anders**, присвячена прикладам з промислового програмування в області автоматизації підприємств та інформаційних технологій, а саме для специфікації програмних інтерфейсів.

- Формалізація двонаправленого тракту
- Формалізація графічного веб інтерфейсу
- Формалізація бази даних з єдиним простором ключів
- Формалізація реляційної бази даних
- Формалізація системи управління процесами

6.1.1.4 Філософії

З сучасників формальною філософією в HoTT загалом займається Девід Корфілд, а формалізацією свідомості як окремий предмет вивчають Хенк Барендрехт та Горо Като. Формальна теорія природніх мов теж формалізується за допомогою MLTT, а основні теореми доводять в HoTT. В четвертій частині базової бібліотеки **Anders** наводяться приклади програм, які маніфестують висловлювання і теореми з формальної філософії про пустотність всіх феноменів та синтаксис, морфологію і семантику природньої української мови.

- Формалізація Мадг'яміки
- Формалізація української мови в кванторах

6.1.2 Інтерпретації теорії типів

Використовуючи теорію типів як мову, можливо закодувати на ній як різні математичні теорії, так і використовувати ці математичні теорії як взаємозамінювані фундаменти математики. Така взаємозамінюваність, яка показана в таблиці 6.1 говорить про те, що і теорія типів і математичні теорії є інтерпретаціями однієї конструкції.

Тут ми будемо говорити про наступні інтерпретації: 1) теоретико-типову; 2) категоріальну; 3) теоретико-множинну; 4) гомотопічну; 5) фібраційну або геометричну.

Реалізуючи компаративістику інтерпретацій розглянемо на прикладах перші та основні типи теоретико-типової MLTT системи (Π , Σ , Id) зразу з точки зору декількох інтерпретацій: 1) логічної або осучасненої теоретико-типової інтерпретації, похідних системах від MLTT; 2) категоріальної або топосо-теоретичної фібраційної геометричної інтерпретації; 3) гомотопічної або кубічної інтерпретації.

6.1.2.1 Теоретико-множинна інтерпретація

Теоретико-множинна інтерпретація не зображена в таблиці 6.1, тому що є домінуючою робочою інтерпретацією фундаменту сучасної математики.

Теоретико-множинна інтерпретація може замістити логіку перших порядків, але не може безпосередньо оперувати вищими рівностями. Індуктивні типи в терію множин повинні вбудовуватися додатково, а саме визначення множини моделюється в гомотопічній теорії як n -тип. Наявність принципу унікальності доведень рівності (UIP) в типовій системі вже означає теоретико-множинну інтерпретацію. Не зважаючи на це теореми теорії множин без зусиль вбудовуються в будь-яку з інтерпретацій.

6.1.2.2 Логічна або теоретико-типова інтерпретація

Виходячи з засад MLTT теорії типів, кожен тип або сигнатура визначається п'ятьма правилами: 1) формації або типової сигнатури; 2) представлення або інтро-правила; 3) елімінації або загальний принцип залежної індукції; 4) правила обчислення або бета-правила; 5) принципу унікальності або ета-правила.

Формальна репрезентація всіх правила MLTT теорії буде надана в кінці цього розділу. Є загальновідомим той факт, що класичні логіки можуть бути вбудовані в інтуїціоністичну пропозиційну логіку (intuitionistic propositional logic, IPL), яка безпосередньо вбудована та є природнім (інтуїціоністичним) продовженням MLTT.

Хоча класично-логічна інтерпретація відрізняється від модернової теоретико-типової інтерпретації, вони можуть бути об'єднані як загальні логічні, тому що всі є формами механізованих мов програмування.

6.1.2.3 Категоріальна або топосо-теоритична інтерпретація

Категоріальна інтерпретація розповідає про теорію типів як внутрішню мову декартово-замкнених категорій та їх функторів. Головним результатом категорної інтерпретації можна назвати спряженість функторів Π та Σ , які є носіями відповідних MLTT типів та формують собою локальну декартово-замкнену категорію, яка буде надана у розділі 7.

Топосо-теоретична інтерпретація з досніповими моделями теорії типів Кокана, де фібрації конструюються як функтори, є сучасним математичним апаратом аналізу не тільки залежних але і кубічних теорій.

6.1.2.4 Гомотопічна інтерпретація

В класичних системах MLTT-72, MLTT-75 та MLTT-80 правило унікальності для Id типу виконується строго. Однак в гомотопічній інтерпретації просторів шляхів нам потрібно виключити це правило, аби надати багатовимірну глибину поняття рівності. Групоїдна інтерпретація теорії типів розкриває цю мотивацію та необхідність яка була показано Мартіном Хофманом та Томасом Стрейхером в 1996.

6.1.3 Типи Π , Σ , Path

6.1.3.1 Π -тип

Π -тип — це простір, що містить залежні функції, тип кодомому яких залежить від значення типу домену. Оскільки домен розшарування присутній у кожній визначеній функції Π -тип також є залежним добутком. Простори залежних функцій використовуються в теорії типів для моделювання різноманітних математичних конструкцій, об'єктів, типів або просторів та їхніх відображень: залежних функцій, неперервних відображень, еталних відображень, розшарувань, квантору узагальнення, імплікацій тощо.

Теоретико-типова інтерпретація

Як логічна система теорія залежних типів відповідає логіці вищих порядків, одна тут додаються виключно правила теоретико-типової MLTT інтерпретації.

Визначення 52. (Π -Формація). Π -тип визначає спосіб у який в певному всесвіті створюється простір залежних функцій $f : \Pi(x : A), B(x)$ з доменом в A , та кодоменом $B : A \rightarrow \mathcal{U}_i$.

$$\Pi : \mathcal{U} =_{\text{def}} \prod_{x:A} B(x).$$

```
def Pi (A : U) (B : A → U) : U := Π(x : A), B(x)
```

Визначення 53. (Π -Представлення). Лямбда-конструктор визначає нову лямбда-функцію в просторі залежних функцій — це називається лямбда-абстракцією і позначається як $\lambda x.b(x)$ або $x \mapsto b(x)$.

$$\backslash(x : A) \rightarrow b(x) =_{\text{def}} \prod_{A:\mathcal{U}} \prod_{B:A \rightarrow \mathcal{U}} \prod_{b:\prod_{a:A} B(a)} \lambda x.b(x) : \prod_{y:A} B(y).$$

```
lambda (A B : U) (b : B) : A → B = \ (x : A) → b
lam (A : U) (B : A → U) (b : (a : A) → B a) : Pi A B = \ (x : A) → b x
```

Визначення 54. (Π -Елімінація).

$$f\ a =_{\text{def}} \prod_{A:\mathcal{U}} \prod_{B:A \rightarrow \mathcal{U}} \prod_{a:A} \prod_{f:\prod_{x:A} B(x)} f(a) : B(a).$$

```
apply (A B : U) (f : A → B) (a : A) : B = f a
app (A : U) (B : A → U) (a : A) (f : Pi A B) : B a = f a
```

Теорема 1. (Π-Обчислюваність).

$$f(a) =_{B(a)} (\lambda(x : A) \rightarrow f(a))(a).$$

```
Beta (A:U) (B:A->U) (a:A) (f: Pi A B)
      : Path (B a) (app A B a (lam A B f)) (f a)
```

Теорема 2. (Π-Унікальність).

$$f =_{(x:A) \rightarrow B(a)} (\lambda(y : A) \rightarrow f(y)).$$

```
Eta (A:U) (B:A->U) (a:A) (f: Pi A B)
      : Path (Pi A B) f (\(x:A) -> f x)
```

Категоріальна інтерпретація

The adjoints Π and Σ is not the only adjoints could be presented in type system. Axiomatic cohesions could contain a set of adjoint pairs as a core type checker operations.

Визначення 55. (Залежний добуток). The dependent product along morphism $g : B \rightarrow A$ in category $\mathcal{C}$ is the right adjoint $\Pi_g : \mathcal{C}_B \rightarrow \mathcal{C}_A$ of the base change functor.

Визначення 56. (Простір шарів розшарувань). Let $\mathbf{H}$ be a $(\infty, 1)$ -topos, and let $E \rightarrow B : \mathbf{H}_B$ a bundle in $\mathbf{H}$, object in the slice topos. Then the space of sections $\Gamma_\Sigma(E)$ of this bundle is the Dependent Product:

$$\Gamma_\Sigma(E) = \Pi_\Sigma(E) \in \mathbf{H}.$$

Теорема 3. (Множина морфізмів). If codomain is set then space of sections is a set.

```
setFun (A B : U) (isSet B) : isSet (A -> B)
```

Теорема 4. (Стягуваність). If domain and codomain is contractible then the space of sections is contractible.

```
piIsContr (A: U) (B: A -> U) (u: isContr A)
          (q: (x: A) -> isContr (B x)) : isContr (Pi A B)
```

Визначення 57. (Шар розшарування). A section of morphism $f : A \rightarrow B$ in some category is the morphism $g : B \rightarrow A$ such that $f \circ g : B \xrightarrow{g} A \xrightarrow{f} B$ equals the identity morphism on B .

Гомотопічна інтерпретація

Геометрично, Π -тип — це простір секцій, у той час коли кодом — це простір розшарувань. Лямбда-функції — це простір секцій, або точки в цих просторах, у той час, коли результат функції — це розшарування. Π -тип також репрезентує декартовий добуток сім'ї множин, узагальнюючи звичайний декартовий добуток множин.

Визначення 58. (Розшарування). Розшарування відображення $p : E \rightarrow B$ у точку $y : B \in$ всіма точками $x : E$, такими, що $p(x) = y$.

Визначення 59. (Пучок розшарувань). Пучок розшарувань $F \rightarrow E \xrightarrow{p} B$ над тотальним простором E з розшаруванням F і базою B — це структура (F, E, p, B) , де $p : E \rightarrow B$ — це сур'єктивне відображення з наступними властивостями: для будь-якої точки $y : B$ існує окіл U_y для якого гомеоморфізм $f : p^{-1}(U_y) \rightarrow U_y \times F$ робить наступну діаграму комутативною.

$$\begin{array}{ccc} p^{-1}(U_y) & \xrightarrow{f} & U_y \times F \\ p \downarrow & \swarrow pr_1 & \\ U_y & & \end{array}$$

Визначення 60. (Декартовий добуток сімейства над B). Декартовий добуток F над сімейством B — це розшарування секцій пучка з елімінуючим відображенням $app : F \times B \rightarrow E$, таким, що

$$F \times B \xrightarrow{app} E \xrightarrow{pr_1} B \quad (6.1)$$

pr_1 — це перша проекція добутку, таким чином pr_1, app — це морфізми слайс категорії $\mathbf{Set}_B$. Універсальна властивість відображень розшарування F : для всіх A і морфізму $A \times B \rightarrow E$ в $\mathbf{Set}_B$ існує унікальне відображення $A \rightarrow F$, таке, що робить все комутуючим. Таким чином, категорія з залежними добутками — це категорія зі всіма пулбеками.

Визначення 61. (Тривіальний пучок розшарувань). Коли тотальний простір E є декартовим добутком $\Sigma(B, F)$ і $p = pr_1$, тоді такий пучок розшарувань називається тривіальним $(F, \Sigma(B, F), pr_1, B)$.

Теорема 5. (Тривіальний пучок розшарувань дорівнює сімейству множин). Inverse image (fiber) of fiber bundle $(F, B \times F, pr_1, B)$ in point $y : B$ equals $F(y)$.

```
FiberPi (B: U) (F: B -> U) (y: B)
  : Path U (fiber (Sigma B F) B (pi1 B F) y) (F y)
```


6.1.3.2 Σ -тип

Σ is a dependent sum type, the generalization of products. Σ type is a total space of fibration. Element of total space is formed as a pair of basepoint and fibration.

6.1.3.3 Теоретико-типов інтерпретація

Визначення 62. (Σ -Формація).

$\text{Sigma } (A : U) (B : A \rightarrow U) : U = (x : A) * B x$

Визначення 63. (Σ -Представлення).

$\text{dpair } (A : U) (B : A \rightarrow U) (a : A) (b : B a) : \text{Sigma } A B = (a, b)$

Визначення 64. (Σ -Елімінація).

$\text{pr1 } (A : U) (B : A \rightarrow U)$
 $(x : \text{Sigma } A B) : A = x.1$

$\text{pr2 } (A : U) (B : A \rightarrow U)$
 $(x : \text{Sigma } A B) : B (\text{pr1 } A B x) = x.2$

$\text{sigInd } (A : U) (B : A \rightarrow U) (C : \text{Sigma } A B \rightarrow U)$
 $(g : (a : A) (b : B a) \rightarrow C (a, b))$
 $(p : \text{Sigma } A B) : C p = g p.1 p.2$

Теорема 6. (Σ -Обчислюваність).

$\text{Beta1 } (A : U) (B : A \rightarrow U)$
 $(a : A) (b : B a)$
 $: \text{Equ } A a (\text{pr1 } A B (a, b))$

$\text{Beta2 } (A : U) (B : A \rightarrow U)$
 $(a : A) (b : B a)$
 $: \text{Equ } (B a) b (\text{pr2 } A B (a, b))$

Теорема 7. (Σ -Унікальність).

$\text{Eta2 } (A : U) (B : A \rightarrow U) (p : \text{Sigma } A B)$
 $: \text{Equ } (\text{Sigma } A B) p (\text{pr1 } A B p, \text{pr2 } A B p)$

6.1.3.4 Категоріальна інтерпретація

Визначення 65. (Залежна сума). The dependent sum along the morphism $f : A \rightarrow B$ in category C is the left adjoint $\Sigma_f : C_A \rightarrow C_B$ of the base change functor.

6.1.3.5 Теоретико-множинна інтерпретація

Теорема 8. (Аксиома вибору). If for all $x : A$ there is $y : B$ such that $R(x, y)$, then there is a function $f : A \rightarrow B$ such that for all $x : A$ there is a witness of $R(x, f(x))$.

```
ac (A B: U) (R: A -> B -> U)
  : (p: (x:A) -> (y:B)*(R x y)) -> (f:A->B) * ((x:A)->R(x)(f x))
```

Теорема 9. (Повний простір). If fiber over base implies another fiber over the same base then we can construct total space of section over that base with another fiber.

```
total (A:U) (B C: A -> U)
  (f: (x:A) -> B x -> C x) (w: Sigma A B)
  : Sigma A C = (w.1, f (w.1) (w.2))
```

Теорема 10. (Σ -Стягуваність). If the fiber is set then the Σ is set.

```
setSig (A:U) (B: A -> U) (sA: isSet A)
  (sB : (x:A) -> isSet (B x)) : isSet (Sigma A B)
```

Теорема 11. (Шлях між сімами). Path between two sigmas $t, u : \Sigma(A, B)$ could be decomposed to sigma of two paths $p : t_1 =_A u_1$ and $(t_2 =_{B(p @ i)} u_2)$.

```
pathSig (A:U) (B : A -> U) (t u : Sigma A B)
  : Path U (Path (Sigma A B) t u)
  ((p: Path A t.1 u.1) * PathP (<i>B(p@i)) t.2 u.2)
```

6.1.3.6 Path-тип

The Path identity type defines a Path space with elements and values. Elements of that space are functions from interval $[0, 1]$ to a values of that path space. This ctt file reflects ⁵CCHM cubicaltt model with connections. For ⁶ABCFHL yacctt model with variables please refer to ytt file. You may also want to read ⁷BCH, ⁸AFH. There is a ⁹PO paper about CCHM axiomatic in a topos.

6.1.3.7 Кубічна інтерпретація

Визначення 66. (Path-Формація).

```
Hetero (A B: U) (a: A) (b: B) (P: Path U A B) : U = PathP P a b
Path (A: U) (a b: A) : U = PathP (<i>A) a b
```

Визначення 67. (Path-рефлексивність). Returns an element of reflexivity path space for a given value of the type. The inhabitant of that path space is the lambda on the homotopy interval $[0, 1]$ that returns a constant value a. Written in syntax as `<i>a` which equals to $\lambda (i : I) \rightarrow a$.

```
refl (A: U) (a: A) : Path A a a
```

Визначення 68. (Path-аплікація). You can apply face to path.

```
app1 (A: U) (a b: A) (p: Path A a b): A = p @ 0
app2 (A: U) (a b: A) (p: Path A a b): A = p @ 1
```

Визначення 69. (Path-композиція). Composition operation allows to build a new path by given to paths in a connected point.

$$\begin{array}{ccc}
 & a & \xrightarrow{\text{comp}} c \\
 \lambda(i : I) \rightarrow a \uparrow & & \uparrow q \\
 a & \xrightarrow{p @ i} & b
 \end{array}$$

```
composition (A: U) (a b c: A) (p: Path A a b) (q: Path A b c)
: Path A a c = comp (<i>Path A a (q @ i)) p []
```

⁵Cyril Cohen, Thierry Coquand, Simon Huber, Anders Mörtberg. Cubical Type Theory: a constructive interpretation of the univalence axiom. 2015. <https://5ht.co/cubicaltt.pdf>

⁶Carlo Angiuli, Brunerie, Coquand, Kuen-Bang Hou (Favonia), Robert Harper, Dan Licata. Cartesian Cubical Type Theory. 2017. <https://5ht.co/ccctt.pdf>

⁷Marc Bezem, Thierry Coquand, Simon Huber. A model of type theory in cubical sets. 2014. <http://www.cse.chalmers.se/~coquand/mod1.pdf>

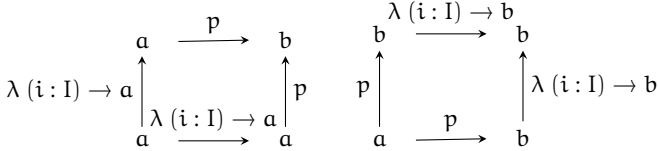
⁸Carlo Angiuli, Kuen-Bang Hou (Favonia), Robert Harper. Cartesian Cubical Computational Type Theory: Constructive Reasoning with Paths and Equalities. 2018. <https://www.cs.cmu.edu/~cangiuli/papers/ccctt.pdf>

⁹Andrew Pitts, Ian Orton. Axioms for Modelling Cubical Type Theory in a Topos. 2016. <https://arxiv.org/pdf/1712.04864.pdf>

Теорема 12. (Path-інверсія).

```
inv (A: U) (a b: A) (p: Path A a b): Path A b a = <i> p @ -i
```

Визначення 70. (Path-з'єднання). Connections allows you to build square with given only one element of path: i) $\lambda (i, j : I) \rightarrow p @ \min(i, j)$; ii) $\lambda (i, j : I) \rightarrow p @ \max(i, j)$.


```
connection1 (A: U) (a b: A) (p: Path A a b)
  : PathP (<x> Path A (p@x) b) p (<i>b)
  = <y x> p @ (x \ / y)
```

```
connection2 (A: U) (a b: A) (p: Path A a b)
  : PathP (<x> Path A a (p@x)) (<i>a) p
  = <x y> p @ (x / \ y)
```

Теорема 13. (Конгруентність). Is a map between values of one type to path space of another type by an encode function between types. Implemented as lambda defined on $[0, 1]$ that returns application of encode function to path application of the given path to lambda argument $|\lambda (i: I) \rightarrow f (p @ i)|$ for both cases.

```
ap (A B: U) (f: A -> B)
  (a b: A) (p: Path A a b)
  : Path B (f a) (f b)
```

```
apd (A: U) (a x: A) (B: A -> U) (f: A -> B a)
  (b: B a) (p: Path A a x)
  : Path (B a) (f a) (f x)
```

Теорема 14. (Транспорт). Transports a value of the domain type to the value of the codomain type by a given path element of the path space between domain and codomain types. Defined as path composition with $|\square|$ of a over a path $p = |\text{comp } p \text{ a } \square|$.

```
trans (A B: U) (p: Path U A B) (a: A) : B
```

6.1.3.8 Теоретико-типова інтерпретація

Визначення 71. (Сінглтон).

```
singl (A: U) (a: A): U = (x: A) * Path A a x
```

Теорема 15. (Інстанс сінглтона).

```
eta (A: U) (a: A): singl A a = (a, refl A a)
```

Теорема 16. (Стягуваність сінглтона).

```
contr (A: U) (a b: A) (p: Path A a b)
  : Path (singl A a) (eta A a) (b, p)
  = <i> (p @ i, <j> p @ i/\j)
```

Теорема 17. (Path Elimination, Diagonal).

```
D (A: U) : U = (x y: A) -> Path A x y -> U
J (A: U) (x y: A) (C: D A)
  (d: C x x (refl A x))
  (p: Path A x y) : C x y p
= subst (singl A x) T (eta A x) (y, p) (contr A x y p) d where
  T (z: singl A x) : U = C x (z.1) (z.2)
```

Теорема 18. (Path Elimination, Paulin-Mohring). J is formulated in a form of Paulin-Mohring and implemented using two facts that singleton are contractible and dependent function transport.

```
J (A: U) (a b: A)
  (P: singl A a -> U)
  (u: P (a, refl A a))
  (p: Path A a b) : P (b, p)
```

Теорема 19. (Path Elimination, HoTT). J from HoTT book.

```
J (A: U) (a b: A)
  (C: (x: A) -> Path A a x -> U)
  (d: C a (refl A a))
  (p: Path A a b) : C b p
```

Теорема 20. (Path Computation).

```
trans_comp (A: U) (a: A)
  : Path A a (trans A A (<_>) A) a)
  = fill (<i> A) a []
subst_comp (A: U) (P: A -> U) (a: A) (e: P a)
  : Path (P a) e (subst A P a a (refl A a) e)
  = trans_comp (P a) e
J_comp (A: U) (a: A) (C: (x: A) -> Path A a x -> U) (d: C a (refl A a))
  : Path (C a (refl A a)) d (J A a C d a (refl A a))
  = subst_comp (singl A a) T (eta A a) d where T (z: singl A a)
  : U = C a (z.1) (z.2)
```

Note that Path type has no Eta rule due to groupoid interpretation.

6.1.3.9 Групоїдна інтерпретація

The groupoid interpretation of type theory is well known article by Martin Hoffman and Thomas Streicher, more specific interpretation of identity type as infinity groupoid. The groupoid interpretation of Path equality will be given along with category theory library in Issue VII: Category Theory.

6.1.4 Всесвіти

This introduction is a bit wild strives to be simple yet precise. As we defined a language BNF we could define a language AST by using inductive types which is yet to be defined in Issue II: Inductive Types and Models. This SAR notation is due Barendregt.

Визначення 72. (Terms). Point in initial object of language AST inductive definition is called a term. If type theory or language is defined as an inductive type (AST) then the term is defined as its instance.

Визначення 73. (Sorts). N -indexed set of universes $U_{n \in N}$. Could have any number of elements which defines different type systems. All built-in types as long as user defined types are landed usually by default in U_0 universe. Sorts represented in type checker as a separate constructor.

Визначення 74. (Axioms). The inclusion rules $U_i : U_j, i, j \in N$, that define which universe is element of another given universe. You may attach any rules that joins i, j in some way. Axioms with sorts define universe hierarchy.

Визначення 75. (Rules). The set of landings $U_i \rightarrow U_j : U_{\lambda(i,j)}, i, j \in N$, where $\lambda : N \times N \rightarrow N$. These rules define term dependence or how we land (in which universe) formation rules in definitions.

Визначення 76. (Predicative hierarchy). If λ in Rules is an uncurried function $\max : N \times N \rightarrow N$ then such universe hierarchy is called predicative.

Визначення 77. (Impredicative hierarchy). If λ in Rules is a second projection of a tuple $\text{snd} : N \times N \rightarrow N$ then such universe hierarchy is called impredicative.

Визначення 78. (Definitional Equality). For any $U_i, i \in N$ there is defined an equality between its members and between its instances. For all $x, y \in A$, there is defined a $x=y$. Definitional equality compares normalized term instances.

Визначення 79. (SAR). The universum space is configured with a triple of: i) sorts, a set of universes $U_{n \in N}$ indexed over set

N ; ii) axioms, a set of inclusions $U_i : U_j, i, j \in N$; iii) rules of term dependence universe landing, a set of landings $U_i \rightarrow U_j : U_{\lambda(i,j), i, j \in N}$, where λ could be function **max** (predicative) or **snd** (impredicative).

Приклад 1. (CoC). $SAR = \{\{\star, \square\}, \{\star : \square\}, \{i \rightarrow j : j; i, j \in \{\star, \square\}\}\}$. Terms live in universe $\star$, and types live in universe $\square$. In CoC $\lambda = \mathbf{snd}$.

Приклад 2. (PTS^∞). $SAR = \{U_{i \in N}, U_i : U_{j; i < j; i, j \in N}, U_i \rightarrow U_j : U_{\lambda(i,j); i, j \in N}\}$. Where U_i is a universe of i -level or i -category in categorical interpretation. The working prototype of PTS^∞ is given in Addendum I: Pure Type System for Erlang¹⁰.

6.1.5 Контексти

Speaking of type checker execution, we introduce context or dictionary with types and terms, from which we can derive typed variables. This chain could be implemented as nested sigma types (due to R.A.G.Seely) or list types (due to Voevodsky). Categorically dependent type theory is built upon categories of contexts.

Визначення 80. (Empty Context).

$$\gamma_0 : \Gamma =_{\mathbf{def}} \star.$$

Визначення 81. (Context Comprehension).

$$\Gamma ; A =_{\mathbf{def}} \sum_{\gamma : \Gamma} A(\gamma).$$

Визначення 82. (Context Derivability).

$$\Gamma \vdash A =_{\mathbf{def}} \prod_{\gamma : \Gamma} A(\gamma).$$

¹⁰M.Sokhatsky, P.Maslianko. The Systems Engineering of Consistent Pure Language with Effect Type System for Certified Applications and Higher Languages. AIP Conference Proceedings. 2018. doi:10.1063/1.5045439

6.1.6 Інтерналізація

Here is given formal model of type-theoretical interpretation of Martin-Löf Type Theory. It combines 4 Path rules (no eta), 5 Π rules, and 6 Σ rules (two elims). The proof is provided by direct embedding (internalizing) the model into the model of type checker which is even more powerful.

Визначення 83. (MLTT). The MLTT as a Type is defined by taking all rules for Π , Σ and Path types into one Σ telescope or context.

```
def MLTT (A: U) : U :=  $\Sigma$ 
  ( $\Pi$ -form :  $\Pi$  (B: A  $\rightarrow$  U), U)
  ( $\Pi$ -ctor1 :  $\Pi$  (B: A  $\rightarrow$  U),  $\Pi$  A B  $\rightarrow$   $\Pi$  A B)
  ( $\Pi$ -elim1 :  $\Pi$  (B: A  $\rightarrow$  U),  $\Pi$  A B  $\rightarrow$   $\Pi$  A B)
  ( $\Pi$ -comp1 :  $\Pi$  (B: A  $\rightarrow$  U) (a: A) (f:  $\Pi$  A B),
    Equ (B a) ( $\Pi$ -elim1 B ( $\Pi$ -ctor1 B f) a) (f a))
  ( $\Pi$ -comp2 :  $\Pi$  (B: A  $\rightarrow$  U) (a: A) (f:  $\Pi$  A B),
    Equ ( $\Pi$  A B) f ( $\wedge$  (x : A), f x))
  ( $\Sigma$ -form :  $\Pi$  (B: A  $\rightarrow$  U), U)
  ( $\Sigma$ -ctor1 :  $\Pi$  (B: A  $\rightarrow$  U) (a : A) (b : B a),  $\Sigma$  A B)
  ( $\Sigma$ -elim1 :  $\Pi$  (B: A  $\rightarrow$  U) (p :  $\Sigma$  A B), A)
  ( $\Sigma$ -elim2 :  $\Pi$  (B: A  $\rightarrow$  U) (p :  $\Sigma$  A B), B (pr1 A B p))
  ( $\Sigma$ -comp1 :  $\Pi$  (B: A  $\rightarrow$  U) (a : A) (b: B a),
    Equ A a ( $\Sigma$ -elim1 B ( $\Sigma$ -ctor1 B a b)))
  ( $\Sigma$ -comp2 :  $\Pi$  (B: A  $\rightarrow$  U) (a : A) (b: B a),
    Equ (B a) b ( $\Sigma$ -elim2 B (a, b)))
  ( $\Sigma$ -comp3 :  $\Pi$  (B: A  $\rightarrow$  U) (p :  $\Sigma$  A B),
    Equ ( $\Sigma$  A B) p (pr1 A B p, pr2 A B p))
  (=-form :  $\Pi$  (a: A), A  $\rightarrow$  U)
  (=-ctor1 :  $\Pi$  (a: A), Equ A a a)
  (=-elim1 :  $\Pi$  (a: A) (C: D A) (d: C a a (=-ctor1 a))
    (y: A) (p: Equ A a y), C a y p)
  (=-comp1 :  $\Pi$  (a: A) (C: D A) (d: C a a (=-ctor1 a)),
    Equ (C a a (=-ctor1 a)) d (=-elim1 a C d a (=-ctor1 a))), U
```

Теорема 21. (Model Check). There is an instance of MLTT.

```
theorem instance (A : U) : MLTT A :=
  ( $\Pi$  A, lambda A, app A, comp1 A, comp2 A,
    Sigma A, pair A, pr1 A, pr2 A, comp3 A, comp4 A, comp5 A,
    Equ A, refl A, J A, comp6 A, A)
```


Перевірка в кубічній теорії

The result of the work is a `mltt.ctt` file which can be runned using `cubicaltt`. Note that computation rules take a seconds to type check.

```
$ rlwrap ./anders.native check ./experiments/mltt.anders
File loaded.
> :n instance
TYPE: Π (A : U), Σ (Π-form : Π (B : (A → U)), U), Σ (Π-ctor1 : Π (B : (A
→ U)), (Π (x : A), (B x) → Π (x : A), (B x))), Σ (Π-elim1 : Π (B : (A
→ U)), (Π (x : A), (B x) → Π (x : A), (B x))), Σ (Π-comp1 : Π (B : (
A → U)), Π (a : A), Π (f : Π (x : A), (B x)), Π (P : ((B a) → U)), ((P
(((Π-elim1 B) ((Π-ctor1 B) f)) a)) → (P (f a)))), Σ (Π-comp2 : Π (B
: (A → U)), Π (a : A), Π (f : Π (x : A), (B x)), Π (P : (Π (x : A), (
B x) → U)), ((P f) → (P λ (x : A), (f x)))), Σ (Σ-form : Π (B : (A → U)
), U), Σ (Σ-ctor1 : Π (B : (A → U)), Π (a : A), Π (b : (B a)), Σ (x :
A), (B x)), Σ (Σ-elim1 : Π (B : (A → U)), Π (p : Σ (x : A), (B x)), A
), Σ (Σ-elim2 : Π (B : (A → U)), Π (p : Σ (x : A), (B x)), (B p.1)),
Σ (Σ-comp1 : Π (B : (A → U)), Π (a : A), Π (b : (B a)), Π (P : (A → U
)), ((P a) → (P ((Σ-elim1 B) ((Σ-ctor1 B) a) b)))), Σ (Σ-comp2 : Π
(B : (A → U)), Π (a : A), Π (b : (B a)), Π (P : ((B a) → U)), ((P b) →
(P ((Σ-elim2 B) (a, b))))), Σ (Σ-comp3 : Π (B : (A → U)), Π (p : Σ (x
: A), (B x)), Π (P : (Σ (x : A), (B x) → U)), ((P p) → (P (p.1, p.2))))
, Σ (=form : Π (a : A), (A → U)), Σ (=ctor1 : Π (a : A), Π (P : (A →
U)), ((P a) → (P a))), Σ (=elim1 : Π (a : A), Π (C : Π (x : A), Π
(y : A), (Π (P : (A → U)), ((P x) → (P y)) → U)), Π (d : (((C a) a) (=
ctor1 a))), Π (y : A), Π (p : Π (P : (A → U)), ((P a) → (P y))), (((C
a) y) p)), Σ (=comp1 : Π (a : A), Π (C : Π (x : A), Π (y : A), (Π (P
: (A → U)), ((P x) → (P y)) → U)), Π (d : (((C a) a) (=ctor1 a))), Π
(P : (((C a) a) (=ctor1 a)) → U)), ((P d) → (P (((=elim1 a) C) d) a
) (=ctor1 a))))), U
NORMEVAL: λ (A : U), (λ (B : (A → U)), Π (x : A), (B x), (λ (B : (A → U)), λ
(b : Π (x : A), (B x)), λ (x : A), (b x), (λ (B : (A → U)), λ (f : Π (
x : A), (B x)), λ (a : A), (f a), (λ (B : (A → U)), λ (a : A), λ (f : Π
(x : A), (B x)), λ (P : ((B a) → U)), λ (u : (P (f a))), u, (λ (B : (A
→ U)), λ (a : A), λ (f : Π (x : A), (B x)), λ (P : (Π (x : A), (B x) →
U)), λ (u : (P f))), u, (λ (B : (A → U)), Σ (x : A), (B x), (λ (B : (A
→ U)), λ (a : A), λ (b : (B a)), (a, b), (λ (B : (A → U)), λ (x : Σ (x
: A), (B x)), x.1, (λ (B : (A → U)), λ (x : Σ (x : A), (B x)), x.2, (λ
(B : (A → U)), λ (a : A), λ (b : (B a)), λ (P : (A → U)), λ (u : (P a))),
u, (λ (B : (A → U)), λ (a : A), λ (b : (B a)), λ (P : ((B a) → U)), λ
(u : (P b))), u, (λ (B : (A → U)), λ (p : Σ (x : A), (B x)), λ (P : (Σ (
x : A), (B x) → U)), λ (u : (P p))), u, (λ (x : A), λ (y : A), Π (P : (A
→ U)), ((P x) → (P y)), (λ (x : A), λ (P : (A → U)), λ (u : (P x))), u,
((J A), ((comp6 A), A))))))))))
```

6.2 Індуктивні типи

6.2.1 Empty, Unit

`empty` type lacks both introduction rules and eliminators. However, it has recursor and induction.

```
data empty =  
emptyRec (C: U): empty -> C = split {}  
emptyInd (C: empty -> U): (z: empty) -> C z = split {}  
  
data unit = star  
unitRec (C: U) (x: C): unit -> C = split tt -> x  
unitInd (C: unit -> U) (x: C tt): (z: unit) -> C z = split tt -> x
```

6.2.2 Bool, Maybe, Either, Tuple

Визначення 84. (Bool). `bool` is a run-time version of the boolean logic you may use in your general purpose applications. `bool` is isomorphic to `1+1`: either unit unit.

```
data bool = false | true
b1: U = bool -> bool
b2: U = bool -> bool -> bool
negation: b1 = split { false -> true; true -> false }
or: b2 = split { false -> idfun bool; true -> lambda bool bool true }
and: b2 = split { false -> lambda bool bool false; true -> idfun bool }
boolEq: b2 = lamb bool (bool -> bool) negation
boolRec (C: U) (f t: C): bool -> C = split { false -> f ; true -> t }
boolInd (C: bool -> U) (f: A false) (t: A true): (n:bool) -> A n
    = split { false -> f ; true -> t }
```

Визначення 85. (Maybe). Maybe has representing functor $M_A(X) = 1 + A$. It is used for wrapping values with optional nothing constructor. In ML-family languages this type is called Option (Miranda, ML). There is an isomorphisms between (fix maybe) and `nat`.

```
data maybe (A: U) = nothing | just (x: A)
maybeRec (A P: U) (n: P) (j: A -> P): maybe A -> P
    = split { nothing -> n; just a -> j a }

maybeInd (A: U) (P: maybe A -> U) (n: P nothing)
    (j: (a: A) -> P (just a)): (a: maybe A) -> P a
    = split { nothing -> n ; just x -> j x }
```

`either` is a representation for sum types or disjunction.

```
data either (A B: U) = left (x: A) | right (y: B)
eitherRec (A B C: U) (b: A -> C) (c: B -> C): either A B -> C
    = split { inl x -> b(x) ; inr y -> c(y) }

eitherInd (A B: U) (C: either A B -> U)
    (x: (a: A) -> C (inl a))
    (y: (b: B) -> C (inr b))
    : (x: either A B) -> C x
    = split { inl i -> x i ; inr j -> y j }
```

`tuple` is a representation for non-dependent product types or conjunction.

```
data tuple (A B: U) = pair (x: A) (y: B)
prod (A B: U) (x: A) (y: B): (λ_: A) * B = (x,y)
tupleRec (A B C: U) (c: (x:A) (y:B) -> C): (x: tuple A B) -> C
    = split pair a b -> c a b
tupleInd (A B: U) (C: tuple A B -> U)
    (c: (x:A)(y:B) -> C (pair x y))
    : (x: tuple A B) -> C x
    = split pair a b -> c a b
```

6.2.3 Nat, List, Stream

Pointed Unary System is a category $\mathbf{nat}$ with the terminal object and a carrier $\mathbf{nat}$ having morphism $[\text{zero}: 1_{\mathbf{nat}} \rightarrow \mathbf{nat}, \text{succ}: \mathbf{nat} \rightarrow \mathbf{nat}]$. The initial object of $\mathbf{nat}$ is called Natural Number Object and models Peano axiom set.

```
data nat = zero | succ (n: nat)
natEq: nat -> nat -> bool
natCase (C:U) (a b: C): nat -> C
natRec (C:U) (z: C) (s: nat->C->C) : (n:nat) -> C

natElim (C:nat->U) (z: C zero)
  (s: (n:nat)->C(succ n)): (n:nat) -> C(n)
natInd (C:nat->U) (z: C zero)
  (s: (n:nat)->C(n)->C(succ n)): (n:nat) -> C(n)
```

Визначення 86. (List). The data type of list L over a given set A can be represented as the initial algebra $(\mu L_A, \text{in})$ of the functor $L_A(X) = 1 + (AX)$. Denote $\mu L_A = \text{List}(A)$. The constructor functions $\text{nil} : 1 \rightarrow \text{List}(A)$ and $\text{cons} : A \times \text{List}(A) \rightarrow \text{List}(A)$ are defined by $\text{nil} = \text{in} \circ \text{inl}$ and $\text{cons} = \text{in} \circ \text{inr}$, so $\text{in} = [\text{nil}, \text{cons}]$.

```
data list (A: U) = nil | cons (x:A) (xs: list A)
listCase (A C:U) (a b: C): list A -> C
listRec (A C:U) (z: C) (s: A->list A->C->C): (n:list A) -> C
listElim (A: U) (C:list A->U) (z: C nil)
  (s: (x:A)(xs:list A)->C(cons x xs)): (n:list A) -> C(n)
listInd (A: U) (C:list A->U) (z: C nil)
  (s: (x:A)(xs:list A)->C(xs)->C(cons x xs)): (n:list A) -> C(n)

null (A:U): list A -> bool
head (A:U): list A -> maybe A
tail (A:U): list A -> maybe (list A)
nth (A:U): nat -> list A -> maybeA
append (A: U): list A -> list A -> list A
reverse (A: U): list A -> list A
map (A B: U): (A -> B) -> list A -> list B
zip (AB: U): list A -> list B -> list (tuple A B)
foldr (AB: U): (A -> B -> B) -> B -> list A -> B
foldl (AB: U): (B -> A -> B) -> B -> list A -> B
switch (A: U): (Unit -> list A) -> bool -> list A
filter (A: U): (A -> bool) -> list A -> list A
length (A: U): list A -> nat
listEq (A: eq): list A.1 -> list A.1 -> bool
```

stream is a record form of the list's cons constructor. It models the infinity list that has no terminal element.

```
data stream (A: U) = cons (x: A) (xs: stream A)
```

6.2.4 Fin, Vector, Seq

fin is the inductive definition of set with finite elements.

```
data fin (n: nat)
  = fzero | fsucc (_: fin (pred n))

fz (n: nat): fin (succ n)      = fzero
fs (n: nat): fin n -> fin (succ n) = \ (x: fin n) -> fsucc x
```

vector is the inductive definition of limited length list.

```
data vector (A: U) (n: nat)
  = nil | cons (_: A) (_: vector A (pred n))

seq — abstract compositional sequences.

data seq (A: U) (B: A -> A -> U) (X Y: A)
  = seqNil (_: A)
  | seqCons (X Y Z: A) (_: B X Y) (_: Seq A B Y Z)
```

6.2.5 Імпредикативне кодування

You know Church encoding which also has its dependent analogue in CoC, however in Coq it is impossible to derive Inductive Principle as type system lacks fixpoint and functional extensionality. The example of working compiler of PTS languages are Om and Morte. Assume we have Church encoded NAT:

```
nat = (X:U) -> (X -> X) -> X -> X
```

where first parameter $(X \rightarrow X)$ is a **succ**, the second parameter X is **zero**, and the result of encoding is landed in X . Even if we encode the parameter

```
list (A: U) = (X:U) -> X -> (A -> X) -> X
```

and parameter A let's say live in 42 universe and X live in 2 universe, then by the signature of encoding the term will be landed in X , thus 2 universe. In other words such dependency is called impredicative displaying that landed term is not a predicate over parameters. This means that Church encoding is incompatible with predicative type checkers with predicative of predicative-cumulative hierarchies.

In HoTT n -types is encoded as n -groupoids, thus we need to add a predicate in which n -type we would like to land the encoding:

```
NAT (A: U) = (X:U) -> isSet X -> X -> (A -> X) -> X
```

Here we added `isSet` predicate. With this motto we can implement propositional truncation by landing term in `isProp` or even HIT by landing in `isGroupoid`:

```
TRUNC (A:U) type = (X: U) -> isProp X -> (A -> X) -> X
S1 = (X:U) -> isGroupoid X -> ((x:X) -> Path X x x) -> X
MONOPL (A:U) = (X:U) -> isSet X -> (A -> X) -> X
NAT = (X:U) -> isSet X -> X -> (A -> X) -> X
```

The main publication on this topic could be found at [29] and [30]. Here we have the implementation of Unit impredicative encoding in HoTT.

```

upPath      (X Y:U)(f:X->Y)(a:X->X): X -> Y = o X X Y f a
downPath    (X Y:U)(f:X->Y)(b:Y->Y): X -> Y = o X Y Y b f
naturality  (X Y:U)(f:X->Y)(a:X->X)(b:Y->Y): U
  = Path (X->Y)(upPath X Y f a)(downPath X Y f b)

unitEnc': U = (X: U) -> isSet X -> X -> X
isUnitEnc (one: unitEnc'): U
  = (X Y:U)(x:isSet X)(y:isSet Y)(f:X->Y) ->
    naturality X Y f (one X x)(one Y y)

unitEnc: U = (x: unitEnc') * isUnitEnc x
unitEncStar: unitEnc = (\(X:U)(_:isSet X) ->
  idfun X,\(X Y: U)(_:isSet X)(_:isSet Y)->refl(X->Y))
unitEncRec (C: U) (s: isSet C) (c: C): unitEnc -> C
  = \ (z: unitEnc) -> z.1 C s c
unitEncBeta (C: U) (s: isSet C) (c: C)
  : Path C (unitEncRec C s c unitEncStar) c = refl C c
unitEncEta (z: unitEnc): Path unitEnc unitEncStar z = undefined
unitEncInd (P: unitEnc -> U) (a: unitEnc): P unitEncStar -> P a
  = subst unitEnc P unitEncStar a (unitEncEta a)
unitEncCondition (n: unitEnc'): isProp (isUnitEnc n)
  = \ (f g: isUnitEnc n) ->
    <h> \ (x y: U) -> \ (X: isSet x) -> \ (Y: isSet y)
    -> \ (F: x -> y) -> <i> \ (R: x) -> Y (F (n x X R)) (n y Y (F R))
    (<j> f x y X Y F @ j R) (<j> g x y X Y F @ j R) @ h @ i

```

6.3 Гомотопічна теорія типів

Homotopy Type Theory takes its origins in 1996 from groupoid interpretation by Hofmann and Streicher's, and later (in 10 years) was formalized by Awodey, Warren and Voevodsky. Voevodsky constructed Kan simplicial sets interpretation of type theory and discovered the property of this model, that was named univalence. This property allows to identify isomorphic structures in terms of type theory.

Homotopy type theory to classical homotopy theory is like Euclidian syntethic geometry (points, lines, axioms and deduction rules) to analytical geometry with cartesian coordinates on $\mathbb{R}^n$ (geometric and algebraic) ¹¹

In the same way as inductive types extends MLTT for inductive programming, the higher inductive types (HIT) extend homotopy type theory for geometry programming. You can directly encode CW-complexes by using HIT. The definition of HIT syntax will be given in the next Issue IV: Higher Inductive Types.

¹¹We will denote geometric, type theoretical and homotopy constants bold font $\mathbb{R}$ while analitical will be denoted with double lined letters $\mathbb{R}$.

6.3.1 Гомотопії

The first higher equality we meet in homotopy theory is a notion of homotopy, where we compare two functions or two path spaces (which is sort of dependent families). The homotopy interval $I = [0, 1]$ is the perfect foundation for definition of homotopy.

Визначення 87. (Interval). Compact interval.

```
data I = i0
      | i1
      | seg <i> [(i=0) -> i0,
                (i=1) -> i1]
```

You can think of I as isomorphism of equality type, disregarding carriers on the edges. By mapping $i0, i1 : I$ to $x, y : A$ one can obtain identity or equality type from classic type theory.

Визначення 88. (Interval Split). The conversion function from I to a type of comparison is a direct eliminator of interval. The interval is also known as one of primitive higher inductive types which will be given in the next Issue IV: Higher Inductive Types.

```
pathToHtpy (A: U) (x y: A) (p: Path A x y): I -> A
= split { i0 -> x; i1 -> y; seg @ i -> p @ i }
```

Визначення 89. (Homotopy). The homotopy between two function $f, g : X \rightarrow Y$ is a continuous map of cylinder $H : X \times I \rightarrow Y$ such that

$$\begin{cases} H(x, 0) = f(x), \\ H(x, 1) = g(x). \end{cases}$$

```
homotopy (X Y: U) (f g: X -> Y)
(p: (x: X) -> Path Y (f x) (g x))
(x: X): I -> Y = pathToHtpy Y (f x) (g x) (p x)
```

6.3.2 Групоїдна інтерпретація

The first text about groupoid interpretation of type theory can be found in Francois Lamarche: A proposal about Foundations¹². Then Martin Hofmann and Thomas Streicher wrote the initial document on groupoid interpretation of type theory¹³.

There is a deep connection between higher-dimensional groupoids in category theory and spaces in homotopy theory, equipped with some topology. The category or groupoid could be built where the objects are particular spaces or types, and morphisms are

¹²<http://www.cse.chalmers.se/~coquand/Proposal.pdf>

¹³Martin Hofmann and Thomas Streicher. The Groupoid Interpretation of Type Theory. 1996.

Equality	Homotopy	∞ -Groupoid
reflexivity	constant path	identity morphism
symmetry	inversion of path	inverse morphism
transitivity	concatenation of paths	composition of morphisms

path types between these types, composition operation is a path concatenation. We can write this groupoid here recalling that it should be category with inverted morphisms.

```

cat: U = (A: U) * (A -> A -> U)
groupoid: U = (X: cat) * isCatGroupoid X
PathCat (X: U): cat = (X, \ (x y: X) -> Path X x y)

isCatGroupoid (C: cat): U
= (id: (x: C.1) -> C.2 x x)
* (c: (x y z: C.1) -> C.2 x y -> C.2 y z -> C.2 x z)
* (inv: (x y: C.1) -> C.2 x y -> C.2 y x)
* (inv_left: (x y: C.1) (p: C.2 x y) ->
  Path (C.2 x x) (c x y x p (inv x y p)) (id x))
* (inv_right: (x y: C.1) (p: C.2 x y) ->
  Path (C.2 y y) (c y x y (inv x y p) p) (id y))
* (left: (x y: C.1) (f: C.2 x y) ->
  Path (C.2 x y) (c x x y (id x) f) f)
* (right: (x y: C.1) (f: C.2 x y) ->
  Path (C.2 x y) (c x y y f (id y)) f)
* ((x y z w: C.1) (f: C.2 x y) (g: C.2 y z) (h: C.2 z w) ->
  Path (C.2 x w) (c x z w (c x y z f g) h)
    (c x y w f (c y z w g h)))

```

```

PathGrpd (X: U)
: groupoid
= ((Ob, Hom), id, c, sym X, compPathInv X, compInvPath X, L, R, Q) where
  Ob: U = X
  Hom (A B: Ob): U = Path X A B
  id (A: Ob): Path X A A = refl X A
  c (A B C: Ob) (f: Hom A B) (g: Hom B C): Hom A C
    = comp (<i> Path X A (g@i)) f []

```

From here should be clear what it meant to be groupoid interpretation of path type in type theory. In the same way we can construct categories of $\prod$ and $\sum$ types. In Issue VIII: Topos Theory such categories will be given.

6.3.3 Функціональна екстенціональність

Визначення 90. (funExt-Formation)

```

funext_form (A B: U) (f g: A -> B): U
= Path (A -> B) f g

```

Визначення 91. (funExt-Introduction)


```
funext (A B: U) (f g: A → B) (p: (x:A) → Path B (f x) (g x))
  : funext_form A B f g
  = <i> \ (a: A) → p a @ i
```

Визначення 92. (funExt-Elimination)

```
happly (A B: U) (f g: A → B) (p: funext_form A B f g) (x: A)
  : Path B (f x) (g x)
  = cong (A → B) B (\ (h: A → B) → apply A B h x) f g p
```

Визначення 93. (funExt-Computation)

```
funext_Beta (A B: U) (f g: A → B) (p: (x:A) → Path B (f x) (g x))
  : (x:A) → Path B (f x) (g x)
  = \ (x:A) → haply A B f g (funext A B f g p) x
```

Визначення 94. (funExt-Uniqueness)

```
funext_Eta (A B: U) (f g: A → B) (p: Path (A → B) f g)
  : Path (Path (A → B) f g) (funext A B f g (happly A B f g p)) p
  = refl (Path (A → B) f g) p
```

6.3.4 Пулбеки

Визначення 95. (Пулбек).

```
pullback (A B C: U) (f: A → C) (g: B → C): U
  = (a: A)
  * (b: B)
  * Path C (f a) (g b)
```

```
pb1 (A B C: U) (f: A → C) (g: B → C)
  : pullback A B C f g → A
  = \ (x: pullback A B C f g) → x.1
```

```
pb2 (A B C: U) (f: A → C) (g: B → C)
  : pullback A B C f g → B
  = \ (x: pullback A B C f g) → x.2.1
```

```
pb3 (A B C: U) (f: A → C) (g: B → C)
  : (x: pullback A B C f g) → Path C (f x.1) (g x.2.1)
  = \ (x: pullback A B C f g) → x.2.2
```

Визначення 96. (Ядро).

```
kernel (A B: U) (f: A → B): U
  = pullback A A B f f
```

Визначення 97. (Гомотопічне розшарування).

```
hofiber (A B: U) (f: A → B) (y: B): U
  = pullback A unit B f (\ (x: unit) → y)
```

Визначення 98. (Пулбек Квадрат).

```
pullbackSq (Z A B C: U) (f: A -> C) (g: B -> C) (z1: Z -> A) (z2: Z -> B): U
  = (h: (z:Z) -> Path C ((o Z A C f z1) z) (((o Z B C g z2) z)))
  * isEquiv Z (pullback A B C f g) (induced Z A B C f g z1 z2 h)
```

Теорема 22. (Існування пулбеку).

```
completePullback (A B C: U) (f: A -> C) (g: B -> C)
  : pullbackSq (pullback A B C f g) A B C f g (pb1 A B C f g) (pb2 A B C f g)
  )
```

6.3.5 Пушаути та фібрації

Визначення 99. (Pushout). One of the notable examples is pushout as it's used to define the cell attachment formally, as others cofibrant objects.

```
data pushout (A B C: U) (f: C -> A) (g: C -> B)
  = po1 (_: A)
  | po2 (_: B)
  | po3 (c: C) <i> [ (i = 0) -> po1 (f c) ,
                    (i = 1) -> po2 (g c) ]
```

Визначення 100. (Fibration-1) Dependent fiber bundle derived from Path contractability.

```
isFBundle1 (B: U) (p: B -> U) (F: U): U
  = (_: (b: B) -> isContr (Path U (p b) F))
  * ((x: Sigma B p) -> B)
```

Визначення 101. (Fibration-2). Dependent fiber bundle derived from surjective function.

```
isFBundle2 (B: U) (p: B -> U) (F: U): U
  = (V: U)
  * (v: surjective V B)
  * ((x: V) -> Path U (p (v.1 x)) F)
```

Визначення 102. (Fibration-3). Non-dependent fiber bundle derived from fiber truncation.

```
im1 (A B: U) (f: A -> B): U = (b: B) * pTrunc ((a:A) * Path B (f a) b)
BAut (F: U): U = im1 unit U (\(x: unit) -> F)
unitIm1 (A B: U) (f: A -> B): im1 A B f -> B = \x: im1 A B f -> x.1
unitBAut (F: U): BAut F -> U = unitIm1 unit U (\(x: unit) -> F)
```

```
isFBundle3 (E B: U) (p: E -> B) (F: U): U
  = (X: B -> BAut F)
  * (classify B (BAut F) (\(b: B) -> fiber E B p b) (unitBAut F) X) where
  classify (A' A: U) (E': A' -> U) (E: A -> U) (f: A' -> A): U
    = (x: A') -> Path U (E'(x)) (E(f(x)))
```

Визначення 103. (Fibration-4). Non-dependen fiber bundle derived as pullback square.

```

isFBundle4 (E B: U) (p: E → B) (F: U): U
  = (V: U)
  * (v: surjective V B)
  * (v': prod V F → E)
  * pullbackSq (prod V F) E V B p v.1 v' (λ(x: prod V F) → x.1)

```

6.3.6 Еквівалентність, Ізоморфізм, Унівалентність

Визначення 104. (Equivalence).

```

fiber (A B: U) (f: A → B) (y: B): U = (x: A) * Path B y (f x)
isSingleton (X:U): U = (c:X) * ((x:X) → Path X c x)
isEquiv (A B: U) (f: A → B): U = (y: B) → isContr (fiber A B f y)
equiv (A B: U): U = (f: A → B) * isEquiv A B f

```

Визначення 105. (Surjective).

```

isSurjective (A B: U) (f: A → B): U
  = (b: B) * pTrunc (fiber A B f b)

surjective (A B: U): U
  = (f: A → B)
  * isSurjective A B f

```

Визначення 106. (Injective).

```

isInjective' (A B: U) (f: A → B): U
  = (b: B) → isProp (fiber A B f b)

injective (A B: U): U
  = (f: A → B)
  * isInjective A B f

```

Визначення 107. (Embedding).

```

isEmbedding (A B: U) (f: A → B) : U
  = (x y: A) → isEquiv (Path A x y) (Path B (f x) (f y)) (cong A B f x y)

embedding (A B: U): U
  = (f: A → B)
  * isEmbedding A B f

```

Визначення 108. (Half-adjoint Equivalence).

```

isHae (A B: U) (f: A → B): U
  = (g: B → A)
  * (eta_: Path (id A) (o A B A g f) (idfun A))
  * (eps_: Path (id B) (o B A B f g) (idfun B))
  * ((x: A) → Path B (f ((eta_ @ 0) x)) ((eps_ @ 0) (f x)))

hae (A B: U): U
  = (f: A → B)
  * isHae A B f

```

Ізоморфізм.

Визначення 109. (iso-Formation)

```
iso_Form (A B: U): U = isIso A B -> Path U A B
```

Визначення 110. (iso-Introduction)

```
iso_Intro (A B: U): iso_Form A B
```

Визначення 111. (iso-Elimination)

```
iso_Elim (A B: U): Path U A B -> isIso A B
```

Визначення 112. (iso-Computation)

```
iso_Comp (A B : U) (p : Path U A B)
  : Path (Path U A B) (iso_Intro A B (iso_Elim A B p)) p
```

Визначення 113. (iso-Uniqueness)

```
iso_Uniq (A B : U) (p: isIso A B)
  : Path (isIso A B) (iso_Elim A B (iso_Intro A B p)) p
```

Унівалентність.

Визначення 114. (uni-Formation)

```
univ_Formation (A B: U): U = equiv A B -> Path U A B
```

Визначення 115. (uni-Introduction)

```
equivToPath (A B: U): univ_Formation A B
  = \ (p: equiv A B) -> <i> Glue B [(i=0) -> (A,p),
    (i=1) -> (B, subst U (equiv B) B B (<_>B) (idEquiv B))] ]
```

Визначення 116. (uni-Elimination)

```
pathToEquiv (A B: U) (p: Path U A B) : equiv A B
  = subst U (equiv A) A B p (idEquiv A)
```

Визначення 117. (uni-Computation)

```
eqToEq (A B : U) (p : Path U A B)
  : Path (Path U A B) (equivToPath A B (pathToEquiv A B p)) p
  = <j i> let Ai: U = p@i in Glue B
    [ (i=0) -> (A,pathToEquiv A B p),
      (i=1) -> (B,pathToEquiv B B (<k> B)),
      (j=1) -> (p@i,pathToEquiv Ai B (<k> p @ (i \ / k))) ]
```

Визначення 118. (uni-Uniqueness)

```
transPathFun (A B : U) (w: equiv A B)
  : Path (A -> B) w.1 (pathToEquiv A B (equivToPath A B w)).1
```

6.4 Вищі індуктивні типи

CW-complexes are fundamental objects in homotopy type theory and even included inside cubical type checker in a form of higher (co)-inductive types (HITs). Just like regular (co)-inductive types could be described as recursive terminating (well-founded) or non-terminating trees, higher inductive types could be described as CW-complexes. Defining HIT means to define some CW-complex directly using cubical homogeneous composition structure as an element of initial algebra inside cubical model.

6.4.1 Інтервал

Визначення 119. (Interval). Compact interval.

```
data I = i0
      | i1
      | seg <i> [(i=0) -> i0,
                (i=1) -> i1]
```

You can think of **I** as isomorphism of equality type, disregarding carriers on the edges. By mapping $i0, i1 : \mathbf{I}$ to $x, y : \mathbf{A}$ one can obtain identity or equality type from classic type theory.

6.4.2 n-Сфера

Визначення 120. (Shperes and Disks). Here are some example of using dimensions to construct spherical shapes.

```
data S1
  = base
  | loop <i> [ (i = 0) -> base,
              (i = 1) -> base ]

data S2
  = point
  | surf <i j> [ (i = 0) -> point, (i = 1) -> point,
                 (j = 0) -> point, (j = 1) -> point ]
               (j = 0) -> point, (j = 1) -> point ]
```

6.4.3 Суспензія та цикли

Визначення 121. (Suspension).

```
data susp (A: U)
  = north
  | south
  | merid (a: A) <i> [ (i = 0) -> north ,
                      (i = 1) -> south ]
```

6.4.4 Транкейшин та факторизація

Визначення 122. (Truncation).

```

data pTrunc (A: U) -- (-1)-trunc, mere proposition truncation
= pinc (a: A)
| pline (x y: pTrunc A) <i>
  [ (i = 0) -> x,
    (i = 1) -> y ]

```

```

data sTrunc (A: U) -- (0)-trunc, set truncation
= sinc (a: A)
| sline (a b: sTrunc A)
  (p q: Path (sTrunc A) a b) &lt;i>i j&gt;
  [ (i = 0) -> p @ j,
    (i = 1) -> q @ j,
    (j = 0) -> a,
    (j = 1) -> b ]

```

```

data gTrunc (A: U) -- (1)-trunc, groupoid truncation
= ginc (a: A)
| gline (a b: gTrunc A)
  (p q: Path (gTrunc A) a b)
  (r s: Path (Path (gTrunc A) a b) p q) &lt;i>i j k&gt;
  [ (i = 0) -> r @ j @ k,
    (i = 1) -> s @ j @ k,
    (j = 0) -> p @ k,
    (j = 1) -> q @ k,
    (k = 0) -> a,
    (k = 1) -> b ]

```

Факторизація.

Визначення 123. (Quotient).

```

data quot (A: U) (R: A -> A -> U)
= inj (a: A)
| quoteq (a b: A) (r: R a b) &lt;i>i&gt;
  [ (i = 0) -> inj a,
    (i = 1) -> inj b ]

```

```

data setquot (A: U) (R: A -> A -> U)
= quotient (a: A)
| identification (a b: A) (r: R a b) &lt;i>i&gt;
  [ (i = 0) -> quotient a,
    (i = 1) -> quotient b ]
| setTruncation (a b: setquot A R)
  (p q: Path (setquot A R) a b) &lt;i>i j&gt;
  [ (i = 0) -> p @ j,
    (i = 1) -> q @ j,
    (j = 0) -> a,
    (j = 1) -> b ]

```

6.5 Модальності

6.5.1 Процеси

Process Calculus defines formal business process engine that could be mapped onto Synrc/BPE Erlang/OTP application or OCaml Lwt library with Coq.io front-end. Here we will describe an Erlang approach for modeling processes. We will describe process calculus as a formal model of two types: 1) the general abstract MLTT interface of process modality that can be used as a formal binding to low-level programming or as a top-level interface; 2) the low-level formal model of Erlang/OTP generic server.

Визначення 124. (Storage). The secure storage based on verified cryptography. NOTE: For simplicity let it be a compatible list.

```
storage: U -> U = list
```

Визначення 125. (Process). The type formation rule of the process is a Σ telescope that contains: i) protocol type; ii) state type; iii) in-memory current state of process in the form of cartesian product of protocol and state which is called signature of the process; iv) monoidal action on signature; v) persistent storage for process trace.

```
process : U
= (protocol state: U)
  * (current: prod protocol state)
  * (act: id (prod protocol state))
  * (storage (prod protocol state))
```

Визначення 126. (Spawn). The sole introduction rule, process constructor is a tuple with filled process type information. Spawn is a modal arrow representing the fact that process instance is created at some scheduler of CPU core.

```
spawn (protocol state: U) (init: prod protocol state)
      (action: id (prod protocol state)) : process
= (protocol, state, init, action, nil)
```

Визначення 127. (Accessors). Process type defines following accessors (projections, this eliminators) to its structure: i) protocol type; ii) state type; iii) signature of the process; iv) current state of the process; v) action projection; vi) trace projection.

```
protocol (p: process): U = p.1
state    (p: process): U = p.2.1
signature (p: process): U = prod p.1 p.2.1
current  (p: process):      signature p = p.2.2.1
action    (p: process):      id (signature p) = p.2.2.2.1
trace     (p: process): storage (signature p) = p.2.2.2.2
```

NOTE: there are two kinds of approaches to process design: 1) Semigroup: $P \times S \rightarrow S$; and 2) Monoidal: $P \times S \rightarrow P \times S$, where P is protocol and S is state of the process.

Визначення 128. (Receive). The modal arrow that represents sleep of the process until protocol message arrived.

```
receive (p: process) : protocol p = axiom
```

Визначення 129. (Send). The response free function that represents sending a message to a particular process in the run-time. The Send nature is async and invisible but is a part of process modality as it's effectfull.

```
send (p: process) (message: protocol p) : unit = axiom
```

Визначення 130. (Execute). The Execute function is an eliminator of process stream performing addition of a single entry to the secured storage of the process. Execute is a transactional or synchronized version of asynchronous Send.

```
execute (p: process) (message: protocol p) : process
= let step: signature p = (action p) (message, (current p).2)
  in (protocol p, state p, step, action p, cons step (trace p))
```

1) Run-time formal model of Erlang/OTP compatible generic server with extraction to Erlang. This is an example of low-level process modality usage. The run-time formal model can be seen here¹⁴.

2) Formal model of Business Process Engine application that runs on top of Erlang/OTP extracted model. The BPE model can be seen here¹⁵.

3) Formal model of N2O application and `n2o_async`¹⁶ in particular.

6.6 Висновки

¹⁴<https://n2o.dev/articles/pi.htm>

¹⁵<https://n2o.space/articles/bpe.htm>

¹⁶<https://sample.n2o.dev>

Математичні компоненти

Присвячується вчителям
французької школи

Александр Гротендік
та групі Бурбакі

Четвертий розділ надає приклади математичного моделювання та складних теорем теорії категорій, теорій топосів, теорії гомотопій, тощо.

Вступне слово

7.1 Теорія категорій

7.1.1 Категорія

Визначення 131. (Category Signature). The signature of category is $\Sigma_A: \mathcal{U} A \rightarrow A \rightarrow \mathcal{U}$ where $\mathcal{U}$ could be any universe. The pr_1 projection is called **Ob** and pr_2 projection is called **Hom**(a, b), where $a, b : \text{Ob}$.

cat: $\mathcal{U} = (A : \mathcal{U}) * (A \rightarrow A \rightarrow \mathcal{U})$

Precategory C defined as set of $\text{Hom}_C(a, b)$ where $a, b : \text{Ob}_C$ are objects defined by its **id** arrows $\text{Hom}_C(x, x)$. Properties of left and right units included with composition $\circ$ and its associativity.

Визначення 132. (Precategory). More formal, precategory C consists of the following. (i) A type Ob_C , whose elements are called objects; (ii) for each $a, b : \text{Ob}_C$, a set $\text{Hom}_C(a, b)$, whose elements are called arrows or morphisms. (iii) For each $a : \text{Ob}_C$, a morphism $1_a : \text{Hom}_C(a, a)$, called the identity morphism. (iv) For each $a, b, c : \text{Ob}_C$, a function $\text{Hom}_C(b, c) \rightarrow \text{Hom}_C(a, b) \rightarrow \text{Hom}_C(a, c)$ called composition, and denoted $g \circ f$. (v) For each $a, b : \text{Ob}_C$ and $f : \text{Hom}_C(a, b)$, $f = 1_b \circ f$ and $f = f \circ 1_a$. (vi) For each $a, b, c, d : A$ and $f : \text{Hom}_C(a, b)$, $g : \text{Hom}_C(b, c)$, $h : \text{Hom}_C(c, d)$, $h \circ (g \circ f) = (h \circ g) \circ f$.

Визначення 133. (Small Category). If for all $a, b : \text{Ob}$ the $\text{Hom}_C(a, b)$ forms a Set, then such category is called small category.

```
isPrecategory (C: cat): U
= (id: (x: C.1) -> C.2 x x)
* (c: (x y z: C.1) -> C.2 x y -> C.2 y z -> C.2 x z)
* (homSet: (x y: C.1) -> isSet (C.2 x y))
* (left: (x y: C.1) -> (f: C.2 x y)
-> Path (C.2 x y) (c x x y (id x) f) f)
* (right: (x y: C.1) -> (f: C.2 x y)
-> Path (C.2 x y) (c x y y f (id y)) f)
* ( (x y z w: C.1) (f: C.2 x y) (g: C.2 y z)
(h: C.2 z w) -> Path (C.2 x w)
(c x z w (c x y z f g) h) (c x y w f (c y z w g h)))
```

precategory: $U = (C: \text{cat}) * \text{isPrecategory } C$

Accessors of the precategory structure. For Ob is carrier and for Hom is hom.

```
carrier (C: precategory): U = C.1.1
hom      (C: precategory) (a b: carrier C): U = C.1.2 a b
path     (C: precategory) (x: carrier C): hom C x x = C.2.1 x
compose  (C: precategory) (x y z: carrier C)
(f: hom C x y) (g: hom C y z): hom C x z = C.2.2.1 x y z f g
```

7.1.2 (Ko)термінал

Визначення 134. (Initial Object). Is such object Ob_C , that $\prod_{x,y:\text{Ob}_C} \text{isContr}(\text{Hom}_C(x, y))$.

Визначення 135. (Terminal Object). Is such object Ob_C , that $\prod_{x,y:\text{Ob}_C} \text{isContr}(\text{Hom}_C(y, x))$.

```
isInitial (C: precategory) (x: carrier C): U
= (y: carrier C) -> isContr (hom C x y)
isTerminal (C: precategory) (y: carrier C): U
= (x: carrier C) -> isContr (hom C x y)
initial (C: precategory): U
= (x: carrier C) * isInitial C x
terminal(C: precategory): U
= (y: carrier C) * isTerminal C y
```

7.1.3 Функтор

Визначення 136. (Category Functor). Let A and B be precategories. A functor $F : A \rightarrow B$ consists of: (i) A function $F_{\text{Ob}} : \text{Ob}_A \rightarrow \text{Ob}_B$; (ii) for each $a, b : \text{Ob}_A$, a function $F_{\text{Hom}} : \text{Hom}_A(a, b) \rightarrow \text{Hom}_B(F_{\text{Ob}}(a), F_{\text{Ob}}(b))$; (iii) for each $a : \text{Ob}_A$, $F_{\text{Ob}}(1_a) = 1_{F_{\text{Ob}}(a)}$; (iv) for $a, b, c : \text{Ob}_A$ and $f : \text{Hom}_A(a, b)$ and $g : \text{Hom}_A(b, c)$, $F(g \circ f) = F_{\text{Hom}}(g) \circ F_{\text{Hom}}(f)$.

```

catfunctor (A B: precategory): U
= (ob: carrier A -> carrier B)
* (mor: (x y: carrier A) -> hom A x y -> hom B (ob x) (ob y))
* (id: (x: carrier A) -> Path (hom B (ob x) (ob x))
  (mor x x (path A x)) (path B (ob x)))
* ((x y z: carrier A) -> (f: hom A x y) -> (g: hom A y z) ->
  Path (hom B (ob x) (ob z)) (mor x z (compose A x y z f g))
  (compose B (ob x) (ob y) (ob z) (mor x y f) (mor y z g)))

```

7.1.4 Натуральні перетворення

Визначення 137. (Natural Transformation). For functors $F, G : C \rightarrow D$, a natural transformation $\gamma : F \rightarrow G$ consists of: (i) for each $x : C$, a morphism $\gamma_x : \text{Hom}_D(F(x), G(x))$; (ii) for each $x, y : C$ and $f : \text{Hom}_C(x, y)$, $G(f) \circ \gamma_x = \gamma_y \circ F(f)$.

```

isNaturalTrans (C D: precategory)
  (F G: catfunctor C D)
  (eta: (x: carrier C) -> hom D (F.1 x) (G.1 x)): U
= (x y: carrier C) (h: hom C x y) ->
  Path (hom D (F.1 x) (G.1 y))
  (compose D (F.1 x) (F.1 y) (G.1 y) (F.2.1 x y h) (eta y))
  (compose D (F.1 x) (G.1 x) (G.1 y) (eta x) (G.2.1 x y h))

```

```

ntrans (C D: precategory) (F G: catfunctor C D): U
= (eta: (x: carrier C) -> hom D (F.1 x) (G.1 x))
* (isNaturalTrans C D F G eta)

```

7.1.5 Розширення Кана

Визначення 138. (Kan Extension).

```

extension (C C' D: precategory)
  (K: catfunctor C C') (G: catfunctor C D) : U
= (F: catfunctor C' D)
* (ntrans C D (compFunctor C C' D K F) G)

```

7.1.6 Ізоморфізм категорій

Визначення 139. (Category Isomorphism). A morphism $f : \text{Hom}_A(a, b)$ is an iso if there is a morphism $g : \text{Hom}_A(b, a)$ such that $1_a =_{\eta} g \circ f$ and $f \circ g =_{\epsilon} 1_b = g$. "f is iso" is a mere proposition. If A is a precategory and $a, b : A$, then $a = b \rightarrow \text{iso}_A(a, b)$ (idtoiso).

```

iso (C: precategory) (A B: carrier C): U
= (f: hom C A B)
* (g: hom C B A)
* (eta: Path (hom C A A) (compose C A B A f g) (path C A))
* (Path (hom C B B) (compose C B A B g f) (path C B))

```

7.1.7 Резк-поповнення

Визначення 140. (Category). A category is a precategory such that for all $a : \text{Ob}_C$, the $\Pi_{A:\text{Ob}_C} \text{isContr} \Sigma_{B:\text{Ob}_C} \text{iso}_C(A, B)$.

```
isCategory (C: precategory): U
= (A: carrier C) -> isContr ((B: carrier C) * iso C A B)
category: U = (C: precategory) * isCategory C
```

7.1.8 Конструкції

7.1.8.1 (Ko)продукти категорій

Визначення 141. (Category Product).

```
Product (X Y: precategory) : precategory
Coproduct (X Y: precategory) : precategory
```

7.1.8.2 Обернена категорія

Визначення 142. (Opposite Category). The opposite category to category C is a category C^{op} with same structure, except all arrows are inverted.

```
opCat (P: precategory): precategory
```

7.1.8.3 (Ko)слайс категорія

Визначення 143. (Slice Category).

Визначення 144. (Coslice Category).

```
sliceCat (C D: precategory)
(a: carrier (opCat C))
(F: catfunctor D (opCat C))
: precategory
= cosliceCat (opCat C) D a F
```

```
cosliceCat (C D: precategory)
(a: carrier C)
(F: catfunctor D C) : precategory
```

7.1.8.4 Універсальна властивість

Визначення 145. (Universal Mapping Property).

```
initArr (C D: precategory)
(a: carrier C)
(F: catfunctor D C): U = initial (cosliceCat C D a F)
```

```
termArr (C D: precategory)
(a: carrier (opCat C))
(F: catfunctor D (opCat C)): U = terminal (sliceCat C D a F)
```

7.1.8.5 Одинична категорія

Визначення 146. (Unit Category). In unit category both $\text{Ob} = \mathbf{T}$ and $\text{Hom} = \mathbf{T}$.

`unitCat: precategory`

7.1.9 Приклади

7.1.9.1 Категорія множин

Визначення 147. (Category of Sets).

```
Set: precategory = ((Ob,Hom),id,c,HomSet,L,R,Q) where
  Ob: U = SET
  Hom (A B: Ob): U = A.1 -> B.1
  id (A: Ob): Hom A A = idfun A.1
  c (A B C: Ob) (f: Hom A B) (g: Hom B C): Hom A C
    = o A.1 B.1 C.1 g f
  HomSet (A B: Ob): isSet (Hom A B) = setFun A.1 B.1 B.2
  L (A B: Ob) (f: Hom A B): Path (Hom A B) (c A A B (id A) f) f
    = refl (Hom A B) f
  R (A B: Ob) (f: Hom A B): Path (Hom A B) (c A B B f (id B)) f
    = refl (Hom A B) f
  Q (A B C D: Ob) (f: Hom A B) (g: Hom B C) (h: Hom C D)
    : Path (Hom A D) (c A C D (c A B C f g) h) (c A B D f (c B C D g h))
    = refl (Hom A D) (c A B D f (c B C D g h))
```

7.1.9.2 Категорія функцій

Визначення 148. (Category of Functions over Sets).

```
Functions (X Y: U) (Z: isSet Y): precategory
  = ((Ob,Hom),id,c,HomSet,L,R,Q) where
  Ob: U = X -> Y
  Hom (A B: Ob): U = id (X -> Y)
  id (A: Ob): Hom A A = idfun (X -> Y)
  c (A B C: Ob) (f: Hom A B) (g: Hom B C): Hom A C = idfun (X -> Y)
  HomSet (A B: Ob): isSet (Hom A B) = setFun Ob Ob (setFun X Y Z)
  L (A B: Ob) (f: Hom A B): Path (Hom A B) (c A A B (id A) f) f = axiom
  R (A B: Ob) (f: Hom A B): Path (Hom A B) (c A B B f (id B)) f = axiom
  Q (A B C D: Ob) (f: Hom A B) (g: Hom B C) (h: Hom C D)
    : Path (Hom A D) (c A C D (c A B C f g) h)
      (c A B D f (c B C D g h)) = axiom
```

7.1.9.3 Категорія категорій

Визначення 149. (Category of Categories).

```
Cat: precategory = ((Ob,Hom),id,c,HomSet,L,R,Q) where
  Ob: U = precategory
  Hom (A B: Ob): U = catfunctor A B
  id (A: Ob): catfunctor A A = idFunctor A
  c (A B C: Ob) (f: Hom A B) (g: Hom B C): Hom A C
    = compFunctor A B C f g
```

```

HomSet (A B: Ob): isSet (Hom A B) = axiom
L (A B: Ob) (f: Hom A B): Path (Hom A B) (c A A B (id A) f) f = axiom
R (A B: Ob) (f: Hom A B): Path (Hom A B) (c A B B f (id B)) f = axiom
Q (A B C D: Ob) (f: Hom A B) (g: Hom B C) (h: Hom C D)
  : Path (Hom A D) (c A C D (c A B C f g) h)
    (c A B D f (c B C D g h)) = axiom

```

7.1.9.4 Категорія функторів

Визначення 150. (Category of Functors).

```

Func (X Y: precategory): precategory
  = ((Ob, Hom), id, c, HomSet, L, R, Q) where
Ob: U = catfunctor X Y
Hom (A B: Ob): U = ntrans X Y A B
id (A: Ob): ntrans X Y A A = axiom
c (A B C: Ob) (f: Hom A B) (g: Hom B C): Hom A C = axiom
HomSet (A B: Ob): isSet (Hom A B) = axiom
L (A B: Ob) (f: Hom A B): Path (Hom A B) (c A A B (id A) f) f = axiom
R (A B: Ob) (f: Hom A B): Path (Hom A B) (c A B B f (id B)) f = axiom
Q (A B C D: Ob) (f: Hom A B) (g: Hom B C) (h: Hom C D)
  : Path (Hom A D) (c A C D (c A B C f g) h)
    (c A B D f (c B C D g h)) = axiom

```

7.1.10 k-морфізми

Визначення 151. (k-Morphism). The k-morphism is defined as morphism between $(k - 1)$ -morphism. The base of induction, the 0-morphism is defined as object of 1-category, which is precategory.

```

equiv: U
functor (C D: cat): U
ntrans (C D: cat) (F G: functor C D): U
modification (C D: cat) (F G: functor C D) (I J: ntrans C D F G): U

```

І так далі.

7.1.11 2-категорія

Визначення 152. (2-Category).

```

Cat2 : U
  = (Ob: U)
  * (Hom: (A B: Ob) -> U)
  * (Hom2: (A B: Ob) -> (C F: Hom A B) -> U)
  * (id: (A: Ob) -> Hom A A)
  * (id2: (A: Ob) -> (B: Hom A A) -> Hom2 A A B B)
  * (c: (A B C: Ob) (f: Hom A B) (g: Hom B C) -> Hom A C)
  * (c2: (A B: Ob) (X Y Z: Hom A B)
    (f: Hom2 A B X Y) (g: Hom2 A B Y Z) -> Hom2 A B X Z)

```

7.1.12 Аддитивна категорія

7.1.13 Група Гротендіка

7.1.14 Категорія Гротендіка

7.2 Теорія топосів

One can admit two topos theory lineages. One lineage takes its roots from published by Jean Leray in 1945 initial work on sheaves and spectral sequences. Later this lineage was developed by Henri Paul Cartan, André Weil. The peak of lineage was settled with works by Jean-Pierre Serre, Alexander Grothendieck, and Roger Godement.

Second remarkable lineage take its root from William Lawvere and Myles Tierney. The main contribution is the reformulation of Grothendieck topology by using subobject classifier.

Визначення 153. (Categorical Pullback). The pullback of the cospan $A \xrightarrow{f} C \xleftarrow{g} B$ is a object $A \times_C B$ with morphisms $\text{pb}_1 : \times_C \rightarrow A$, $\text{pb}_2 : \times_C \rightarrow B$, such that diagram commutes:

$$\begin{array}{ccc} A \times_C B & \xrightarrow{\text{pb}_2} & B \\ \downarrow f & \searrow & \downarrow \text{pb}_1 \\ A & \xrightarrow{g} & C \end{array}$$

Pullback $(\times_C, \text{pb}_1, \text{pb}_2)$ must be universal, means for any (D, q_1, q_2) for which diagram also commutes there must exists a unique $u : D \rightarrow \times_C$, such that $\text{pb}_1 \circ u = q_1$ and $\text{pb}_2 \circ u = q_2$.

```

homTo (C: precategory) (X: carrier C): U
  = (Y: carrier C) * hom C Y X
cospan (C: precategory): U
  = (X: carrier C) * ( _: homTo C X) * homTo C X
cospanCone (C: precategory) (D: cospan C): U
  = (W: carrier C) * hasCospanCone C D W
cospanConeHom (C: precategory) (D: cospan C)
  (E1 E2: cospanCone C D) : U
  = (h: hom C E1.1 E2.1) * isCospanConeHom C D E1 E2 h
isPullback (C: precategory) (D: cospan C) (E: cospanCone C D) : U
  = (h: cospanCone C D) -> isContr (cospanConeHom C D h E)
hasPullback (C: precategory) (D: cospan C) : U
  = (E: cospanCone C D) * isPullback C D E

```

Визначення 154. (Category Functor). Let A and B be precategories. A functor $F : A \rightarrow B$ consists of: (i) A function $F_{Ob} : Ob_A \rightarrow Ob_B$; (ii) for each $a, b : Ob_A$, a function $F_{Hom} : Hom_A(a, b) \rightarrow Hom_B(F_{Ob}(a), F_{Ob}(b))$; (iii) for each $a : Ob_A$, $F_{Ob}(1_a) = 1_{F_{Ob}(a)}$; (iv)

for $a, b, c : \text{Ob}_A$ and $f : \text{Hom}_A(a, b)$ and $g : \text{Hom}_A(b, c)$, $F(g \circ f) = F_{\text{Hom}}(g) \circ F_{\text{Hom}}(f)$.

```
catfunctor (A B: precategory): U
= (ob: carrier A -> carrier B)
* (mor: (x y: carrier A) -> hom A x y -> hom B (ob x) (ob y))
* (id: (x: carrier A) -> Path (hom B (ob x) (ob x))
  (mor x x (path A x)) (path B (ob x)))
* ((x y z: carrier A) -> (f: hom A x y) -> (g: hom A y z) ->
  Path (hom B (ob x) (ob z)) (mor x z (compose A x y z f g))
  (compose B (ob x) (ob y) (ob z) (mor x y f) (mor y z g)))
```

Визначення 155. (Terminal Object). Is such object Ob_C , that

$$\prod_{x, y: \text{Ob}_C} \text{isContr}(\text{Hom}_C(y, x)).$$

```
isTerminal (C: precategory) (y: carrier C): U
= (x: carrier C) -> isContr (hom C x y)
terminal (C: precategory): U
= (y: carrier C) * isTerminal C y
```

7.2.1 Теорія множин

Here is given the ∞ -groupoid model of sets.

Визначення 156. (Mere proposition, **PROP**). A type P is a mere proposition if for all $x, y : P$ we have $x = y$:

$$\text{isProp}(P) = \prod_{x, y: P} (x = y).$$

Визначення 157. (0-type). A type A is a 0-type is for all $x, y : A$ and $p, q : x =_A y$ we have $p = q$.

Визначення 158. (1-type). A type A is a 1-type if for all $x, y : A$ and $p, q : x =_A y$ and $r, s : p =_{=A} q$, we have $r = s$.

Визначення 159. (A set of elements, **SET**). A type A is a **SET** if for all $x, y : A$ and $p, q : x = y$, we have $p = q$:

$$\text{isSet}(A) = \prod_{x, y: A} \prod_{p, q: x=y} (p = q).$$

Визначення 160. **data** $N = Z \mid S (n: N)$

```
n_grpd (A: U) (n: N): U = (a b: A) -> rec A a b n where
  rec (A: U) (a b: A) : (k: N) -> U
    = split { Z -> Path A a b ; S n -> n_grpd (Path A a b) n }
```

```
isContr (A: U): U = (x: A) * ((y: A) -> Path A x y)
isProp (A: U): U = n_grpd A Z
isSet (A: U): U = n_grpd A (S Z)
PROP : U = (X: U) * isProp X
SET : U = (X: U) * isSet X
```


Визначення 161. (Π -Contractability). If fiber is set then path space between any sections is contractible.

```
setPi (A: U) (B: A -> U) (h: (x: A) -> isSet (B x)) (f g: Pi A B)
  (p q: Path (Pi A B) f g)
  : Path (Path (Pi A B) f g) p q
```

Визначення 162. (Σ -Contractability). If fiber is set then Σ is set.

```
setSig (A:U) (B: A -> U) (base: isSet A)
  (fiber: (x:A) -> isSet (B x)) : isSet (Sigma A B)
```

Визначення 163. (Unit type, **1**). The unit **1** is a type with one element.

```
data unit = tt
unitRec (C: U) (x: C): unit -> C = split tt -> x
unitInd (C: unit -> U) (x: C tt): (z:unit) -> C z
  = split tt -> x
```

Теорема 23. (Category of Sets, **Set**). Sets forms a Category. All compositional theorems proved by using reflection rule of internal language. The proof that **Hom** forms a set is taken through Π -contractability.

```
Set: precategory = ((Ob,Hom),id,c,HomSet,L,R,Q) where
  Ob: U = SET
  Hom (A B: Ob): U = A.1 -> B.1
  id (A: Ob): Hom A A = idfun A.1
  c (A B C: Ob) (f: Hom A B) (g: Hom B C): Hom A C
    = o A.1 B.1 C.1 g f
  HomSet (A B: Ob): isSet (Hom A B) = setFun A.1 B.1 B.2
  L (A B: Ob) (f: Hom A B): Path (Hom A B) (c A A B (id A) f)
    = refl (Hom A B) f
  R (A B: Ob) (f: Hom A B): Path (Hom A B) (c A B B f (id B)) f
    = refl (Hom A B) f
  Q (A B C D: Ob) (f: Hom A B) (g: Hom B C) (h: Hom C D)
    : Path (Hom A D) (c A C D (c A B C f g) h)
      (c A B D f (c B C D g h))
    = refl (Hom A D) (c A B D f (c B C D g h))
```

Topos theory extends category theory with notion of topological structure but reformulated in a categorical way as a category of sheaves on a site or as one that has cartesian closure and subobject classifier. We give here two definitions.

7.2.2 Топологічна структура

Визначення 164. (Topology). The topological structure on **A** (or topology) is a subset $S \in A$ with following properties: i) any finite union of subsets of S is belong to S ; ii) any finite intersection of subsets of S is belong to S . Subsets of S are called open sets of family S .

```

Structure topology (A : Type) := {
  open  :> (A -> Prop) -> Prop;
  empty_open: open (empty _);
  full_open:  open (full _);
  inter_open: forall u,
    open u -> forall v, open v
    -> open (inter A u v) ;
  union_open: forall s, (subset _ s open)
    -> open (union A s) }.

```

For fully functional general topology theorems and Zorn lemma you can refer to the Coq library ¹topology by Daniel Schepler.

7.2.3 Топос Гротендіка

Grothendieck Topology is a calculus of coverings which generalizes the algebra of open covers of a topological space, and can exist on much more general categories. There are three variants of Grothendieck topology definition: i) sieves; ii) coverage; iii) covering families. A category have one of these three is called a Grothendieck site.

Examples: Zariski, flat, étale, Nisnevich topologies.

A sheaf is a presheaf (functor from opposite category to category of sets) which satisties patching conditions arising from Grothendieck topology, and applying the associated sheaf functor to preasheaf forces compliance with these conditions.

The notion of Grothendieck topos is a geometric flavour of topos theory, where topos is defined as category of sheaves on a Grothendieck site with geometric moriphsims as adjoint pairs of functors between topoi, that satisfy exactness properties. [31]

As this flavour of topos theory uses category of sets as a prerequisite, the formal construction of set topos is cricual in doing sheaf topos theory.

Визначення 165. (Sieves). Sieves are a family of subfunctors

$$R \subset \text{Hom}_{\mathcal{C}}(\_, U), U \in \mathcal{C},$$

such that following axioms hold: i) (base change) If $R \subset \text{Hom}_{\mathcal{C}}(\_, U)$ is covering and $\phi : V \rightarrow U$ is a morphism of $\mathcal{C}$, then the subfuntor

$$\phi^{-1}(R) = \{\gamma : W \rightarrow V \mid \phi \cdot \gamma \in R\}$$

is covering for V ; ii) (local character) Suppose that $R, R' \subset \text{Hom}_{\mathcal{C}}(\_, U)$ are subfunctors and R is covering. If $\phi^{-1}(R')$ is covering for all $\phi : V \rightarrow U$ in R , then R' is covering; iii) $\text{Hom}_{\mathcal{C}}(\_, U)$ is covering for all $U \in \mathcal{C}$.

¹<https://github.com/verimath/topology>

Визначення 166. (Coverage). A coverage is a function assigning to each $\text{Ob}_{\mathbf{C}}$ the family of morphisms $\{f_i : \mathbf{U}_i \rightarrow \mathbf{U}\}_{i \in I}$ called covering families, such that for any $g : \mathbf{V} \rightarrow \mathbf{U}$ exist a covering family $\{h : \mathbf{V}_j \rightarrow \mathbf{V}\}_{j \in J}$ such that each composite $h_j \circ g$ factors some f_i :

$$\begin{array}{ccc} \mathbf{V}_j & \xrightarrow{k} & \mathbf{U}_i \\ \downarrow h & & \downarrow f_i \\ \mathbf{V} & \xrightarrow{g} & \mathbf{U} \end{array}$$

```
Co (C: precategory) (cod: carrier C) : U
= (dom: carrier C)
* (hom C dom cod)
```

```
Delta (C: precategory) (d: carrier C) : U
= (index: U)
* (index -> Co C d)
```

```
Coverage (C: precategory): U
= (cod: carrier C)
* (fam: Delta C cod)
* (coverings: carrier C -> Delta C cod -> U)
* (coverings cod fam)
```

Визначення 167. (Grothendieck Topology). Suppose category $\mathbf{C}$ has all pullbacks. Since $\mathbf{C}$ is small, a pretopology on $\mathbf{C}$ consists of families of sets of morphisms

$$\{\phi_\alpha : \mathbf{U}_\alpha \rightarrow \mathbf{U}\}, \mathbf{U} \in \mathbf{C},$$

called covering families, such that following axioms hold: i) suppose that $\phi_\alpha : \mathbf{U}_\alpha \rightarrow \mathbf{U}$ is a covering family and that $\psi : \mathbf{V} \rightarrow \mathbf{U}$ is a morphism of $\mathbf{C}$. Then the collection $\mathbf{V} \times_{\mathbf{U}} \mathbf{U}_\alpha \rightarrow \mathbf{V}$ is a covering family for $\mathbf{V}$. ii) If $\{\phi_\alpha : \mathbf{U}_\alpha \rightarrow \mathbf{U}\}$ is covering, and $\{\gamma_{\alpha,\beta} : \mathbf{W}_{\alpha,\beta} \rightarrow \mathbf{U}_\alpha\}$ is covering for all α , then the family of composites

$$\mathbf{W}_{\alpha,\beta} \xrightarrow{\gamma_{\alpha,\beta}} \mathbf{U}_\alpha \xrightarrow{\phi_\alpha} \mathbf{U}$$

is covering; iii) The family $\{1 : \mathbf{U} \rightarrow \mathbf{U}\}$ is covering for all $\mathbf{U} \in \mathbf{C}$.

Визначення 168. (Site). Site is a category having either a coverage, grothendieck topology, or sieves.

```
site (C: precategory): U
= (C: precategory) * Coverage C
```

Визначення 169. (Presheaf). Presheaf of a category $\mathbf{C}$ is a functor from opposite category to category of sets: $\mathbf{C}^{\text{op}} \rightarrow \mathbf{Set}$.

```
presheaf (C: precategory): U
= catfunctor (opCat C) Set
```

Визначення 170. (Presheaf Category, PSh). Presheaf category PSh for a site $\mathbf{C}$ is category where objects are presheaves and morphisms are natural transformations of presheaf functors.

Визначення 171. (Sheaf). Sheaf is a presheaf on a site. In other words a presheaf $F : \mathbf{C}^{\text{op}} \rightarrow \mathbf{Set}$ such that the canonical map of inverse limit

$$F(\mathbf{U}) \rightarrow \varprojlim_{V \rightarrow \mathbf{U} \in \mathbf{R}} F(V)$$

is an isomorphism for each covering sieve $\mathbf{R} \subset \text{Hom}_{\mathbf{C}}(\_, \mathbf{U})$. Equivalently, all induced functions

$$\text{Hom}_{\mathbf{C}}(\text{Hom}_{\mathbf{C}}(\_, \mathbf{U}), F) \rightarrow \text{Hom}_{\mathbf{C}}(\mathbf{R}, F)$$

should be bijections.

```
sheaf (C: precategory): U
= (S: site C)
  * presheaf S.1
```

Визначення 172. (Sheaf Category, Sh). Sheaf category Sh is a category where objects are sheaves and morphisms are natural transformation of sheaves. Sheaf category is a full subcategory of category of presheaves PSh.

Визначення 173. (Grothendieck Topos). Topos is the category of sheaves $\text{Sh}(\mathbf{C}, \mathbf{J})$ on a site $\mathbf{C}$ with topology $\mathbf{J}$.

Теорема 24. (Giraud). A category $\mathbf{C}$ is a Grothendieck topos iff it has following properties: i) has all finite limits; ii) has small disjoint coproducts stable under pullbacks; iii) any epimorphism is coequalizer; iv) any equivalence relation $\mathbf{R} \rightarrow \mathbf{E}$ is a kernel pair and has a quotient; v) any coequalizer $\mathbf{R} \rightarrow \mathbf{E} \rightarrow \mathbf{Q}$ is stably exact; vi) there is a set of objects that generates $\mathbf{C}$.

Визначення 174. (Geometric Morphism). Suppose that $\mathbf{C}$ and $\mathbf{D}$ are Grothendieck sites. A geometric morphism

$$f : \mathbf{Sh}(\mathbf{C}) \rightarrow \mathbf{Sh}(\mathbf{D})$$

consist of functors $f_* : \mathbf{Sh}(\mathbf{C}) \rightarrow \mathbf{Sh}(\mathbf{D})$ and $f^* : \mathbf{Sh}(\mathbf{D}) \rightarrow \mathbf{Sh}(\mathbf{C})$ such that f^* is left adjoint to f_* and f^* preserves finite limits. The left adjoint f^* is called the inverse image functor, while f_* is called the direct image. The inverse image functor f^* is left and right exact in the sense that it preserves all finite colimits and limits, respectively.

Визначення 175. (Cohesive Topos). A topos $\mathbf{E}$ is a cohesive topos over a base topos $\mathbf{S}$, if there is a geometric morphism $(p^*, p_*) : \mathbf{E} \rightarrow \mathbf{S}$, such that: i) exists adjunction $p^! \vdash p_*$ and $p^! \dashv p^*$; ii) p^* and $p^!$ are full faithful; iii) $p_!$ preserves finite products. This quadruple defines adjoint triple:

$$\int \dashv \flat \dashv \sharp$$

7.2.4 Елементарний топос

Giraud theorem was a synonymical topos definition involved only topos properties but not a site properties. That was step forward on predicative definition. The other step was made by Lawvere and Tierney, by removing explicit dependance on categorical model of set theory (as category of set is used in definition of presheaf). This information was hidden into subobject classifier which was well defined through categorical pullback and property of being cartesian closed (having lambda calculus as internal language).

Elementary topos doesn't involve 2-categorical modeling, so we can construct set topos without using functors and natural transformations (what we need in geometrical topos theory flavour). This flavour of topos theory more suited for logic needs rather than geometry, as its set properties are hidden under the predicative predicative pullback definition of subobject classifier rather than functorial notation of presheaf functor. So we can simplify proofs at the homotopy levels, not to lift everything to 2-categorical model.

Визначення 176. (Monomorphism). An morphism $f : Y \rightarrow Z$ is a monic or mono if for any object X and every pair of parallel morphisms $g_1, g_2 : X \rightarrow Y$ the

$$f \circ g_1 = f \circ g_2 \rightarrow g_1 = g_2.$$

More abstractly, f is mono if for any X the $\text{Hom}(X, \_)$ takes it to an injective function between hom sets $\text{Hom}(X, Y) \rightarrow \text{Hom}(X, Z)$.

```
mono (P: precategory) (Y Z: carrier P) (f: hom P Y Z): U
  = (X: carrier P) (g1 g2: hom P X Y)
  -> Path (hom P X Z) (compose P X Y Z g1 f)
              (compose P X Y Z g2 f)
  -> Path (hom P X Y) g1 g2
```

Визначення 177. (Subobject Classifier [32]). In category C with finite limits, a subobject classifier is a monomorphism $\text{true} : 1 \rightarrow \Omega$ out of terminal object 1 , such that for any mono $U \rightarrow X$ there is a unique

morphism $\chi_U : X \rightarrow \Omega$ and pullback diagram:

$$\begin{array}{ccc} U & \xrightarrow{k} & 1 \\ \downarrow & & \downarrow \text{true} \\ X & \xrightarrow{\chi_U} & \Omega \end{array}$$

```
subobjectClassifier (C: precategory): U
  = (omega: carrier C)
  * (end: terminal C)
  * (trueHom: hom C end.1 omega)
  * (chi: (V X: carrier C) (j: hom C V X) -> hom C X omega)
  * (square: (V X: carrier C) (j: hom C V X) -> mono C V X j
    -> hasPullback C (omega, (end.1, trueHom), (X, chi V X j)))
  * ((V X: carrier C) (j: hom C V X) (k: hom C X omega)
    -> mono C V X j
    -> hasPullback C (omega, (end.1, trueHom), (X, k))
    -> Path (hom C X omega) (chi V X j) k)
```

Теорема 25. (Category of Sets has Subobject Classifier).

Визначення 178. (Cartesian Closed Categories). The category $\mathcal{C}$ is called cartesian closed if exists all: i) terminals; ii) products; iii) exponentials. Note that this definition lacks beta and eta rules which could be found in embedding **MLTT**.

```
isCCC (C: precategory): U
= (Exp: (A B: carrier C) -> carrier C)
* (Prod: (A B: carrier C) -> carrier C)
* (Apply: (A B: carrier C) -> hom C (Prod (Exp A B) A) B)
* (Pi: (A B: carrier C) -> hom C (Prod A B) A)
* (P2: (A B: carrier C) -> hom C (Prod A B) B)
* (Term: terminal C)
* unit
```

Теорема 26. (Category of Sets is cartesian closed). As you can see from exp and pro we internalize Π and Σ types as **SET** instances, the **isSet** predicates are provided with contractability. Existence of terminals is proved by **propPi**. The same technique you can find in **MLTT** embedding.

```
cartesianClosure : isCCC Set
= (expo,prod,appli,proj1,proj2,term,tt) where
  exp (A B: SET): SET = (A.1 -> B.1, setFun A.1 B.1 B.2)
  pro (A B: SET): SET = (prod A.1 B.1, setSig A.1 (\(_ : A.1)
    -> B.1) A.2 (\(_ : A.1) -> B.2))
  expo: (A B: SET) -> SET = \ (A B: SET) -> exp A B
  prod: (A B: SET) -> SET = \ (A B: SET) -> pro A B
  appli: (A B: SET) -> hom Set (pro (exp A B) A) B
    = \ (A B: SET) -> \ (x: (pro (exp A B) A).1) -> x.1 x.2
  proj1: (A B: SET) -> hom Set (pro A B) A
    = \ (A B: SET) (x: (pro A B).1) -> x.1
  proj2: (A B: SET) -> hom Set (pro A B) B
    = \ (A B: SET) (x: (pro A B).1) -> x.2
  unitContr (x: SET) (f: x.1 -> unit) : isContr (x.1 -> unit)
    = (f, \ (z: x.1 -> unit) -> propPi x.1 (\ (_:x.1) -> unit)
      \ (x: x.1) -> propUnit) f z)
  term: terminal Set = ((unit, setUnit),
    \ (x: SET) -> unitContr x (\ (z: x.1) -> tt))
```

Note that rules of cartesian closure forms a type theoretical language called lambda calculus.

Визначення 179. (Elementary Topos). Topos is a precategory which is cartesian closed and has subobject classifier.

```
Topos (cat: precategory) : U
= (cartesianClosure: isCCC cat)
* subobjectClassifier cat
```

Теорема 27. (Topos Definitions). Any Grothendieck topos is an elementary topos too. The proof is slightly based on results of Giraud theorem.

Теорема 28. (Category of Sets forms a Topos). There is a cartesian closure and subobject classifier for a category of sets.

```
internal : Topos Set
        = (cartesianClosure, hasSubobject)
```

Теорема 29. (Freyd). Main theorem of topos theory [33]. For any topos $\mathcal{C}$ and any $\mathbf{b} : \mathbf{Ob}_{\mathcal{C}}$ relative category $\mathcal{C} \downarrow \mathbf{b}$ is also a topos. And for any arrow $f : \mathbf{a} \rightarrow \mathbf{b}$ inverse image functor $f^* : \mathcal{C} \downarrow \mathbf{b} \rightarrow \mathcal{C} \downarrow \mathbf{a}$ has left adjoint $\sum_f$ and right adjoint $\prod_f$.

7.2.5 Висновки

We gave here constructive definition of topology as finite unions and intersections of open subsets. Then make this definition categorically compatible by introducing Grothendieck topology in three different forms: sieves, coverage, and covering families. Then we defined an elementary topos and introduce category of sets, and proved that Set is cartesian closed, has object classifier and thus a topos.

This intro could be considered as a formal introduction to topos theory (at least of the level of first chapter) and you may evolve this library to your needs or ask to help porting or developing your application of topos theory to a particular formal construction.

7.3 Алгебраїчна топологія

7.3.1 Теорія груп

7.3.2 Простори

7.3.2.1 Сімпліціальні

7.3.2.2 CW-комплекси

The definition of homotopy groups, a special role is played by the inclusions $S^{n-1} \hookrightarrow D^n$. We study spaces obtained iterated attachments of D^n along S^{n-1} .

Визначення 180. (Attachment). Attaching n -cell to a space X along a map $f : S^{n-1} \rightarrow X$ means taking a pushout figure.

$$\begin{array}{ccc} S^{n-1} & \xrightarrow{k} & X \\ \downarrow & & \downarrow \\ D^n & \xrightarrow{g} & X \cup_f D^n \end{array}$$

where the notation $X \cup_f D^n$ means result depends on homotopy class of f .

Визначення 181. (CW-Complex). Inductively. The only CW-complex of dimension -1 is $\emptyset$. A CW-complex of dimension $\leq n$ on X is a space X obtained by attaching a collection of n -cells to a CW-complex of dimension $n-1$.

A CW-complex is a space X which is the **colimit**(X_i) of a sequence $X_{-1} = \emptyset \hookrightarrow X_0 \hookrightarrow X_1 \hookrightarrow X_2 \hookrightarrow \dots X$ of CW-complexes X_i of dimension $\leq n$, with X_{i+1} obtained from X_i by i -cell attachments. Thus if X is a CW-complex, it comes with a filtration

$$\emptyset \hookrightarrow X_0 \hookrightarrow X_1 \hookrightarrow X_2 \hookrightarrow \dots X$$

where X_i is a CW-complex of dimension $\leq i$ called the i -skeleton, and hence the filtration is called the skeletal filtration.

7.3.3 Теорія гомотопій

7.3.3.1 Простори петель

Визначення 182. (Pointed Space). A pointed type (A, a) is a type $A : \mathcal{U}$ together with a point $a : A$, called its basepoint.

```
pointed: U = (A: U) * A
point (A: pointed): A.1 = A.2
space (A: pointed): U = A.1
```

Визначення 183. (Loop Space).

$$\Omega(A, a) =_{\text{def}} ((a =_A a), \text{refl}_A(a)).$$

```
omega1 (A: pointed) : pointed
= (Path (space A) (point A) (point A), refl A.1 (point A))
```

Визначення 184. (n -Loop Space).

$$\begin{cases} \Omega^0(A, a) =_{\text{def}} (A, a) \\ \Omega^{n+1}(A, a) =_{\text{def}} \Omega^n(\Omega(A, a)) \end{cases}$$

```
omega : nat -> pointed -> pointed = split
zero -> idfun pointed
succ n -> \ (A: pointed) -> omega n (omega1 A)
```

7.3.3.2 Обчислення гомотопічних груп

Визначення 185. (n -th Homotopy Group of m -Sphere).

$$\pi_n S^m = \|\Omega^n(S^m)\|_0.$$

```
piS (n: nat): (m: nat) -> U = split
zero -> sTrunc (space (omega n (bool, false)))
succ x -> sTrunc (space (omega n (Sn (succ x), north)))
```


Теорема 30. $(\Omega(S^1) = \mathbb{Z})$.

```

data S1 = base
  | loop <i> [ (i=0) -> base ,
              (i=1) -> base ]

loopS1 : U = Path S1 base base

encode (x:S1) (p:Path S1 base x)
  : helix x
  = subst S1 helix base x p zeroZ

decode : (x:S1) -> helix x -> Path S1 base x = split
base -> loopIt
loop @ i -> rem @ i where
  p : Path U (Z -> loopS1) (Z -> loopS1)
  = <j> helix (loop1@j) -> Path S1 base (loop1@j)
  rem : PathP p loopIt loopIt
  = corFib1 S1 helix (\(x:S1)->Path S1 base x) base
  loopIt loopIt loop1 (\(n:Z) ->
    comp (<i> Path loopS1 (oneTurn (loopIt n))
          (loopIt (testIsoPath Z Z sucZ predZ
                        sucpredZ predsucZ n @ i)))
          (<i>(lem1It n)@-i) [])
loopS1eqZ : Path U Z loopS1
  = isoPath Z loopS1 (decode base) (encode base)
  sectionZ retractZ

```

7.3.3.3 Розшарування Хопфа

This article defines the Hopf Fibration (HF), the concept of splitting the S^3 sphere onto the twisted cartesian product of spheres S^1 and S^2 . Basic HF applications are: 1) HF is a Fiber Bundle structure of Dirac Monopole; 2) HF is a map from the S^3 in H to the Bloch sphere; 3) If HF is a vector field in $\mathbb{R}^3$ then there exists a solution to compressible non-viscous Navier-Stokes equations. It was figured out that there are only 4 dimensions of fibers with Hopf invariant 1, namely S^0, S^1, S^3, S^7 .

This article consists of two parts: 1) geometric visualization of projection of S^3 to S^2 (frontend); 2) formal topological version of HF in cubical type theory (backend). Consider this a basic intro and a summary of results or companion guide to the chapter 8.5 from HoTT.

Геометрична інтерпретація

Let's imagine S^3 as smooth differentiable manifold and build a projection onto the display as if demoscene is still alive.

Визначення 186. (Sphere S^3). Like a little baby in $\mathbb{R}^4$:

$$S^3 = \{(x_0, x_1, x_2, x_3) \in \mathbb{R}^4 : \sum_{i=0}^3 x_i^2 = 1\};$$

after math classes in quaternions $\mathbb{H}$:

$$S^3 = \{x \in \mathbb{H} : \|x\| = 1\}.$$

Визначення 187. (Locus). The S^3 is realized as a disjoint union of circular fibers in Hopf coordinates $(\eta, \theta_1, \theta_2)$:

$$\begin{cases} x_0 = \cos(\theta_1)\sin(\eta), \\ x_1 = \sin(\theta_1)\sin(\eta), \\ x_2 = \cos(\theta_2)\cos(\eta), \\ x_3 = \sin(\theta_2)\cos(\eta). \end{cases}$$

Where $\eta \in [0, \frac{\pi}{2}]$ and $\theta_{1,2} \in [0, 2\pi]$.

Визначення 188. (Mapping on S^2). A mapping of the Locus to the S^2 has points on the circles parametrized by θ_2 :

$$\begin{cases} x = \sin(2\eta)\cos(\theta_1), \\ y = \sin(2\eta)\sin(\theta_1), \\ z = \cos(2\eta). \end{cases}$$

```
var fiber = new THREE.Curve(),
    color = sphericalCoords.color;

fiber.getPoint = function(t) {
    var eta = sphericalCoords.eta,
        phi = sphericalCoords.phi,
        theta = 2 * Math.PI * t;
    var x1 = Math.cos(phi+theta) * Math.sin(eta/2),
        x2 = Math.sin(phi+theta) * Math.sin(eta/2),
        x3 = Math.cos(phi-theta) * Math.cos(eta/2),
        x4 = Math.sin(phi-theta) * Math.cos(eta/2);
    var m = mag([x1,x2,x3]),
        r = Math.sqrt((1-x4)/(1+x4));
    return new THREE.Vector3(r*x1/m, r*x2/m, r*x3/m);
};
```

Гомотопічна інтерпретація

Can we reason about spheres without a metric? Yes! But can we do this in a constructive way? Also yes.

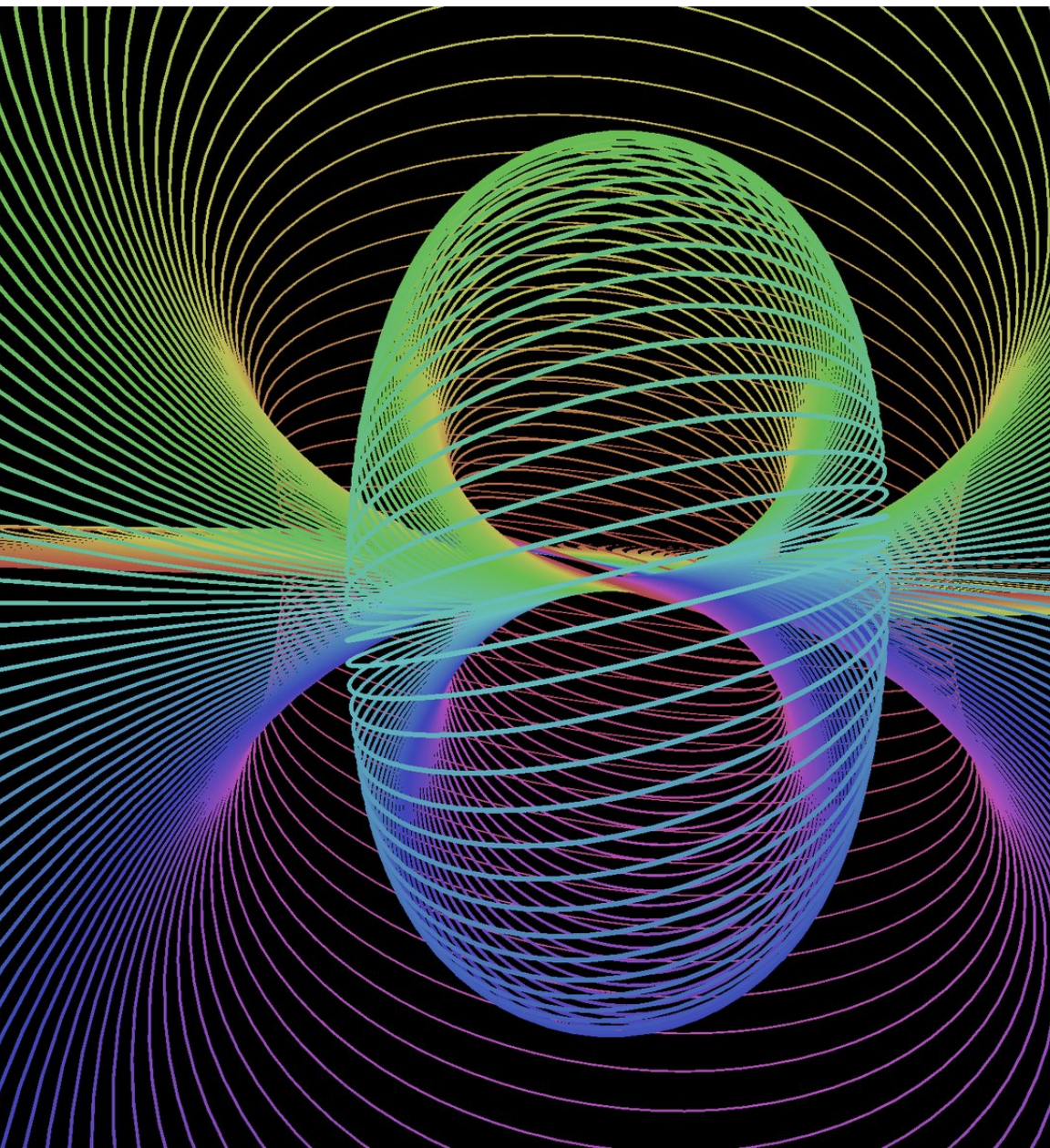

Рис. 7.1

Розшарування Хопфа

7.3.3.4 Розшарування Хопфа

Приклад 3. (S^3 Hopf Fiber). Вперше розшарування Хопфа трьовимірної сфери було формалізовано Джильямом Брунері. Тут дається його модифікована версія.

```

rot: (x : S1) -> Path S1 x x = split
  base -> loop1
  loop @ i -> constSquare S1 base loop1 @ i

mu : S1 -> equiv S1 S1 = split
  base -> idEquiv S1
  loop @ i -> equivPath S1 S1 (idEquiv S1)
    (idEquiv S1) (<j> \ (x : S1) -> rot x @ j) @ i

H : S2 -> U = split
  north -> S1
  south -> S1
  merid x @ i -> ua S1 S1 (mu x) @ i

total : U = (c : S2) * H c

```

Визначення 189. (H-space). H-space over a carrier A is a tuple

$$H_A = \begin{cases} A : \mathcal{U} \\ e : A \\ \mu : A \rightarrow A \rightarrow A \\ \beta : (a : A) \rightarrow \Sigma(\mu(e, a) = a)(\mu(a, e) = a) \end{cases}$$

Теорема 31. (Hopf Fibrations). There are fiber bundles: (S^0, S^1, p, S^1) , (S^1, S^3, p, S^2) , (S^3, S^7, p, S^4) , (S^7, S^{15}, p, S^8) .

Визначення 190. (Hopf Invariant). Let $\phi : S^{2n-1} \rightarrow S^n$ a continuous map. Then homotopy pushout (cofiber) of ϕ is $\text{cofib}(\phi) = S^n \cup_{\phi} \mathbb{D}^{2n}$ has ordinary cohomology

$$H^k(\text{cofib}(\phi), \mathbb{Z}) = \begin{cases} \mathbb{Z} & \text{for } k = n, 2n \\ 0 & \text{otherwise} \end{cases}$$

Hence for α, β generators of the cohomology groups in degree n and $2n$, respectively, there exists an integer $h(\phi)$ that expresses the cup product square of α as a multiple of β — $\alpha \sqcup \alpha = h(\phi) \cdot \beta$. This integer $h(\phi)$ is called Hopf invariant of ϕ .

Теорема 32. (Adams, Atiyah). Hopf Fibrations are only maps that have Hopf invariant 1.

7.3.4 Теорія гомологій

7.4 Диференціальна геометрія

7.4.1 V -многовиди

7.4.2 G -структури

7.4.3 H -простори

7.5 Висновки

Розділ 8

Додаткові матеріали

Присвячується майстрам
тибетського буддизму

Атіша, Нагарджуна, Лонгченпа

У додатках ми використаємо три різних мови, та покаже два застосування формальних мов: 1) формальна філософія (на мові `OnTS`; 2) формальний ввід-вивід для системної інженерії (на двох промислових мовах `Erlang` та `OCaml`).

8.1 Формалізація мадх'яміки

Зараз я дам вам відчути смак формальної філософії по-справжньому! А то вам може здатися, що це канал з формальної математики, а не формальної філософії. Я ж вважаю, що якщо формальна філософія не спирається на формальну математику, то гріш ціна такій формальній філософії.

```
module buddhism where
import path
```

Сьогодні ми будемо формалізувати поняття недвоїстості в буддизмі, яке пов'язане одразу з багатьма концепціями на рівнях Сутри, Тантри та Дзогчена: поняттям взаємозалежного виникнення та поняттям порожнечі всіх феноменів (Сутра Праджняпараміти). Класичний приклад із розчленовування тіла ставить питання, коли тіло перестає бути людиною-істотою, якщо від нього почати відрубувати шматки м'яса (ми буддисти любимо і лілеєм такі уявні образи-експерименти) або іншими словами, щоб відрізнити тіло від не-тіла, нам потрібен двомісний предикат (родина типів), функція, яка може ідентифікувати конкретні два еклемпляри тіла. Практично йдеться про ідентифікацію двох об'єктів, тобто про звичайний тип-рівність Мартіна-Льофа.

За фреймворк візьмемо концепти Готтлоба Фреге, згідно з визначенням, концепт - це предикат над об'єктом або, іншими

словами, Пі-тип Мартіна-Льофа, індексований тип, сім'я типів, тривіальне розшарування тощо. Де об'єкт x з o належить концепту, якщо сам концепт, параметризований цим об'єктом, населений $p(o) : U$ (де $p : \text{concept } o$).

```
concept (o : U) : U
= o -> U
```

Концепт p повинен надавати приклад чи контрприклад розрізнення, тобто щоб визначити тіло це чи не тіло ще, поки ми його розчленовуємо, нам потрібно як мінімум два шматки: тіло і не тіло як приклади ідентифікації. Таким чином, недвоїстість може бути представлена як рівність між усіма розшаруваннями (предекатами над об'єктами).

```
nondual (o : U) (p : concept o) : U
= (x y : o) -> Path U (p x) (p y)
```

Отже, недвоїстість усуває різницю між прикладами і контрприкладками на примордіальному рівні мандали MLTT, тобто ідентифікує всі концепти. Сама ж ідентифікація класів об'єктів, які належать різним концептам — це умова, що стискає всі об'єкти в точку, або стягуваний простір, вершина конуса мандали MLTT, або, іншими словами, порожнеча всіх феноменів виражена як тип логічної одиниці, який містить лише один елемент.

```
allpaths (o : U) : U
= (x y : o) -> Path o x y
```

Формулювання буддійської теореми недвоїстості, яка поширюється всі типи учнів (тупих, середніх і тямущих), може звучати так: недвоїстість концепту є спосіб ідентифікації його об'єктів. Сформулюємо цю саму теорему в інший бік: спосіб ідентифікації об'єктів задає предикат неподвоїстості концептів. Туди — $((p : \text{concept } o) \rightarrow \text{nondual } o \rightarrow \text{allpaths } o)$, Сюди — $\text{allpaths } o \rightarrow ((p : \text{concept } o) \rightarrow \text{nondual } o \rightarrow \text{p})$. І доведемо її! Як видно з сигнатур нам лише треба побудувати функцію транспорту між двома просторами шляхів: $(p \ x) =_{\text{U}} (p \ y) \ x =_o y \cdot (\text{coerce})(\text{cong})$.

```
encode (o : U) : ((p : concept o) -> nondual o p) -> allpaths o
= \ (nd : (p : concept o) -> nondual o p) (a b : o)
-> coerce(Path o a a)(Path o a b)(nd(\(z : o) -> Path o a z a b)(refl o a))
```

```
decode (o : U) : allpaths o -> ((p : concept o) -> nondual o p)
= \ (all : allpaths o) (p : concept o) (x y : o) -> cong o U p x y (all x y)
```

Як бачите, теоремка про порожнечу всіх феноменів вийшла на кілька рядків, які демонструють: 1) основи формальної філософії та швидке занурення в область математичної філософії; 2) гарний приклад до першого розділу НоТТ на простір шляхів та модуль `path`¹.

¹<https://favonia.org/files/thesis.pdf>

8.2 Формалізація вводу-виводу для Coq/OCaml

```

CoInductive Co (E : Effect.t) : Type -> Type :=
| Bind : forall (A B : Type), Co E A -> (A -> Co E B) -> Co E B
| Split : forall (A : Type), Co E A -> Co E A -> Co E A
| Join : forall (A B : Type), Co E A -> Co E B -> Co E (A * B).
| Ret : forall (A : Type) (x : A), Co E A
| Call : forall (command : Effect.command E),
          Co E (Effect.answer E command)

Definition run (argv : list LString.t) : Co effect unit :=
  ido! log (LString.s "What is your name?") in
  ile! name := read_line in
  match name with
  | None => ret tt
  | Some name => log (LString.s "Hello " ++ name ++ LString.s "!")
  end.

Parameter infinity : nat.
Definition eval {A} (x : Co effect A) : Lwt.t A := eval_aux infinity x.

Fixpoint eval_aux {A} (s : nat) (x : Co effect A) : Lwt.t A :=
  match s with
  | 0 => error tt
  | S s =>
    match x with
    | Bind _ _ x f => Lwt.bind (eval_aux s x) (fun v_x => eval_aux s (f
      v_x))
    | Split _ x y => Lwt.choose (eval_aux s x) (eval_aux s y)
    | Join _ _ x y => Lwt.join (eval_aux s x) (eval_aux s y)
    | Ret _ v => Lwt.ret v
    | Call c => eval_command c
    end
  end.

CoFixpoint handle_commands : Co effect unit :=
  ile! name := read_line in
  match name with
  | None => ret tt
  | Some command =>
    ile! result := log (LString.s "Input: "
      ++ command ++ LString.s ".")
    in handle_commands
  end.

Definition launch (m : list LString.t -> Co effect unit) : unit :=
  let argv := List.map String.to_lstring Sys.argv in
  Lwt.launch (eval (m argv)).

Definition corun (argv : list LString.t) : Co effect unit :=
  handle_commands.

Definition main := launch corun.

```

8.3 Формалізація вводу-виводу для PTS/BEAM

This work is expected to compile to a limited number of target platforms. For now, Erlang, Haskell, and LLVM are awaiting. Erlang version is expected to be used both on LING and BEAM Erlang virtual machines. This language allows you to define trusted operations in System F and extract this routine to Erlang/OTP platform and plug as trusted resources. As the example, we also provide infinite coinductive process creation and inductive shell that linked to Erlang/OTP IO functions directly.

IO protocol. We can construct in pure type system the state machine based on (co)free monads driven by IO/IOI protocols. Assume that String is a List Nat (as it is in Erlang natively), and three external constructors: getLine, putLine and pure. We need to put correspondent implementations on host platform as parameters to perform the actual IO.

```
String: Type = List Nat
data IO: Type =
  (getLine: (String -> IO) -> IO)
  (putLine: String -> IO)
  (pure: () -> IO)
```

8.3.0.1 Infinity I/O Type

Infinity I/O Type Spec.

```
-- IOI/0: (x: U) [x: U] [[s: U] -> s -> [s -> #IOI/F r s] -> x] x
  \ (r : *)
-> \ (x : *)
-> (\ (s : *)
  -> s
  -> (s -> #IOI/F r s)
  -> x)
-> x

-- IOI/F
  \ (a : *)
-> \ (State : *)
-> \ (IOF : *)
-> \ (PutLine_ : #IOI/data -> State -> IOF)
-> \ (GetLine_ : (#IOI/data -> State) -> IOF)
-> \ (Pure_ : a -> IOF)
-> IOF

-- IOI/MkIO
  \ (r : *)
-> \ (s : *)
-> \ (seed : s)
-> \ (step : s -> #IOI/F r s)
-> \ (x : *)
-> \ (k : forall (s : *) -> s -> (s -> #IOI/F r s) -> x)
-> k s seed step
```

Infinite I/O Sample Program.

```
-- Morte/corecursive
( \ (r: *1)
  -> ( (((#IOI/MkIO r) (#Maybe/@ #IOI/data)) (#Maybe/Nothing #IOI/data))
    ( \ (m: (#Maybe/@ #IOI/data))
      -> (((((#Maybe/maybe #IOI/data) m) ((#IOI/F r) (#Maybe/@ #IOI/data)))
        ( \ (str: #IOI/data)
          -> ((((#IOI/putLine r) (#Maybe/@ #IOI/data)) str)
            (#Maybe/Nothing #IOI/data))))))
        (((#IOI/getLine r) (#Maybe/@ #IOI/data))
          (#Maybe/Just #IOI/data))))))
```

Erlang Coinductive Bindings.

```
copure() ->
  fun (_) -> fun (IO) -> IO end end.

cogetLine() ->
  fun (IO) -> fun(_) ->
    L = ch:list(io:get_line("> ")),
    ch:ap(IO,[L]) end end.

coputLine() ->
  fun (S) -> fun (IO) ->
    X = ch:unlist(S),
    io:put_chars(": "++X),
    case X of "0\n" -> list([]);
    _ -> corec() end end end.

corec() ->
  ap('Morte':corecursive(),
    [copure(),cogetLine(),coputLine(),copure(),list([])]).
```

```
> om_extract:extract("priv/normal/IOI").
ok
> Active: module loaded: {reloaded,'IOI'}
```

```
> om:corec().
> 1
: 1
> 0
: 0
#Fun<List.3.113171260>
```

8.3.0.2 I/O Type

I/O Type Spec.

```
-- IO/@
\ (a : *)
-> \/ (IO : *)
-> \/ (GetLine_ : (#IO/data -> IO) -> IO)
-> \/ (PutLine_ : #IO/data -> IO -> IO)
-> \/ (Pure_ : a -> IO)
-> IO
```

```
-- IO/replicateM
\ (n: #Nat/@)
-> \ (io: #IO/@ #Unit/@)
-> #Nat/fold n (#IO/@ #Unit/@)
    (#IO/[>>] io)
    (#IO/pure #Unit/@ #Unit/Make)
```

Guarded Recursion I/O Sample Program.

```
-- Morte/recursive
((#IO/replicateM #Nat/Five)
  (((#IO/[>>=] #IO/data) #Unit/@) #IO/getLine) #IO/putLine))
```

Erlang Inductive Bindings.

```
pure() ->
  fun(IO) -> IO end.

getLine() ->
  fun(IO) -> fun(_) ->
    L = ch:list(io:get_line("> ")),
    ch:ap(IO,[L]) end end.

putLine() ->
  fun(S) -> fun(IO) ->
    io:put_chars(": "++ch:unlist(S)),
    ch:ap(IO,[S]) end end.

rec() ->
  ap('Morte':recursive(),
    [getLine(),putLine(),pure(),list([])]).
```

Here is example of Erlang/OTP shell running recursive example.

```
> om:rec().
> 1
: 1
> 2
: 2
> 3
: 3
> 4
: 4
> 5
: 5
#Fun<List.28.113171260>
```

8.4 Словник термінів

З області програмування:

Формальні методи —
Система типізації —
Типова сигнатура —
Імплементація —
Інтерпретатор —
Мова програмування —
Теорія типів —
Компіляція —
Базова бібліотека —
Середовище виконання —
Вищі мови програмування —
BNF нотація —
Синтаксичне дерево —
Синтаксис —
Семантика —

З області математики:

STLC —

Логіка першого порядку —

Класичні логіки —

Лямбда-числення —

Лямбда-куб —

Пі-числення —

Модальні логіки —

Основи математики —

Математична (формальна) верифікація —

Теорія категорій —

Теорія топосів —

Теорема Гьоделя про неповноту —

Логіки вищого порядку —

Ізоморфізм —

Гомотопічна теорія типів —

Диференціальна топологія —

Диференціальна геометрія —

Еквіваріантна модальна супер-гомотопічна система —

Теорія залежних типів —

Числення конструкцій —

Декартово-замкнена категорія —

Числення індуктивних конструкцій —

Системи доведення теорем (прувери) —

Фібраційні математичні прuverи —

PTS система —

MLTT система —

Список використаних джерел

- [1] R. A. Seely, "Locally cartesian closed categories and type theory," in Mathematical proceedings of the Cambridge philosophical society, vol. 95, pp. 33–48, Cambridge University Press, 1984.
- [2] T. Streicher, Semantics of type theory - correctness, completeness and independence results. Progress in theoretical computer science, Birkhäuser, 1991.
- [3] P. Dybjer, "Internal type theory," in International Workshop on Types for Proofs and Programs, pp. 120–134, Springer, 1995.
- [4] M. Hofmann, Syntax and semantics of dependent types. London: Springer London, 1997.
- [5] S. Awodey, "Natural models of homotopy type theory," 2017.
- [6] P. L. Lumsdaine and M. A. Warren, "The local universes model," ACM Transactions on Computational Logic, vol. 16, p. 1–31, Jul 2015.
- [7] A. Grothendieck, Revêtements étales et groupe fondamental (SGA 1), vol. 224 of Lecture notes in mathematics. Springer-Verlag, 1971.
- [8] J. Cartmell, "Generalised algebraic theories and contextual categories," Annals of Pure and Applied Logic, vol. 32, pp. 209–243, 1986.
- [9] T. Ehrhard, "A categorical semantics of constructions," in Proceedings Third Annual Symposium on Logic in Computer Science, (Los Alamitos, CA, USA), pp. 264–273, IEEE Computer Society, 1988.
- [10] B. Jacobs, "Comprehension categories and the semantics of type dependency," Theoretical Computer Science, vol. 107, no. 2, pp. 169–207, 1993.
- [11] B. Jacobs, Categorical logic and type theory, vol. 141. Elsevier, 1999.

- [12] D. G. Quillen, *Homotopical algebra*. Springer, 1967.
- [13] T. Coquand, B. Manna, and F. Ruch, "Stack semantics of type theory," 2017.
- [14] A. Buisse and P. Dybjer, "The interpretation of intuitionistic type theory in locally cartesian closed categories – an intuitionistic perspective," *Electron. Notes Theor. Comput. Sci.*, vol. 218, pp. 21–32, Oct. 2008.
- [15] A. Abel, T. Coquand, and P. Dybjer, "On the algebraic foundation of proof assistants for intuitionistic type theory," in *Functional and Logic Programming* (J. Garrigue and M. V. Hermenegildo, eds.), (Berlin, Heidelberg), pp. 3–13, Springer Berlin Heidelberg, 2008.
- [16] N. G. de Bruijn, *AUTOMATH, a Language for Mathematics*, pp. 159–200. Berlin, Heidelberg: Springer Berlin Heidelberg, 1983.
- [17] P. Martin-Löf and G. Sambin, *Intuitionistic type theory. Studies in proof theory*, Bibliopolis, 1984.
- [18] T. Coquand and G. Huet, "The calculus of constructions," in *Information and Computation*, (Duluth, MN, USA), pp. 95–120, Academic Press, Inc., 1988.
- [19] F. Pfenning and C. Paulin-Mohring, "Inductively defined types in the calculus of constructions," in *Mathematical Foundations of Programming Semantics*, 5th International Conference, Tulane University, New Orleans, Louisiana, USA, March 29 - April 1, 1989, *Proceedings*, pp. 209–228, 1989.
- [20] H. P. Barendregt, "Lambda calculi with types," in *Handbook of Logic in Computer Science* (Vol. 2) (S. Abramsky, D. M. Gabbay, and S. E. Maibaum, eds.), (New York, NY, USA), pp. 117–309, Oxford University Press, Inc., 1992.
- [21] S. P. Jones and E. Meijer, "Henk: A typed intermediate language," in *In Proc. First Int'l Workshop on Types in Compilation*, 1997.
- [22] C.-E. Ore, "The extended calculus of constructions (ecc) with inductive types," in *Information and Computation*, vol. 99, pp. 231 – 264, 1992.
- [23] M. Sokhatskyi and P. Maslianko, "The systems engineering of consistent pure language with effect type system for certified applications and higher languages," in *AIP Conference Proceedings*, vol. 1982, p. 020033, AIP Publishing, 2018.

- [24] P. Fu and A. Stump, "Self types for dependently typed lambda encodings," in *Rewriting and Typed Lambda Calculi - Joint International Conference, RTA-TLCA 2014, Held as Part of the Vienna Summer of Logic, VSL 2014, Vienna, Austria, July 14-17, 2014. Proceedings*, pp. 224–239, 2014.
- [25] A. Stump, "The calculus of dependent lambda eliminations," in *Journal of Functional Programming*, vol. 27, Cambridge University Press, 2017.
- [26] G. Barthe, *Extensions of pure type systems*, pp. 16–31. Berlin, Heidelberg: Springer Berlin Heidelberg, 1995.
- [27] P. Martin-Löf, "An intuitionistic theory of types: Predicative part," in *Studies in Logic and the Foundations of Mathematics*, vol. 80, pp. 73–118, Elsevier, 1975.
- [28] H. Geuvers, *Induction Is Not Derivable in Second Order Dependent Type Theory*, pp. 166–181. Berlin, Heidelberg: Springer Berlin Heidelberg, 2001.
- [29] S. Awodey, "Impredicative encodings in hott," 2017.
- [30] S. Speight, "Impredicative encoding of inductive types in hott," 2017.
- [31] J. Jardine, *Local Homotopy Theory*. Springer Monographs in Mathematics, Springer New York, 2015.
- [32] P. Johnstone, *Topos Theory*. Dover Books on Mathematics, Dover Publications, 2014.
- [33] R. Goldblatt, *Topoi: The Categorical Analysis of Logic*. Studies in Logic and the Foundations of Mathematics, Elsevier Science, 2014.